

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๓๕ ตอนที่ ๓๔๑ – ๓๕๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๓๔๑

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย หากว่าโลภะไม่ครอบงำภิกษุนั้นเป็นไป หากว่าโทสะ
โมหะ โกรธะ อุปกนาหะ มกฺขะ ปลาสะ มัจฉริยะ ความริษยาอันชั่วช้า ความ
ปรารถนาอันชั่วช้า ย่อมไม่ครอบงำภิกษุนั้นเป็นไป ภิกษุนั้นอันบุคคลพึงรู้อย่างนี้ว่า
โลภะย่อมไม่มีแก่ท่านผู้รู้ ฉันทใด ท่านผู้มีอายุนี้ย่อมรู้ชัด ฉันทนั้น เพราะฉะนั้น โลภะ
จึงไม่ครอบงำท่านผู้มีอายุนี้

โทสะ โมหะ โกรธะ อุปกนาหะ มกฺขะ ปลาสะ มัจฉริยะ ความริษยาอันชั่วช้า
ความปรารถนาอันชั่วช้า ย่อมไม่มีแก่ท่านผู้รู้ ฉันทใด ท่านผู้มีอายุนี้ย่อมรู้ ฉันทนั้น
เพราะฉะนั้น โทสะ โมหะ โกรธะ อุปกนาหะ มกฺขะ ปลาสะ มัจฉริยะ ความริษยา
อันชั่วช้า ความปรารถนาอันชั่วช้า จึงไม่ครอบงำท่านผู้มีอายุนี้

จบกายสูตร

ธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ไม่พ้นไปจากสภาพธรรมที่เกิดกับทุกท่าน
โลภะมีไหม โทสะมีไหม โมหะมีไหม กิเลสอื่น เช่น ความลบลมมีไหม ความยกตน
เทียมท่านมีไหม เหล่านี้เป็นสภาพธรรมที่มีจริง เพราะฉะนั้น สติจะต้องระลึกเพื่อให้
ปัญญารู้ชัด และท่านจะทราบว่าเป็นบุคคลใดละกิเลสได้ เพราะเหตุสมควรแก่ผล
บุคคลใดยังดับกิเลสไม่ได้ เพราะเหตุยังไม่สมควรแก่ผล ด้วยเหตุนี้การที่จะละกิเลส
เป็นเรื่องที่จะต้องเจริญอบรมจริง ๆ แม้ในเรื่องของกาย วาจา ใจ ก็ควรจะอบรมเจริญ
ให้เป็นกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ซึ่งจะต้องประพฤติตามศีลที่เป็นกุศล เป็น
ลำดับขั้น

เพราะฉะนั้น จะขอกล่าวถึงเรื่องของศีลเป็นลำดับต่อไป ตั้งแต่สิกขาบทที่เป็น
นิจศีล คือ ศีล ๕

ศีล ๕ เป็นเรื่องที่ต้องประพฤติปฏิบัติเท่าที่ท่านจะสามารถประพฤติปฏิบัติตาม
ได้ ศีลข้อที่ ๑ ทุกท่านคงทราบแล้ว ได้แก่ เจตนาที่จะงดเว้นการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิต
ปาณาติปาตา เวรมณี

สัทธัมมปกาสินี อรรถกถา มีข้อความว่า

บรรดาคำเหล่านี้ คำว่า ปาณาติปาตสังวรฐาเน ด้วยการสำรวมปาณาติบาต
ได้แก่ ด้วยการปิดการทำสัตว์มีป्राณให้ตกลงไป ชื่อว่าเป็นศีล

ปาณะ ได้แก่ สัตว์ที่มีชีวิตนั่นเอง เพราะฉะนั้น การสำรวมปาณาติบาต ไม่
ล่วงการทำชีวิตของสัตว์ให้ตกลงไป ชื่อว่าเป็นศีล

ข้อความต่อไปมีว่า

ที่ว่าเป็นศีลนั้น คืออย่างไร

การงดเว้นจากปาณาติบาต ชื่อว่าศีล และการงดเว้นจากปาณาติบาตนั้น
สำรวมอยู่ซึ่งปาณาติบาตนั้นนั่นเอง ไม่ก้าวล่วงปาณาติบาตนั้น เพราะเหตุนี้ จึงชื่อ
ว่าศีล เพราะอรรถว่าไม่ก้าวล่วง

แต่ในคำว่า ปาณาติปาต เป็นต้น การทำสัตว์มีป्राณให้ตกลงไป ในบรรดา
อกุศลกรรมบถ ๑๐ มีคำอธิบายว่า การฆ่าสัตว์มีป्राณ คือ มีปาณะ คือ การ
ประหารสัตว์มีป्राณ ชื่อว่าปาณาติบาต

ก็ในคำว่า ปาณะนี้ โดยโวหาร ได้แก่ สัตว์ โดยปรมาตย์ ได้แก่ ชีวิตินทรีย์ะ
การทำปาณาติบาตนั้น อันบุคคลให้เป็นไปแล้วในสัตว์เล็ก บรรดาสัตว์
ทั้งหลาย มีสัตว์ดิรัจฉาน เป็นต้น ที่เว้นแล้วจากคุณ มีโทษน้อย ที่เว้นไปแล้วในสัตว์
ใหญ่ มีโทษมาก

ถามว่า เพราะเหตุไร

แก้ว่า เพราะมีความพยายามมาก

แม้เมื่อมีความพยายามพอประมาณ ก็มีโทษมากเหมือนกัน เพราะวัตถุใหญ่

ปาณาติบาตที่เป็นไปในสัตว์มีคุณน้อย ในบรรดามนุษย์ เป็นต้น ที่มีคุณด้วยกัน มีโทษน้อย ที่เป็นไปในสัตว์ที่มีคุณมาก มีโทษมาก

แต่เมื่อรูปร่าง และคุณเสมอกัน เพราะกิเลสและความพยายามอ่อน ปาณาติบาตก็พึงทราบว่ามีโทษน้อย เพราะกิเลสและความพยายามแรงกล้า ปาณาติบาตก็พึงทราบว่ามีโทษมาก

ท่านผู้ฟังจะได้พิจารณาถึงการฆ่าสัตว์ว่า จะเป็นกรรมที่มีกำลังมากน้อยต่างกัน ก็เพราะวัตถุประการหนึ่ง คือ สัตว์ที่ถูกฆ่า นั้น เป็นผู้มีคุณน้อยหรือมีคุณมาก ถ้าสัตว์นั้นมีคุณน้อย ก็ย่อมเป็นกรรมที่แรงน้อยกว่าสัตว์ที่มีคุณมาก หรือว่าถ้าพูดถึงรูปร่าง ขนาด การฆ่าสัตว์เล็กย่อมเป็นกรรมที่มีความแรงน้อยกว่าการฆ่าสัตว์ที่มีรูปร่างหรือขนาดใหญ่ และอีกประการหนึ่ง ท่านจะต้องพิจารณาถึงความพยายามและกิเลสของท่านด้วยว่า ขณะนั้นกิเลสมีกำลังแรงกล้าหรือว่ามีกำลังอ่อน มีความพยายามมากหรือว่ามีคามพยายามน้อยในการฆ่า

คนอื่นจะทราบได้ไหม เป็นเรื่องของตัวท่านเองจริง ๆ ซึ่งถ้าเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ จะรู้ตามความเป็นจริง

ข้อความต่อไปมีว่า

องค์ประกอบของปาณาติบาต มี ๕ คือ

๑. ปโร ปาโณ สัตว์อื่นที่มีชีวิต
๒. ปาณสัณญิตา รู้อยู่ว่าสัตว์มีชีวิต
๓. วรกจิตตัง จิตคิดจะฆ่า
๔. อุปกกโม พยายามเพื่อจะฆ่า
๕. เตน มรณัง สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น

ถ้าเป็นไปแล้วอย่างนี้ ก็ครบองค์ คือ สัตว์อื่นที่มีชีวิต รู้อยู่ว่าสัตว์มีชีวิต จิตคิดจะฆ่า พยายามเพื่อจะฆ่า สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น ก็ชื่อว่า ท่านได้ล่วงทุจริตกรรมที่เป็นปาณาติบาตครบองค์ ๕

ถ. สำหรับข้อที่ ๑ ที่บอกว่า ปโร ปาโณ สัตว์อื่นที่มีชีวิต มีข้อถกเถียงกันอยู่มากกว่า ฆ่าตัวเองจะเป็นการฆ่าสัตว์ไหม จะเรียกว่ากรรมบถหรือไม่ ในที่นี้ท่านระบุว่า เป็นสัตว์อื่น ตัวเราเองไม่ใช่สัตว์อื่น มีความชัดเจนอยู่แล้วว่า ไม่ใช่ฆ่าตัวเอง ฆ่าตัวเองไม่เรียกว่ากรรมบถ

สุ. เรื่องของการฆ่าที่จะเป็นทุจริตกรรม เพราะเหตุว่าทำให้บุคคลอื่นเดือดร้อน มีใครอยากจะถูกคนอื่นฆ่าบ้าง ไม่มีแน่ แต่ว่าเวลาที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดจะฆ่าบุคคลอื่น ลืมคิดถึงบุคคลที่จะถูกฆ่าว่า บุคคลหรือสัตว์ที่จะถูกฆ่าไม่ได้มีความปรารถนา หรือต้องการที่จะถูกฆ่าเลย ไม่ว่าจะเป็นสัตว์เล็ก สัตว์ใหญ่ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เราที่สุด ไม่มีอะไรที่จะเกินกว่าชีวิต นี่เป็นความจริง

ขุททกนิกาย อุทาน โสณเถรวรรคที่ ๕ ราชสูตร มีข้อความโดยย่อว่า

พระเจ้าปเสนทิโกศล ได้ตรัสถามพระนางมัลลิกาว่า รักใครที่สุด พระนางมัลลิกาทูลตอบว่า ไม่รักใครยิ่งกว่าตัวเอง เมื่อพระนางมัลลิกา ทูลถามพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า ทรงรักใคร่มากที่สุด พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสตอบว่า ไม่รักใครยิ่งกว่าตัวเองเลย

พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ไปเฝ้ากราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาค ได้ทรงเปล่งอุทานนี้ในเวลานั้นว่า

ใคร ๆ ตรวจตราด้วยจิตทั่วทุกทิศแล้ว หาได้พบผู้เป็นที่รักยิ่งกว่าตนในที่ไหน ๆ ไม่เลย สัตว์เหล่าอื่นก็รักตนมากเหมือนกัน เพราะฉะนั้น ผู้รักตนจึงไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่น

พอจะเห็นใจคนอื่น ไม่ฆ่าสัตว์อื่นบ้างไหม เมื่อเปรียบเทียบกับจิตใจของท่านเอง ทุกคนกลัวภัยที่จะเกิดกับชีวิต โดยเฉพาะอันตรายที่ถึงกับชีวิต ไม่ว่าจะเป็นสัตว์เล็ก สัตว์ใหญ่ก็ตาม แต่เวลาที่ท่านกำลังจะเบียดเบียนชีวิตของสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์เล็ก สัตว์น้อย ท่านไม่ได้คิดถึงข้อนี้เลย จึงได้เบียดเบียนได้ จึงได้ฆ่าได้

คำอุทานที่พระผู้มีพระภาคทรงเปล่งอุทานในเวลานั้นว่า ใคร ๆ ตรวจตราด้วยจิตทั่วทุกทิศแล้ว หาได้พบผู้เป็นที่รักยิ่งกว่าตนในที่ไหน ๆ ไม่เลย สำหรับบุคคลที่ฆ่า

ตัวเอง แม้ว่าจะไม่ได้เข้าไปบุคคลอื่น จะตรงกับคำอุทานที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงเปล่งอุทานในขณะนั้นไหม

ต้องตรง ไม่ตรงไม่ได้ ถ้าไม่ตรง คำอุทานนี้ก็ต้องผิด รักตน ทำไม่ฆ่าตน สิ่งที่อยู่ในจิตของทุกคน คือ อนุสัยกิเลส นอนเนื่องอยู่ในจิต แม้ว่าจะยังไม่มีปัจจัยที่จะให้เกิดปรากฏเป็นสภาพของอกุศลจิตประการต่าง ๆ ก็จริง แต่ว่าอนุสัยกิเลสที่มีประจำอยู่ในจิตมีถึง ๗

อนุสัยกิเลสมี ๗ คือ กามราคะ ๑ ปฏิฆะ ๑ ทิฏฐิ ๑ วิจิกิจชา ๑ มานะ ๑ ภวราคะ ๑ อวิชา ๑

กามราคะ ความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจุฬะ ซึ่งผู้ที่ระดับอนุสัยนี้ได้เป็นสมุจเฉท คือ พระอนาคามีบุคคล แม้แต่พระโสดาบัน พระสกทาคามีบุคคล ก็ยังคงมีราคานุสัยที่เป็นกามราคานุสัย ความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โณภูมิจุฬะ

กำลังนอนหลับไม่ปรากฏว่า ปรารณารูป เสียง กลิ่น รส โณภูมิจุฬะใด ๆ แต่ทันทีที่ตื่น ต้องการอะไรบ้าง จะไม่พ้นจากรูป เสียง กลิ่น รส โณภูมิจุฬะ ซึ่งเป็นความปรารณาที่มีประจำอยู่ในใจ เพราะฉะนั้น ถ้าไม่ได้รูป เสียง กลิ่น รส โณภูมิจุฬะตามที่ต้องการ ยังมีความปรารณาอย่างนั้นอยู่ แต่เมื่อไม่เป็นอย่างนั้น ไม่สมปรารณา จึงฆ่าตัวตาย เพราะว่าไม่สามารถจะทนต่อสภาพที่จะไม่ได้ในสิ่งที่ตนปรารณา

เพราะฉะนั้น แม้บุคคลที่ฆ่าตัวตาย ก็เป็นเพราะเหตุว่า มีความพอใจ ยินดียึดมั่นในกาม คือ ในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจุฬะ ในภว ในภพ ที่ต้องการ แต่เมื่อไม่ได้ตามที่ต้องการ คือ ยังยินดีในสิ่งที่ต้องการ ไม่ใช่ว่าหมดความยินดีในภพ ยังมีความยินดี แต่เพราะไม่ได้ตามที่มีความยินดี ก็ไม่สามารถที่จะทนต่อสภาพที่จะได้สิ่งที่ไม่ตรงกับความต้องการ จึงฆ่าตัวตาย

มีประโยชน์ใหม่การฆ่าตัวตาย หนีภพไม่ได้ เมื่อยังมีอนุสัยกิเลสอยู่ ก็จะต้องมีการเกิด แล้วแต่ว่ากรรมจะทำให้เกิดในอบายภูมิ ในนรก หรือว่าเป็นเปรต เป็น

อสุรกาย เป็นสัตว์วิเศษจกาน แต่จะพ้นจากความปรารถนาในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ในภพไม่ได้เลย ยังคงมีความปรารถนานั้นติดตาม นอนเนื่องอยู่ในจิต ซึ่งกรรมที่จะทำให้ปฏิสนธิ ก็ไม่แน่ว่าจะทำให้ปฏิสนธิในอบายภูมิ หรือในสุคติภูมิ

เพราะฉะนั้น ถ้าบุคคลใดได้เกิดเป็นมนุษย์ เป็นสุคติภูมิ ไม่ควรเลยที่จะฆ่าตัวตาย เพราะเหตุว่าไม่พ้นจากกิเลส และยังแล้วแต่กรรมว่า กรรมนั้นจะทำให้ปฏิสนธิในภพใด ภูมิใด ถ้าเป็นในภพภูมิที่ไม่สามารถจะพึงธรรม ไม่สามารถที่จะประพฤติปฏิบัติธรรม ไม่สามารถที่จะอบรมเจริญกุศลได้ ก็ย่อมจะตกลงไปสู่ทางที่ต่ำ ไม่ใช่ไปสู่ทางที่เจริญ

ถ. เรื่องฆ่าตัวเอง ผมมีพระที่เป็นเพื่อน เป็นเปรียญ ๙ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ เป็นเจ้าอาวาส เป็นนักโหราศาสตร์ชั้น ๓ ขอโทษ ท่านตายไปแล้ว ท่านผูกคอตาย แต่ก่อนที่ท่านจะผูกคอตาย วันหนึ่งมีการทำบุญสมเด็จ ท่านก็มาช่วยฉันหมาก ฉันพลู และท่านก็บอกว่าท่านไม่สบาย ผมก็พาไปส่ง พอรุ่งขึ้นอีกวันหนึ่งผมไปหา ขอดูดวงชะตาประจำปี ท่านก็เอาดวงไปดูแล้ว บอกเลข ผลลัพธ์เป็นเท่าไรไม่รู้ ท่านว่าประสาทฉันไม่ดีเลย นอนก็ไม่หลับ ต่อมาสัก ๔-๕ วัน ทางวัดมาบอกกับเจ้าคณะภาคว่า เจ้าคุณผูกคอตายเสียแล้ว ผมไปดูท่าน การผูกคอตายของท่านแปลกกับคนอื่น จดรูป จดเทียน มีชีรูป ไฟเทียนก็ยังแดงอยู่ ตัวท่านเองเป็นพระคณะมหานิกายห่มดอง ใส่ราชประคดเสร็จเรียบร้อย มีเก้าอี้อยู่ตัวหนึ่ง ตรงหน้าพระ ท่านผูกคอตาย

จะว่าอะไร เป็นเปรียญ ๙ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ มีความรู้อะไร ๆ ทุกอย่างแม้กระทั่งโหราศาสตร์ ผูกคอตายเพราะเหตุไร แต่เท่าที่ทราบมา ท่านเป็นโรคประสาทอย่างที่ผมว่า ไปให้ท่านดูดวง ท่านบอกเลขไม่ได้ ทุก ๆ คราวเคยทำได้ดี แต่วันนั้นบอกไม่ได้ บอกว่าดูไม่ได้เสียแล้ว ทำไม ๒+๒ เป็นเลขอะไรไม่รู้ ท่านบอกไม่ได้ประสาทท่านเสียหมดเลย

จะบาปบุญคุณโทษก็เป็นเรื่องของท่าน ปัญหาที่จะมาพูดนี้ พระผูกคอตาย สีลขาดไหม

ฆ่าตัวเอง หมดแล้ว จะมีอะไรเหลืออยู่มารับกรรมรับโทษเล่า ไม่มี ตายพร้อมกันไป จะเอาอะไรที่จะรับ เพราะฉะนั้น ก็ไม่เป็นปาราชิก แต่เป็นอาบัติทุกกฏ ซึ่งแปลว่า ทำไม่ดี คิดไม่ดี คิดผูกคอตาย เป็นอาบัติทุกกฏ เพราะฉะนั้น พระศีลไม่ขาด เพราะไม่มีอะไรจะขาดแล้ว หมดไปแล้ว กฎหมายเหมือนกัน ไม่เอาโทษ ถึงจะไม่ตาย ก็ไม่เอาโทษ

ส. พระภิกษุที่ท่านฆ่าตัวเองตาย จะอาบัติหรือไม่อาบัติ

อาบัติ ใช้สำหรับเมื่อพระภิกษุท่านยังทรงเพศบรรพชิตอยู่ และได้ประพฤติดิฉิ พระวินัยบัญญัติ เมื่อประพฤติดิฉิพระวินัยบัญญัติ ก็เป็นการต้องอาบัติ เพราะเหตุว่าท่านยังคงอยู่ในเพศของบรรพชิต ยังมีชีวิตที่จะต้องรักษาพระวินัยต่อไป จึงเป็นอาบัติ ท่านจะต้องมีการกระทำความผิด หรือแล้วแต่ว่า จะพ้นจากอาบัตินั้นด้วยประการใด

แต่สำหรับพระภิกษุที่ท่านฆ่าตัวเองตาย พ้นจากสภาพของความเป็นบรรพชิตแล้ว จะอาบัติได้อย่างไร ไม่ใช่ว่ายังทรงเป็นสมณะเพศอยู่ และมีการที่จะต้องกระทำความผิดให้พ้นจากอาบัตินั้น แต่เพราะเหตุว่าเมื่อตายไปแล้ว ไม่มีอะไรที่จะต้องประพฤติดิต่อไปในเพศของบรรพชิต จึงไม่กล่าวว่าอาบัติ แต่ถ้าไม่ตาย เป็นอาบัติ เพราะเหตุว่าเป็นการกระทำไปด้วยกำลังของกิเลส ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ควรจะทำ

๓๔๒

ในพระไตรปิฎก เมื่อครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ทรงปรินิพพานนั้น มีพระภิกษุหลายท่านที่ฆ่าตัวตาย แต่ก็มีหลายท่านที่ได้บรรลุมรรคผลเป็นพระอรหันต์ก่อนที่จะตาย นี่ก็เป็นผลของการอบรมเจริญสติปัฏฐาน จนกระทั่งสามารถที่จะระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมก่อนตาย แม้ว่าจะเป็นการกระทำด้วยกำลังของกิเลส คือการฆ่าตัวเอง

สำหรับพุทธบริษัทในสมัยนี้ อย่าคิดที่จะกระทำอย่างนั้น อย่าคิดว่า ท่านจะฆ่าตัวตาย และท่านจะเจริญสติปัฏฐานเพื่อที่จะได้บรรลุมรรคผลนิพพานก่อนที่จะตาย ไม่ควรที่จะกระทำอย่างนั้น เพราะเหตุว่า เรื่องของการอบรมเจริญปัญญา เป็นเรื่องที่จะกระทำได้ สะสมอบรมไปได้ ในระหว่างที่ยังมีชีวิตเป็นมนุษย์อยู่ แต่ถ้าจุติ พันสภาพจากการเป็นมนุษย์แล้ว ไม่ทราบว่าจะเกิดในภพไหน ภูมิไหน เมื่อท่านยังไม่ได้เป็นพระอริยเจ้า ถ้าท่านเกิดในอบายภูมิ เป็นสัตว์ดิรัจฉาน เกิดในนรก เป็นเปรต เป็นอสุรกาย ก็ไม่มีโอกาสที่จะได้เจริญอบรมปัญญา จนกระทั่งรู้แจ้งอริยสัจธรรม

ในครั้งก่อนมีบุคคลที่ได้เห็นคุณค่าของการเป็นมนุษย์ และได้เพียรพยายามที่จะขัดเกลากิเลส แต่ก็มีหลายท่านที่แม้ว่าจะได้พากเพียรขัดเกลากิเลส แต่ท่านก็สิ้นชีวิตไปก่อนที่จะได้มีโอกาสได้ฟังธรรมจากพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งจะขอกล่าวถึง **ขุททกนิกาย สุตตนิบาต นาลกสูตร** มีข้อความว่า

อสิตฤาษีได้ทราบว่า พระสิทธัตถราชกุมารประสูติแล้ว ก็ได้ไปเฝ้า พิจารณาพระราชกุมารผู้ประเสริฐ มีจิตเลื่อมใส ได้เปล่งถ้อยคำว่า

พระกุมารนี้ ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า สูงสุดกว่าสัตว์สองเท้า

แล้วได้พยากรณ์ว่า

พระกุมารนี้ จะทรงบรรลุพระสัพพัญญุตญาณ จะทรงเห็นนิพพานอันบริสุทธิ์อย่างยิ่ง

แต่เมื่ออดีตถ้าใช้ระลึกถึงอายุของตน ที่จะอยู่ต่อไปได้อีกไม่นาน ก็จะต้องสิ้นชีวิตไปเสียก่อนที่จะได้ฟังธรรมจากพระผู้มีพระภาค ท่านก็เสียใจถึงกับน้ำตาตก แต่เมื่อจะอนุเคราะห์หลานของท่าน ท่านก็ได้ให้หลานของท่านสมาทานในธรรมของพระผู้มีพระภาค แล้วได้สั่งว่า ในกาลข้างหน้าเมื่อได้ทราบว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงบรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ให้หลานของท่านไปทูลสอบถามด้วยตนเองในสำนักของพระผู้มีพระภาค และจะได้ประพุดติพรหมจรรย์ในสำนักของพระผู้มีพระภาค

ท่านนาลกดาบส ผู้เป็นหลานของอดีตฤาษีเป็นผู้ที่สั่งสมบุญไว้ รักษาอินทรีย์ รอคอยการที่จะได้สดับรับฟังพระธรรมจากพระผู้มีพระภาคอยู่

ต่อมา เมื่อท่านนาลกดาบสได้ทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว และทรงประกาศพระอัมมจักรอันประเสริฐแล้ว ท่านก็ได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค และกราบทูลว่า

ข้าพระองค์ได้รู้ตามคำของอดีตฤาษีนี้โดยแท้ เพราะเหตุนั้น ข้าแต่พระโคตม ข้าพระองค์ทูลถามพระองค์ผู้ถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวง พระองค์อันข้าพระองค์ทูลถามแล้ว ขอจงตรัสบอก มุนีและปฏิบัติอันสูงสุดของมุนี แห่งบรรพชิตผู้แสวงหาการเที่ยวไปเพื่อภิกษา แก่ข้าพระองค์เถิด

ท่านเป็นดาบสมาก่อน แต่ว่ายังไม่ได้ฟังพระธรรม เพราะฉะนั้น ก็ใครที่จะได้ทราบ ว่า มุนีและปฏิบัติอันสูงสุดของมุนี แห่งบรรพชิตผู้แสวงหาการเที่ยวไปเพื่อภิกษา นั้น ควรจะเป็นอย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสพยากรณ์ว่า

เราจักบัญญัติปฏิบัติของมุนีที่บุคคลทำได้ยาก ให้เกิดความยินดีได้ยาก แก่ท่าน เถาเถิด เราจักบอกปฏิบัติของมุนีนั่นแก่ท่าน

ท่านจงอุปถัมภ์ตน จงเป็นผู้มั่นคงเถิด ฟังกระทำการดำ และการไหว้ในบ้าน ให้เสมอกัน ฟังรักษาความประทุษร้ายแห่งใจ ฟังเป็นผู้สงบ ไม่มีความเย่อหยิ่งเป็นอารมณ์

อารมณ์ที่สูงต่ำมีอุปมาด้วยเปลวไฟในป่า ย่อมมาสู่ครองจักขุ เป็นต้น เหล่า นารีย่อมประเล้าประโลมมุนี นารีเหล่านั้น อย่าฟังประเล้าประโลมท่าน

มุนีละกามทั้งหลาย ทั้งที่ดีและไม่ดีแล้ว งดเว้นจากเมถุนกรรม ไม่ยินดียินร้าย
ในสัตว์ทั้งหลายผู้สะดุ้งและมั่นคง

พึงกระทำตนให้เป็นอุปมาว่า เราฉันใด สัตว์เหล่านี้ก็ฉันนั้น สัตว์เหล่านี้ฉันใด
เราก็ฉันนั้น ดังนี้แล้ว ไม่พึงฆ่าเอง ไม่พึงใช้ผู้อื่นให้ฆ่า

ข้อความต่อไปเป็นปฏิปทาของมุนีประการอื่น ๆ ซึ่งสำหรับบรรพชิต การฆ่า
มนุษย์เป็นอาบัติปาราชิก พ้นจากเพศของความเป็นบรรพชิตทันที แต่สำหรับฆราวาส
ข้อความใน **ขุททกนิกาย เนมิราชชาดก** มีว่า

ชนเหล่าใดเมื่อยังอยู่ในมนุษยโลก ฆ่ามารดา บิดา หรือพระอรหันต์ ชื่อว่า
ถึงปาราชิกในเพศคฤหัสถ์

สำหรับบรรพชิตจะพ้นจากสภาพความเป็นบรรพชิตเมื่อฆ่ามนุษย์ สำหรับ
คฤหัสถ์ซึ่งเป็นผู้ที่ขัดเกลากิเลสตัณหา น้อยกว่าเพศบรรพชิตนั้น เมื่อถึงการฆ่า
มารดา บิดา พระอรหันต์ ชื่อว่าเป็นปาราชิกของฆราวาส เพราะเหตุว่า ไม่สามารถที่จะ
บรรลุมรรคผลนิพพานได้ ซึ่งตามปกติแล้ว ฆราวาสก็บรรลุมรรคผลนิพพานได้

สำหรับข้อความที่พระผู้มีพระภาคตรัสกับนาลกดาบส เป็นเรื่องของการปฏิบัติ
ธรรม เป็นเรื่องของการเจริญสติปัฏฐานทั้งสิ้น เช่น ข้อความที่พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า

เราจักบัญญัติปฏิปทาของมุนีที่บุคคลทำได้ยาก

การฆ่าสัตว์ ทำได้ยากหรือง่าย เพราะฉะนั้น สิ่งที่มีนุนี้ทำการยากสำหรับ
ฆราวาส เพราะว่าฆราวาสฆ่าสัตว์ง่ายเหลือเกิน เมื่อมีเหตุปัจจัย มีวัตถุที่จะฆ่า ก็ฆ่า
ลืมคิดถึงความตระหนกตกใจ ความกลัวตาย ความรักชีวิตของสัตว์อื่นทั้งหมด

ถ้าเปรียบตัวท่านเองอยู่ในสภาพอย่างนั้น คิดว่าสัตว์อื่นอย่างไร เราก็ฉันนั้น
หรือเราอย่างไร สัตว์อื่นก็ฉันนั้น การฆ่าก็ไม่ได้ แต่เมื่อเป็นเพศของคฤหัสถ์ ก็มีสิ่งที่จะ
ต้องกระทำตามวิสัยของกิเลสของคฤหัสถ์ เพราะฉะนั้น การที่จะกระทำตามมุนี
คือบรรพชิตนั้น บุคคลย่อมทำได้ยาก

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

เอาเถิด เราจับบอกปฏิบัติทางของมุนีนั้นแก่ท่าน ท่านจงอุปถัมภ์ตน จงเป็นผู้
มั่นคงเถิด พึงกระทำการดำ และการไหว้ในบ้านให้เสมอกัน

ทำได้หรือยัง ไม่ว่าจะเป็นการดำหรือการไหว้ ใครจะไหว้ ใครจะดำ ก็เสมอกัน
ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม รู้ว่าเป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรม
เท่านั้น เสมอกันหมด จิตก็มั่นคงไม่หวั่นไหว

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

พึงรักษาความประทุษร้ายแห่งใจ พึงเป็นผู้สงบ ไม่มีความเย่อหยิ่งเป็นอารมณ์
อารมณ์ที่สูงต่ำมีอุปมาด้วยเปลวไฟในป่า ย่อมมาสู่ครองจักขุ เป็นต้น

มุนีละกามทั้งหลาย ทั้งที่ดีและไม่ดีแล้ว ไม่ยินดียินร้ายในสัตว์ทั้งหลายผู้สะดุ้ง
และมั่นคง พึงกระทำตนให้เป็นอุปมาว่า เราฉันใด สัตว์เหล่านี้ก็ฉันนั้น สัตว์เหล่านี้
ฉันใด เรากก็ฉันนั้น ดังนี้แล้ว ไม่พึงฆ่าเอง ไม่พึงใช้ผู้อื่นให้ฆ่า

นี่เป็นศีลข้อที่ ๑ ซึ่งท่านผู้ฟังก็ควรจะได้สำเหนียก สังเกตว่า ที่ท่านรักที่สุด
คือ ชีวิตของท่านฉันใด สัตว์อื่น บุคคลอื่นก็ฉันนั้น เพราะฉะนั้น ก็ไม่พึงฆ่าเอง และ
ไม่พึงใช้ให้บุคคลอื่นฆ่าด้วย

สำหรับเรื่องของชีวิตของแต่ละบุคคล โดยเฉพาะชีวิตของมนุษย์ เป็นชีวิตที่
เล็กน้อยและสั้นมาก เมื่อเป็นชีวิตที่สั้น เล็กน้อย ก็ควรจะหาประโยชน์จากชีวิตนี้ให้
มากที่สุดที่จะทำได้ และที่จะเป็นชีวิตที่มีค่าได้ ก็ด้วยการเจริญกุศล ขัดเกลาเพื่อการ
ดับกิเลสเป็นสมุจเฉท แต่ถ้าจะมีชีวิตอยู่ด้วยการประกอบอกุศลกรรม เป็นต้นว่า
การฆ่า ก็ไม่ใช่ชีวิตที่มีค่าเลย

ในพระไตรปิฎก มีพระสูตรที่คำนวณอายุของชีวิตไว้ว่าไม่มากเลย

อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต อรกานุสาสนีสสูตร มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ศาสดาชื่ออรกะ เป็นเจ้าลัทธิ
ปราศจากความกำหนัดในกาม ก็อรกะศาสดานั้นมีสาวกหลายร้อยคน เธอแสดง
ธรรมแก่สาวกอย่างนี้ว่า ดูกร พราหมณ์ ชีวิตของมนุษย์ทั้งหลายน้อยนิดน้อย

รวดเร็ว มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก จะพึงถูกต้องได้ด้วยปัญญา ควรกระทำกุศล ควรประพฤติพรหมจรรย์ เพราะสัตว์ที่เกิดมาแล้ว จะไม่ตายไม่มี

ดูกร พราหมณ์ หยาดน้ำค้างบนยอดหญ้า เมื่ออาทิตย์ขึ้นมาย่อมแห้งหายไป ได้เร็วไม่ตั้งอยู่นาน แม้ฉันใด ชีวิตของมนุษย์ทั้งหลายเปรียบเหมือนหยาดน้ำค้าง ฉะนั้นเหมือนกัน นิดหน่อย รวดเร็ว มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก จะพึงถูกต้องได้ด้วยปัญญา ควรกระทำกุศล ควรประพฤติพรหมจรรย์ เพราะสัตว์ที่เกิดมาแล้ว จะไม่ตายไม่มี

ดูกร พราหมณ์ เมื่อฝนตกหนักหนาเม็ด ฟองน้ำย่อมแตกเร็วตั้งอยู่ไม่นาน แม้ฉันใด ชีวิตของมนุษย์ทั้งหลายเปรียบเหมือนฟองน้ำ ฉะนั้นเหมือนกัน นิดหน่อย รวดเร็ว มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก จะพึงถูกต้องได้ด้วยปัญญา ควรกระทำกุศล ควรประพฤติพรหมจรรย์ เพราะสัตว์ที่เกิดมาแล้ว จะไม่ตายไม่มี

ดูกร พราหมณ์ รอยไม้ที่ซัดลงไปใต้น้ำ ย่อมกลับเข้าหากันเร็วไม่ตั้งอยู่นาน แม้ฉันใด ชีวิตของมนุษย์ทั้งหลายเปรียบเหมือนรอยไม้ที่ซัดลงไปใต้น้ำ ฉะนั้นเหมือนกัน ... ฯ

ดูกร พราหมณ์ แม่น้ำไหลลงจากภูเขา ไหลไปไกล กระแสเชี่ยวพัดไปซึ่งสิ่งที่พอจะพัดไปได้ ไม่มีระยะเวลาหรือชั่วครู่ที่มันจะหยุด แต่ที่แท่น้ำนั้นก็มีแต่ไหลเรื่อยไปถ่ายเดียว แม้ฉันใด ชีวิตของมนุษย์ทั้งหลายเปรียบเหมือนแม่น้ำที่ไหลลงจากภูเขา ฉะนั้นเหมือนกัน... ฯ

ดูกร พราหมณ์ บุรุษมีกำลัง อมก้อนเขฬะไว้ที่ปลายลิ้น แล้วพึงถ่มไปโดยง่ายตาย แม้ฉันใด ชีวิตของมนุษย์ทั้งหลายเปรียบเหมือนก้อนเขฬะ ฉะนั้นเหมือนกัน ... ฯ

ดูกร พราหมณ์ ชื่นเนื้อที่ใส่ไว้ในกระทะเหล็ก ไฟเผาตลอดทั้งวัน ย่อมจะย่อยยับไปรวดเร็ว ไม่ตั้งอยู่นาน แม้ฉันใด ชีวิตของมนุษย์ทั้งหลายเปรียบเหมือนชิ้นเนื้อ ฉะนั้นเหมือนกัน ... ฯ

ดูกร พราหมณ์ แมโคที่จะถูกเชือด ที่เขานำไปสู่ที่ฆ่า ย่อมก้าวเท้าเดินไปใกล้ที่ฆ่า ใกล้ความตาย แม้ฉันใด ชีวิตของมนุษย์ทั้งหลายเปรียบเหมือนแมโคที่จะถูก

เชือด ฉะนั้นเหมือนกัน นิดหน่อย รวดเร็ว มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก จะพึง
ถูกต้องได้ด้วยปัญญา ควรกระทำกุศล ควรประพฤติพรหมจรรย์ เพราะสัตว์ที่เกิด
มาแล้ว จะไม่ตายไม่มี

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็โดยสมัยนั้น มนุษย์ทั้งหลายมีอายุประมาณ ๖ หมื่นปี
เด็กหญิงมีอายุ ๕๐๐ ปี จึงควรแก่การมีสามี ก็โดยสมัยนั้น มนุษย์ทั้งหลาย มี
อาพาธ ๖ อย่างเท่านั้น คือ เย็น ร้อน หิว กระหาย ปวดอุจจาระ ปวดปัสสาวะ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อรกศาสดานั้น เมื่อมนุษย์ทั้งหลายมีอายุยืน ตั้งอยู่นาน
มีอาพาธน้อยอย่างนี้ จักแสดงธรรมให้สาวกฟังอย่างนี้ว่า ดูกร พราหมณ์ ชีวิตของ
สัตว์ทั้งหลายน้อยนิดหน่อย รวดเร็ว มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก พึงถูกต้องได้
ด้วยปัญญา ควรกระทำกุศล ควรประพฤติพรหมจรรย์ เพราะสัตว์ที่เกิดมาแล้ว จะ
ไม่ตายไม่มี

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ในปัจจุบันนี้ เมื่อจะกล่าวโดยชอบ ก็พึงกล่าวว่า ชีวิต
ของมนุษย์ทั้งหลายน้อยนิดหน่อย รวดเร็ว มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก จะพึง
ถูกต้องได้ด้วยปัญญา ควรกระทำกุศล ควรประพฤติพรหมจรรย์ เพราะสัตว์ที่เกิด
มาแล้ว จะไม่ตายไม่มี

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ในปัจจุบันนี้ คนที่มีอายุอยู่ได้นานก็เพียง ๑๐๐ ปี หรือ
น้อยกว่านั้นบ้าง เกินกว่าบ้าง ก็คนที่มีอายุอยู่ถึง ๑๐๐ ปี ย่อมอยู่ครบ ๓๐๐ ฤดู คือ
ฤดูหนาวร้อยหนึ่ง ฤดูร้อนร้อยหนึ่ง ฤดูฝนร้อยหนึ่ง

คนที่มีอายุอยู่ถึง ๓๐๐ ฤดู ย่อมอยู่ครบ ๑,๒๐๐ เดือน คือ ฤดูหนาว ๔๐๐
เดือน ฤดูร้อน ๔๐๐ เดือน ฤดูฝน ๔๐๐ เดือน

คนที่มีอายุถึง ๑,๒๐๐ เดือน ย่อมอยู่ครบ ๒,๔๐๐ กึ่งเดือน คือ ฤดูหนาว
๘๐๐ กึ่งเดือน ฤดูร้อน ๘๐๐ กึ่งเดือน ฤดูฝน ๘๐๐ กึ่งเดือน

คนที่มีอายุครบ ๒,๔๐๐ กึ่งเดือน ย่อมอยู่ครบ ๓๖,๐๐๐ ราตรี คือ ฤดูหนาว
๑๒,๐๐๐ ราตรี ฤดูร้อน ๑๒,๐๐๐ ราตรี ฤดูฝน ๑๒,๐๐๐ ราตรี

คนที่มีอายุอยู่ถึง ๓๖,๐๐๐ ราตรี ย่อมบริโภคอาหาร ๗๒,๐๐๐ เวลา คือ ฤดู
หนาว ๒๔,๐๐๐ เวลา ฤดูร้อน ๒๔,๐๐๐ เวลา ฤดูฝน ๒๔,๐๐๐ เวลา

พร้อม ๆ กับดื่มนมมารดาและอันตรายแห่งการบริโภคอาหาร ใน ๒ ประการ นั้น อันตรายแห่งการบริโภคอาหาร มีดังนี้ คือ คนโกรธยอมไม่บริโภคอาหาร คนมีทุกข์ก็ไม่บริโภคอาหาร คนป่วยไข้ก็ไม่บริโภคอาหาร คนรักษาอุโบสถก็ไม่บริโภคอาหาร เพราะไม่ได้อาหารจึงไม่บริโภคอาหาร

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรากำหนดอายุประมาณแห่งอายุฤดู ปี เดือน กึ่งเดือน ราตรี วัน การบริโภคอาหาร และอันตรายแห่งการบริโภคอาหาร ของมนุษย์ผู้มีอายุ ๑๐๐ ปี ด้วยประการดังนี้แล้ว

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย กิจใดที่ศาสดาผู้แสวงหาประโยชน์เกื้อกูล ผู้อ่อนเคราะห์ เอื้อเอ็นดู พึงกระทำแก่สาวก กิจนั้นเรากระทำแล้วแต่เธอทั้งหลาย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นั้นโคนไม้ นั้นเรือนว่าง ขอเธอทั้งหลายจงเพ่งพินิจ อย่าประมาท อย่าต้องเป็นผู้เดือดร้อนใจในภายหลังเลย นี่คือนุศาสน์ของเราสำหรับเธอทั้งหลาย

ท่านผู้ฟังบริโภคอาหารเท่าไร เป็นระยะเวลาที่สั้น ที่ท่านควรระลึกว่า มีชีวิตอยู่วันหนึ่ง ๆ นับได้หลายนัย หลายวิธี แต่วิธีหนึ่งที่ทรงแสดงไว้ คือ การบริโภคอาหารแต่ละครั้ง ซึ่งถึงแม้ว่าพระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงสภาพธรรมตามความเป็นจริง คือ เมื่อเป็นอกุศล ก็ทรงแสดงว่าเป็นอกุศล สภาพธรรมใดที่เป็นกุศล ก็ทรงแสดงว่าเป็นธรรมที่เป็นกุศล แต่ถึงอย่างนั้น ผู้ที่ได้รู้ ได้เข้าใจแล้ว ก็ยังคงมีอกุศลกรรมและอกุศลกรรม ตามกำลังการสะสมของกิเลสที่เป็นปัจจัย เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าพระผู้มีพระภาคจะได้ทรงแสดงว่า ควรละเว้นอกุศลกรรม ก็แล้วแต่การสะสมกุศล อกุศล และความเข้าใจในเหตุในผลของธรรม ที่จะปัจจัยทำให้ท่านละเว้นอกุศลกรรมได้หรือไม่ ซึ่งก็แล้วแต่เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นกับแต่ละบุคคล

ขุททกนิกาย อุทาน ทัณตสูตร มีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้นแล เด็กมากด้วยกัน เอาท่อนไม้

ตั้งอยู่ในระหว่างพระนครสาวัดดีและพระวิหารเชตวัน ครั้นนั้นเป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงอันตรวาสกแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัดดี ได้ทอดพระเนตรเห็นเด็กเหล่านั้นเฝ้าท่อนไม้ตั้งอยู่ในระหว่างพระนครสาวัดดีและพระวิหารเชตวัน ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนี้แล้ว ได้ทรงเปล่งอุทานนี้ ในเวลานั้นว่า

ผู้ใดแสวงหาความสุขเพื่อตน ย่อมเบียดเบียนสัตว์ทั้งหลายผู้ใคร่ความสุขด้วยท่อนไม้ ผู้นั้นย่อมไม่ได้ความสุขในโลกหน้า ผู้ใดแสวงหาความสุขเพื่อตน ย่อมไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลายผู้ใคร่ความสุขด้วยท่อนไม้ ผู้นั้นย่อมได้ความสุขในโลกหน้า

นี้เป็นผลของการกระทำทุจริตทางกาย ที่เป็นปาณาติบาต ถ้ากระทำลงไปแล้ว ก็ไม่ได้ความสุขในโลกหน้า เพราะเหตุว่าการกระทำนั้น เกิดจากจิตที่เป็นอกุศล เมื่อจิตที่เป็นอกุศลเป็นเหตุให้กระทำความผิดนั้น จิตที่เป็นอกุศลที่เป็นเหตุนั้น ก็จะทำให้จิตที่เป็นวิบากเกิดขึ้น รับผลของกรรมที่ไม่ดี

พระผู้มีพระภาคทรงยับยั้งเด็ก ๆ ไม่ให้ตั้งได้ไหม ไม่ได้ ท่านผู้ฟังยับยั้งได้ไหม ก็ไม่ได้เหมือนกัน สำหรับเด็ก ๆ ก็คงจะยากที่จะอธิบายให้ฟังถึงเรื่องผลที่จะได้รับในโลกหน้า หรือว่าในชาติหน้า

สำหรับผู้ใหญ่ ยับยั้งได้ไหม ก็ไม่ได้ แล้วแต่พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง และผู้ใดจะพิจารณาไตร่ตรองจนกระทั่งเห็นคุณและโทษของกุศลและอกุศล พร้อมทั้งความเข้าใจที่ถูกต้องในสภาพธรรม จนกระทั่งประจักษ์แจ้งในสภาพความเป็นจริงของธรรมทั้งหลาย ก็จะทำให้ละอกุศลกรรมนั้นได้เป็นลำดับ แต่ถึงกระนั้น พระผู้มีพระภาคก็ไม่ทรงละเว้นโอกาสที่จะทรงแสดงธรรม แม้กับเด็กที่ได้กระทำอกุศลกรรมนั้น

๓๔๓

ขุททกนิกาย อุทาน กุมารกสูตร มีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน ก็สมัยนั้นแล เด็ก
รุ่นหนุ่มมากด้วยกัน จับปลาอยู่ในระหว่างพระนครสาวัตถีกับพระวิหารเชตวัน ครั้นนั้น
แลเป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงอันตรวาสกแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไป
ไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี ได้ทอดพระเนตรเห็นเด็กรุ่นหนุ่มมากด้วยกัน จับปลา
อยู่ในระหว่างพระนครสาวัตถีกับพระวิหารเชตวัน ครั้นแล้วเสด็จเข้าไปหาเด็กรุ่นหนุ่ม
เหล่านั้น แล้วได้ตรัสถามว่า

พ่อหนูทั้งหลาย เธอทั้งหลายกลัวต่อความทุกข์ ความทุกข์ไม่เป็นที่รักของเธอ
ทั้งหลายมิใช่หรือ

เด็กเหล่านั้นกราบทูลว่า

อย่างนั้นพระเจ้าข้า ข้าพระองค์ทั้งหลายกลัวต่อความทุกข์ ความทุกข์ไม่เป็นที่
รักของข้าพระองค์ทั้งหลาย

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนี้แล้ว ได้ทรงเปล่งอุทานนี้ใน
เวลานั้นว่า

ถ้าท่านทั้งหลายกลัวต่อความทุกข์ ถ้าความทุกข์ไม่เป็นที่รักของท่านทั้งหลาย
ไซ้ไร ท่านทั้งหลายอย่าได้ทำบาปกรรม ทั้งในที่แจ้งหรือในที่ลับเลย ถ้าท่านทั้งหลาย
จักทำหรือทำอยู่ซึ่งบาปกรรมไซ้ไร ท่านทั้งหลายแม้จะเหาะหนีไป ก็ย่อมไม่พ้นไปจาก
ความทุกข์เลย

นี่เป็นเหตุการณ์ที่พระผู้มีพระภาคได้ประสบด้วยพระองค์เอง ซึ่งทุกท่านก็คงจะ
ได้เห็นเหตุการณ์เช่นนี้ ถึงแม้ว่าพระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมเรื่องของเหตุกับผล
กุศลและอกุศลมากนักยอเท่าไรก็ตาม ก็ยังคงมีการประทุษร้าย เบียดเบียน โดยที่ไม่

คิดถึงความทุกข์ ความเดือดร้อนของสัตว์อื่น และไม่ทราบด้วยว่า การกระทำนั้นจะให้ผลอย่างไร เพราะถึงแม้ว่าพระผู้มีพระภาคจะได้ทรงแสดงผลของการกระทำนั้นไว้ แต่บุคคลที่กำลังกระทำอกุศลกรรมนั้นอยู่ ยังไม่เห็นผล

ถ้าเวลานี้จะมีใครฆ่าสัตว์ บุคคลที่ฆ่าสัตว์ยังไม่เห็นผลว่า ผลของการฆ่าสัตว์นั้น จะทำให้ได้รับวิบากกรรมที่ไม่น่าพึงพอใจประการใดบ้าง เพราะฉะนั้น เมื่อไม่เห็นผลที่จะเกิดขึ้น ก็ยังคงมีการกระทำอกุศลและทุจริตกรรมอยู่

ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงแสดงเรื่องผลของกรรมไว้โดยละเอียด ใน **มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก วิภังควรรค จุฬกัมมวิภังคสูตร** พระผู้มีพระภาคตรัสกับสุกมาณพ โตทยยบุตร มีข้อความถึงผลของปาณาติบาตว่า

ผู้มักทำชีวิตสัตว์ให้ตกลง เป็นคนเหี้ยมโหด มีมือเปื้อนเลือด หมกมุ่นในการประหารประหาร ไม่เอ็นดูในเหล่าสัตว์มีชีวิต เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อมพร้อม สมทานไว้อย่างนี้

หากตายไป ไม่เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีอายุสั้น มีโรคมาก

ถ้ามักโกรธ มากด้วยความแค้นเคือง ก็จะเป็นผู้ที่มีผิวงพรรณทรม

ถ้าริษยามุ่งร้าย อิจฉาในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของคนอื่น ก็จะเป็นคนมีศักดาน้อย

ถ้าเป็นบุคคลที่ไม่ให้ข้าว น้ำ ก็จะเป็นผู้ที่มีโภคน้อย

ถ้าเป็นบุคคลที่กระด้าง ก็จะเป็นผู้ที่มีสกุลต่ำ

ถ้าเป็นบุคคลที่ไม่สอบถามธรรม ก็จะเป็นผู้ที่มีปัญญาทรม

ก็เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย เพราะฉะนั้น ผลของการเบียดเบียนสัตว์อื่น บุคคลอื่นให้เดือดร้อน ท่านเห็นผลอยู่แล้วในชาตินี้ คือ บุคคลที่อายุสั้นก็มี บุคคลที่มีโรคภัยไข้เจ็บมากก็มี ซึ่งจะต้องมาจากอกุศลกรรมในอดีต ที่เป็นการกระทำการเบียดเบียนสัตว์อื่นให้เดือดร้อนทางกาย

ท่านเองก็ไม่ทราบว่าจะวันไหนจะได้รับผลของอกุศลกรรมในอดีตที่ได้กระทำไว้

แล้ว และคงจะไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดที่ไม่เคยได้รับผลของอกุศลกรรมทางกาย มีการเจ็บปวดป่วยไข้ต่าง ๆ ซึ่งทั้งหมดนี้ เป็นผลของอกุศลกรรมทั้งสิ้น

สำหรับผลของกรรมในอบายภูมิที่จะได้รับในชาติต่อไป ซึ่งไม่ใช่มนุษยภูมิ นากลัวมาก และเป็นผลของปาณาติบาตนี้เอง ถ้าทราบโดยยังไม่ถึงภูมินั้น ก็จะไม่ทราบเลยว่า ภูมินั้นเป็นภูมิที่เต็มไปด้วยความทุกข์ เผ็ดร้อน แสนสาหัสสักเท่าไร

ขุททกนิกาย เนมิราชชาดก มีข้อความว่า

นายนิรบาลผูกคอสัตว์นรก ด้วยตรวนเหล็กอันลุกโพลง แล้วตัดศีรษะ โยนลงไปใต้น้ำร้อน สัตว์นรกเหล่านี้ เมื่อยังอยู่ในมนุษยโลก มีกรรมอันลามก จับนกงมาฆ่าเลี้ยงชีพ จึงต้องถูกตัดศีรษะนอนอยู่

ข้อ ๕๕๖ มีข้อความว่า

สัตว์นรกอีกพวกหนึ่ง ถูกนายนิรบาลตัดเป็นท่อน ๆ นอนอยู่ สัตว์เหล่านี้เคยเป็นคนฆ่าแกะ ฆ่าสุกร ฆ่าปลา ครั้นฆ่าปศุสัตว์ กระบือ แพะ และแกะแล้ว เอาวางไว้ที่เขียง ขยายเลี้ยงชีพ

ข้อ ๕๖๐ มีข้อความว่า

สัตว์นรกในห้วงน้ำที่เต็มไปด้วยเลือดและหนอง ไม่สะอาด เป็นน้ำเน่า มีกลิ่นเหม็นฟุ้งไป สัตว์นรกถูกความร้อนเผาแล้ว ย่อมดื่มเลือดและหนองกิน สัตว์นรกเหล่านี้ เมื่ออยู่ในมนุษยโลก ฆ่ามารดา บิดา หรือพระอรหันต์ ชื่อว่าถึงปาราชิกในเพศคฤหัสถ์

เชื่อไหมว่าจะเป็นไปได้ หรือว่าจะมีภูมิอย่างนี้ในโลกอื่นที่มีใช้ภูมิมนุษย์ แต่เป็นภูมินรก ซึ่งเต็มไปด้วยความทุกข์ทรมานอย่างยิ่ง

ฟังแล้ว ดูเหมือนว่า ผู้ที่อยู่ในมนุษยโลกยากที่จะเชื่อว่า จะมีภูมินรกซึ่งแสนจะทรมานอย่างนั้นจริง ๆ แต่ลองคิดกลับดูว่า โลกมนุษย์เป็นนรกของสัตว์ดิรัจฉานพอจะได้ไหม

โลกมนุษย์ ไม่มีมนุษย์ที่ได้รับการถูกทรมานเหมือนกับในอบายภูมิที่เป็นภูมินรกก็จริง แต่เมื่อเปรียบเทียบความทุกข์ทรมานในอบายภูมิแล้ว แม้ในโลกมนุษย์นี้

ลองคิดกลับดูว่า จะเป็นนรกของสัตว์ดิรัจฉานได้ไหม

เป็นนรกของปลา เป็นนรกของกุ้ง เป็นนรกของปู เป็นนรกของไก่ ของหมู สัตว์ทั้งหลายที่ล้วนถูกตัดเป็นท่อน วางไว้ที่เขียง และก็ขาย แต่นั่นเป็นสัตว์ดิรัจฉาน

ซึ่งสัตว์ดิรัจฉานก็เป็นจิต เจตสิก รูป ที่เกิดขึ้นเพราะกรรมเป็นปัจจัย ทำให้ ปฏิสนธิเป็นสัตว์ดิรัจฉานประเภทนั้น ๆ เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นสัตว์ในภูมิปรโลก ก็ไม่ผิดอะไรกัน ที่จะต้องได้รับความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส นั่นด้วย

นี่เป็นผลของปาณาติบาต การฆ่า การเบียดเบียนบุคคลอื่นให้เดือดร้อน การเบียดเบียนสัตว์อื่นให้เดือดร้อน ให้สิ้นชีวิต ซึ่งบาปกรรมที่ได้กระทำไปแล้ว มากมาย ในอดีต หรือว่าในปัจจุบันชาตินี้เอง ไม่มีบุคคลหนึ่งบุคคลใดที่สามารถจะทราบ ว่าวันไหนบาปกรรมนั้นจะให้ผล ซึ่งทุกท่านที่ได้ผ่านเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตมา ก็คงจะประจักษ์ในความจริงที่ว่า ไม่รู้เลยว่าพຸ່ງนี้จะเป็นอย่างไร จะมีอะไรเกิดขึ้น ไม่มีใครสามารถจะทราบได้เลย

มองดูแล้วก็เหมือนกับว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นพຸ່ງนี้ ยังอยู่ในความมืด ยังไม่ปรากฏว่าจะเกิดอะไรขึ้น จะยังคงอยู่ในโลกนี้ต่อไป หรือว่าจะมีความเจ็บไข้ได้ป่วย จะมีความทุกข์ จะมีความเดือดร้อน จะประสบกับลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ อย่างไร ไม่มีบุคคลใดสามารถที่จะรู้ล่วงหน้าได้ถึงวันพຸ່ງนี้

แต่ว่าวันพຸ່ງนี้ก็จะเกิดขึ้น เพราะกรรมที่ได้กระทำแล้วเป็นปัจจัย ซึ่งเป็นผลของกรรมที่ได้กระทำแล้วในอดีต หรือแม้ในชาตินี้ ก็ไม่มีบุคคลหนึ่งบุคคลใดที่สามารถจะทราบได้ว่า พຸ່ງนี้จะเป็นผลของกุศลกรรม หรือว่าพຸ່ງนี้จะเป็นผลของอกุศลกรรม แม้ผู้ที่เป็นพระอริยเจ้า ก็ไม่พ้นจากอดีตกรรมที่ได้กระทำแล้ว ถ้าอดีตกรรมนั้นพร้อม ถึงวาระที่จะให้เกิดผล ผลก็ต้องเกิดขึ้น

ขุททกนิกาย อุทาน เมฆิยวรรคที่ ๔ โคปาลสูตร มีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่

ซึ่งในอรรถกถา ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า

คำว่า หมู่ใหญ่ นั้น หมายความว่าถึงจำนวน ความหมายหนึ่ง แล้วก็ใหญ่ด้วยคุณ คือ ความเป็นพระอริยเจ้า อีกความหมายหนึ่ง

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงแหวะออกจากทางแล้ว เสด็จเข้าไปยังโคนต้นไม้แห่งหนึ่ง แล้วประทับนั่งที่อาสนะอันบุคคลปูไว้แล้ว ครั้งนั้นแล นายโคपाल คือ นายโคบาลคนหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจง ให้นายโคपालนั้นเห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ว่าเริง ด้วยธรรมมิกถา ครั้งนั้นแล นายโคपालนั้น อันพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ว่าเริง ด้วยธรรมมิกถาแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ทรงรับภัตของข้าพระองค์ เพื่อเสวยในวันพรุ่งนี้เถิดพระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์โดยดุชนิภาพ ลำดับนั้นแล นายโคपालนั้น ทราบว่าพระผู้มีพระภาคทรงรับแล้ว ลุกจากอาสนะ ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณ แล้วหลีกไป พอล่วงราตรีนั้นไป นายโคपालสั่งให้ตกแต่งข้าวปายาสมีน้ำน้อย และสัปปิใหม่อันเพียงพอ ในนิเวศน์ของตน แล้วให้กราบทูลภักตกาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถึงเวลาแล้ว ภัตเสร็จแล้ว

ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงอันตรวาสกแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของนายโคपालพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ครั้นแล้วประทับนั่งที่อาสนะที่เขาปูลาดถวาย ลำดับนั้นแล นายโคपालอังคาสภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยข้าวปายาสมีน้ำน้อย และสัปปิใหม่ ให้ชิมหน้าสำราญด้วยมือของตน เมื่อพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จ ชักพระหัตถ์จากบาตรแล้ว นายโคपालถือเอาอาสนะตำแหน่งหนึ่ง นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจง ให้นายโคपालนั้นเห็นแจ้ง ให้สมาทาน อาจหาญ ว่าเริง ด้วยธรรมมิกถาแล้ว เสด็จลุกจากอาสนะ

หลีกไป

ครั้งนั้นแล เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จหลีกไปแล้วไม่นาน บุรุษคนหนึ่งได้ปลงชีวิตนายโคบาลนั้น ในระหว่างเขตบ้าน

ลำดับนั้นแล ภิกษุมากด้วยกันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ได้ทราบว่า นายโคบาลอังกาสภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ให้อิมหันต์สำราญด้วยข้าวปายาสมีน้ำน้อย และสัปปีใหม่ด้วยมือของตนในวันนี้แล้ว ถูกบุรุษคนหนึ่งปลงชีวิตเสียแล้ว ในระหว่างเขตบ้าน

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนี้แล้ว ได้ทรงเปล่งอุทานนี้ในเวลาอันว่า

ใจหวัจกเห็นใจหวัจกแล้ว พึงทำความพินาศหรือความทุกข์ให้ ก็หรือคนมีเวรเห็นคนมีเวรแล้ว พึงทำความพินาศหรือความทุกข์ให้ จิตที่ตั้งไฉน พึงทำเขาให้เลวกว่านั้น

จบสูตรที่ ๓

ข้อความใน **ปรมัตถทีปนี อรรถกถา** มีว่า

บุรุษผู้รักษาฝูงโคผู้นี้ มีชื่อนันทะ ซึ่งเล่ากันมาว่า นายนันทะนั้นเป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโคมาก เป็นผู้รักษาฝูงโคของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี นายนันทโคบาลนั้น ถือเอาปัญจโครสตลอดกาลตามกาลเป็นประจำ ไปยังสำนักของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี มอบให้ แล้วไปสู่สำนักของพระผู้มีพระภาค เฝ้าพระผู้มีพระภาคฟังธรรม แล้วทูลขอให้พระผู้มีพระภาคเสด็จมายังสถานที่อยู่ของตน แต่พระผู้มีพระภาคก็ทรงรอกการแก้รอบแห่งญาณของนายนันทโคบาล

เป็นชีวิตประจำวัน ซึ่งท่านเป็นผู้ที่ฟังธรรมแล้ว เพราะฉะนั้น ก็เป็นผู้ที่ประพฤติธรรม ปฏิบัติธรรม ตามชีวิตที่เป็นความจริงของท่าน ด้วยเหตุนี้ ถึงแม้ว่าท่านจะได้กราบทูลขอเชิญเสด็จพระผู้มีพระภาคไปยังสถานที่อยู่ของท่าน แต่พระผู้มีพระภาคก็ทรงรอกการแก้รอบแห่งญาณของนายนันทโคบาลนั้น

ต่อมาพระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ทรงทราบว่า บัดนี้ ญาณของนายนันทะนั้นแก่รอบแล้ว

นอกจากพระผู้มีพระภาค ใครจะรู้ได้ใหม่ว่า เวลานั้นนายนันทโคบาลญาณแก่รอบที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมแล้ว เพราะเหตุว่าเป็นชีวิตปกติธรรมดา ท่านผู้ฟังที่นั่งอยู่ที่นี้ คนอื่นก็ไม่สามารถที่จะรู้ได้ว่า ญาณของท่านผู้ใดแก่รอบแล้ว เพราะเหตุว่าเป็นเรื่องธรรมดาปกติในชีวิตประจำวัน แต่พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า

บัดนี้ ญาณของนายนันทะนั้นแก่รอบแล้ว

พระผู้มีพระภาคจึงเสด็จแวะจากหนทาง ในที่ไม่ไกลสถานที่อยู่ของนายนันทะนั้น ประทับนั่ง คอยการมาของนายนันทะอยู่ ณ โคนต้นไม้ต้นหนึ่ง

เมื่อนายนันทะแล ได้สดับว่า พระผู้มีพระภาคจะเสด็จจาริกไปในชนบท เสด็จไปอยู่จากที่นี่ ดังนี้ ก็หรรษา ร่าเริง รีบเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคม แล้วกระทำการปฏิสันถาร นั่งอยู่ ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมแก่เขา เขาดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล นิมนต์พระผู้มีพระภาคไปยังสถานที่อยู่ของตน ได้ถวายข้าวปายาสทานตลอด ๗ วัน ในวันที่ ๗ พระผู้มีพระภาคทรงกระทำอนุโมทนา แล้วเสด็จหลีกไป

เพราะเหตุนี้ พระธรรมสังคานกอาจารย์ จึงกล่าวว่า

พระผู้มีพระภาค ได้ทรงแสดงธรรมีกถากับนายโคบาลนั้น ผู้นั่งอยู่แล้ว ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯลฯ เสด็จลุกขึ้นจากอาสนะ แล้วเสด็จหลีกไป

ซึ่งข้อความในอรรถกถาต่อไป ท่านผู้ฟังจะได้ทราบว่า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมประการใดแก่นายโคบาลนั้นบ้าง

ข้อความใน **อรรถกถา** มีว่า

ในบรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สนฺทสุเสสิ ความว่า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอยู่ซึ่งวิบากแห่งกรรมในกุศลกรรม เป็นต้น โดยพุทธพจน์ เป็นต้นว่า ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ดังนี้ โดยประจักษ์ทั้งในโลกนี้ และโลกหน้า จึงได้ทรงแสดงอริยสัจทั้ง ๔ ประการโดยชอบ ในที่สุดแห่งอนุปฺพุทฺธิกา

ก่อนอื่น ต้องแสดงเรื่องของกุศลกรรม และอกุศลกรรม มิฉะนั้น จะไม่มี ศรัทธาที่จะเจริญกุศลให้ยิ่งขึ้น หรือว่าละอกุศลจนสามารถที่จะดับหมดสิ้นเป็นสมุจเฉท ได้ แต่ต้องชี้ให้เห็นจริง ๆ ว่า อกุศลเป็นอกุศล และมีโทษที่เป็นวิบากแห่งกรรมนั้นในโลกนี้ และในโลกหน้าอย่างไร

สำหรับในโลกนี้ ผู้ที่มีอายุสั้นก็เห็นอยู่แล้วว่า เป็นวิบากแห่งกรรม หรือว่าผู้ที่มีโรคมาก ก็เป็นผล เป็นวิบาก

สำหรับโลกหน้า ก็มีกรรมนี้เป็นปัจจัย ที่จะทำให้ได้รับความทุกข์ทรมานมากมาย ในทุกคติภูมิ

เพราะฉะนั้น เมื่อได้ประจักษ์ในสภาพความจริงของกุศลและอกุศลแล้ว ผู้ที่เข้าใจจริง ๆ ย่อมเจริญกุศลยิ่งขึ้น ละอกุศลให้น้อยลง และในที่สุดของอนุปพิภพิกา พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอริยสัจทั้ง ๔ ประการโดยชอบ ซึ่งไม่พ้นไปจากเรื่องของการ ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่เป็นทุกข์อริยสัจ เพราะเหตุว่าเป็นสภาพธรรมที่เพียงเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย และกัดับไป แต่ว่าเกิดสืบต่ออยู่เรื่อย ๆ ถ้าสติไม่ระลึก รู้ ไม่พิจารณา ก็ไม่ประจักษ์ว่า สภาพธรรมทั้งหลายไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

๓๔๔

ข้อความต่อไป

บทว่า สมาทเปสสิ ได้แก่ พระผู้มีพระภาคทรงยังนายันทะให้ถือเอาโดยรอบซึ่งธรรม มีศีล เป็นต้น ธรรมเหล่านี้อันบุคคลพึงให้ถึงในตน ดังนี้ เพื่อบรรลุสัจจะ ได้แก่ ทรงกระทำนายันทะนั้นให้ดำรงอยู่ในธรรม มีศีล เป็นต้น

ท่านที่ไม่ได้มีกุศลศีล เป็นผู้ทีทุศีลอยู่ คือ เป็นผู้ที่ทำอกุศลกรรมอยู่ แต่ถ้าได้ฟังพระธรรมเทศนาในเรื่องของกุศลกับอกุศล เช่นเดียวกับที่พระผู้มีพระภาคทรงยังนายันทะนั้นให้ถือเอาโดยรอบซึ่งธรรม มีศีล เป็นต้น ก็จะได้เห็นประโยชน์ในการที่จะละเว้น งดเว้นจากอกุศลกรรมนั้น ๆ เพราะเหตุว่า ธรรมเหล่านี้อันบุคคลพึงให้ถึงในตน ดังนี้ เพื่อบรรลุสัจจะ

การที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็เพื่อที่จะดับกิเลส เพราะฉะนั้น ถ้าไม่งด ไม่เว้น อกุศลกรรม กิเลสจะหมดไปไม่ได้ เมื่องดเว้น ละเว้นขณะใด ขณะนั้นก็เป็นผู้ที่มีศีล และถ้าเห็นชัดในโทษของอกุศลกรรมเช่นเดียวกับนายันทะ ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงยังนายันทะนั้นให้ถือเอาโดยรอบซึ่งธรรม มีศีล เป็นต้นแล้ว

ข้อความต่อไปมีว่า

บทว่า สมุตฺเตเชสิ ความว่า ธรรมทั้งหลายเหล่านั้น อันบุคคลสมาทานแล้ว อบรมอยู่โดยลำดับ ก็เป็นธรรมมีส่วนแห่งการแทงตลอด เป็นธรรมแก่กล้า ย่อมนำอริยมรรคมาให้โดยฉับพลัน ฉับใด พระผู้มีพระภาคทรงกระทำนายันทะนั้น ให้อาจหาญโดยชอบ คือ ให้กล้าโดยชอบนั่นเอง ฉะนั้น

การอบรมศีลจะมีไม่ได้ ถ้าสติไม่ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดขึ้นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ถ้าโลภะเกิดขึ้นแล้ว เพราะการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การสัมผัส แต่สติไม่ระลึกรู้ว่าเป็นอกุศล ก็ไม่

สามารถที่จะงดเว้น ละเว้นทุจริตกรรมได้ ซึ่งการที่จะละเว้น งดเว้นทุจริตกรรมได้ ยิ่งขึ้น ก็เพราะสติเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมนั้น จึงจะทำให้กาย สุจริต วจีสุจริต มโนสุจริตเจริญขึ้น

ข้อความต่อไปมีว่า

บทว่า สมบุหเสสิ ความว่า พระผู้มีพระภาคทรงกระทำจิตของนายนั้นทะนุ ให้รำเริง ด้วยการเห็นธรรมเป็นธรรมวิเศษด้วยดี ด้วยการยังจิตให้เย็นดี

อีกประการหนึ่ง ในคำว่า สันทสเสสิ บัณฑิตพึงทราบการแสดงเพื่อบรรเทา ความลุ่มหลงมกมาย ในธรรมที่มีโทษและไม่มีโทษ และในธรรมทั้งหลาย มีทุกข์ เป็นต้น พึงทราบการชักชวนในสัมมาปฏิบัติ ด้วยการบรรเทาความมัวเมา ประมาท การทำจิตให้กล้าหาญ ด้วยการบรรเทาจิตที่ถึงการเกียจคร้าน พึงทราบการทำให้รำเริง ด้วยความสำเร็จแห่งการปฏิบัติชอบ นายนั้นทโคบาลนั้นดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล ด้วยสามุกังสีกรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาค ที่ประจักษ์เปิดของที่ควร

ถ้าจะคิดถึงเหตุการณ์ในครั้งนั้น ที่นายนั้นทโคบาลได้นั่งเฝ้าพระผู้มีพระภาค ได้สดับพระธรรม ซึ่งเป็นเรื่องผลของกรรม เป็นเรื่องของการที่ควรสมาทาน ตั้งมั่นใน ศีล เพราะเหตุว่าเมื่อบุคคลอบรมในศีล ย่อมเป็นธรรมที่มีส่วนแห่งการแทงตลอด และ จิตของนายนั้นทโคบาลนั้น ก็อาจหาญ รำเริง คือ กล้าโดยชอบนั่นเอง ซึ่งถ้าท่าน พิจารณา จะเห็นได้ว่า พญานาคะนี้แสดงว่า พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงกระทำให้นาย นั้นทะเป็นทุกข์ แต่นายนั้นทะอาจหาญ รำเริง เพราะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง

มีท่านผู้ฟังที่ไม่กล้าเผชิญกับความจริงที่ว่า สภาพธรรมทั้งหลาย คือ นามธรรม และรูปธรรม ซึ่งกำลังปรากฏอยู่ในขณะนี้ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนบ้างไหม

ขณะนี้ สภาพธรรมที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมกำลังปรากฏกับผู้ที่ยังยึดถือ มกมาย ไม่รู้ในสภาพความจริงของนามธรรมและรูปธรรมนั้น ยังยึดถือสภาพนามธรรม นั้นว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล แต่ท่านมีความอาจหาญ กล้าหาญ ที่จะเผชิญกับความ จริงที่จะละการยึดถือทั้งหมด และรู้ว่าเป็นแต่เพียงสภาพลักษณะของนามธรรมและ รูปธรรมแต่ละชนิด ที่เพียงปรากฏเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ลักษณะต่าง ๆ กัน

ถ้าท่านสามารถเผชิญกับความจริง สติระลึกรู้ตรงลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมจริง ๆ ละคลายการยึดถือนามธรรมและรูปธรรม ไม่เห็นผิดว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนจริง ๆ แทงตลอดในการเกิดขึ้นและดับไป จะเศร้า และเสียดายไหม ในความเป็นตัวตน ที่เคยยึดถือนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ

ขณะที่กำลังเห็น ก็เป็นแต่เพียงสภาพธรรม เป็นนามธรรมที่รู้สี่สัณฐานต่าง ๆ ซึ่งต่างกับนามธรรมที่รู้เสียงทางหู ต่างกับนามธรรมที่คิดนึก ต่างกับนามธรรมที่เป็นสุข เป็นทุกข์ ท่านพร้อมที่จะตัดเยื่อใย เห็นถูกต้องตามความเป็นจริงในการปรากฏเกิดขึ้น และดับไปของนามธรรมและรูปธรรม ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จริง ๆ แล้วหรือยัง

หรือว่า ใจจริงยังเสียดายอยู่ ถ้าจะได้รู้ว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรม นามธรรม และรูปธรรมแต่ละลักษณะ แต่ละชนิด ที่เกิดขึ้นปรากฏ และก็หมดไป ซึ่งถ้าผู้ใด ประจักษ์สภาพความจริงอย่างนี้ และก็ละการยึดถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน จะมีการเกิดอีกอย่างมากที่สุดเพียง ๗ ชาติเท่านั้น เสียดายไหม

ตราบใดที่ปัญญายังไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ยังไม่แทงตลอดใน ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมโดยถูกต้อง ใจก็ยังลังเล สงสัย บางขณะ บางครั้ง ก็เสียดาย เพราะไม่รู้ว่า ถ้าประจักษ์จริง ๆ แล้ว ผลคืออย่างไร

ผล คือ ไม่ยึดถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนอีกต่อไป และจะมีการเกิด อีกอย่างมากที่สุดเพียง ๗ ชาติเท่านั้น

ท่านที่อยากจะดับกิเลส พร้อมหรือยังที่จะเกิดอีกเพียง ๗ ชาติ และก็ประจักษ์ ในสภาพที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลจริง ๆ เป็นนามธรรม เป็นรูปธรรมแต่ละชนิดเท่านั้น แยกขาดจากกัน

ผู้ใดก็ตาม ได้ฟังธรรม สติระลึกรู้สภาพธรรมถูกต้องตามความเป็นจริง จะแทงตลอดได้ ผู้นั้นเป็นผู้ที่อาจหาญว่าเจริง ไม่กลัวด้วยอำนาจของกิเลส หรือว่าไม่เสียดาย ที่จะประจักษ์สภาพความจริงของนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดขึ้นและดับไป โดยไม่ใช่ สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

การรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นของจริง เป็นปัญญาที่คมกล้าจริง ๆ ไม่หลอกหลวง ไม่ใช่ล่อให้เห็นว่า เป็นสิ่งที่น่าเพลิดเพลิน น่าติด หรือน่ายินดี แต่ว่าเป็นสภาพธรรมที่เป็นจริงอย่างนั้น และบุคคลที่จะแทงตลอดได้ ปัญญาจะต้องอบรม และมีความอาภาว ร่าเริง ที่จะประจักษ์ในสภาพความไม่เที่ยง ความไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนของนามธรรมและรูปธรรม

ข้อความต่อไปมีว่า

บทว่า อธิวาเสสิ ความว่า พระผู้มีพระภาค อันนายันทโคบาลนั้นผู้เห็นสัจจะแล้ว นิมนต์ด้วยคำนิมนต์ว่า ขอพระผู้มีพระภาค จงรับคำนิมนต์ของข้าพระองค์ ดังนี้ พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงเคลื่อนไหวกายและวาจา ทรงรับคำนิมนต์ด้วยจิตเท่านั้น คือ ทรงยินดี เพราะเหตุนั้น พระธรรมสังคหการจึงกล่าวว่า พระผู้มีพระภาคทรงรับคำนิมนต์ด้วยคุณนิภาพ ดังนี้

ข้อความต่อไปมีว่า

เล่ากันมาว่า นายันทโคบาลนั้น นิมนต์พระผู้มีพระภาคและพระภิกษุสงฆ์ให้ประทับอยู่ในที่นั้น แล้วถวายมหาทานสิ้น ๗ วัน แต่ในวันที่ ๗ ได้ถวายข้าวปายาสทานอันมีน้ำน้อย พระผู้มีพระภาคทรงกระทำอนุโมทนา ก็เพราะนายันทโคบาลนั้นมีญาณแก่กล้า เพื่อประโยชน์แห่งมรรคเบื้องต้น ในอัตภาพนั้นนั่นเอง แล้วเสด็จหลีกไป

พระผู้มีพระภาคไม่ทรงเห็นว่า การที่จะประจักษ์แจ้งในความเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรมนั้น เป็นสิ่งที่ไม่ควรจะประจักษ์ ทั้ง ๆ ที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เกิดดับ ไม่เป็นสาระ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แต่บุคคลก็ควรที่จะประจักษ์ และผู้ที่ประจักษ์ได้ ก็ต้องเป็นผู้ที่ญาณแก่กล้าด้วย

ข้อความต่อไปมีว่า

บทว่า สีมนุสริกาย ได้แก่ ในระหว่างเขตแดน คือ ในระหว่างแห่งบ้านนั้น ได้ยินว่า พวกชาวบ้านอาศัยบึงแห่งหนึ่ง ได้เกิดทะเลาะกันกับนายันทโคบาล

นั้น นายันทโคบาลนั้นเอาชนะชาวบ้านเหล่านั้นได้ จึงได้ยึดเอาบิณฑบาตเสีย ชายคนหนึ่งผูกอาฆาตกับนายันทโคบาลนั้น จึงใช้ลูกศรยิงนายันทโคบาลนั้น ผู้ถือบาตรของพระผู้มีพระภาคตามส่งเสด็จไปยังที่ไกล ในเมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสว่า จงกลับเถิดอุบาสก ดังนี้แล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณ แล้วประคองอัญชลีแก่พระภิกษุสงฆ์ ประคองอัญชลีอันงดงามด้วยการประนมมือทั้ง ๑๐ นิ้วเหนือศีรษะ จนกระทั่งพระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์พ้นสายตาของตนไป จึงได้เดินทางกลับ ซึ่งกำลังเดินไปอยู่แต่ผู้เดียวในราวป่าแห่งหมู่บ้านทั้งสอง ได้ถึงความตายแล้ว

เพราะเหตุนี้ พระธรรมสังคณาจารย์จึงกล่าวว่า อจิริปกกนตสุส ฯ เป ฯ โวโรเปสสิ คือ เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จหลีกไปแล้วไม่นาน บุรุษหนึ่งได้ปลงชีวิตนายโคบาลนั้น ในระหว่างเขตบ้าน

ภิกษุทั้งหลายผู้ล่าช้าอยู่ด้วยกรณีกิจบางอย่าง เดินมาภายหลัง ได้เห็นนายโคบาลนั้นตายแล้วอย่างนั้น จึงได้กราบทูลเนื้อความนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

ข้อความในอรรถกถา อธิบายถึงคำอุทานที่พระผู้มีพระภาคทรงเปล่งในขณะนั้นมีใจความว่า

โจร หรือบุคคลที่มีเวรต่อกัน ย่อมจะทำร้ายบุตร หรือภรรยา หรือว่านาโค กระบือของบุคคลที่มีเวรต่อกัน คือ ทำความพินาศต่าง ๆ ให้ แต่ว่าโจร หรือบุคคลผู้ที่มีเวรนั้น ย่อมจะสามารถทำความพินาศต่าง ๆ นานาให้ได้เฉพาะเพียงชาติเดียว คือ ในชาติที่พบกันและมีเวรต่อกันเท่านั้น แต่จิตที่ตั้งไว้ผิด พึงทำบุคคลนั้นให้เลวทราม ยิ่งกว่าการกระทำของโจรและบุคคลผู้ที่มีเวรนั้น เพราะเหตุว่าจิตที่ตั้งไว้ผิดเป็นเหตุให้ทำอกุศลกรรมนั้น ย่อมเป็นปัจจัยทำให้บุคคลนั้นไปสู่อบายภูมิหลายแสนอัตราภาพได้

จิตของโจรซึ่งปลงชีวิตนายันทโคบาล กับจิตของนายันทโคบาล จิตใดเลวกว่ากัน นายันทโคบาลเป็นพระอริยเจ้า ได้ถวายมหาทาน ๗ วัน เป็นผู้ที่มีจิตเลื่อมใส ตามส่งเสด็จพระผู้มีพระภาคและพระภิกษุสงฆ์ด้วยศรัทธา ด้วยความเคารพอย่างยิ่ง เป็นผู้ที่มีจิตเป็นกุศลในขณะนั้น ไม่ใช่เป็นจิตที่ตั้งไว้ผิด แต่ว่าจิตของ

ใจซึ่งทำการเบียดเบียนประทุษร้าย ปลงชีวิตนายันทโคบาลนั้น เป็นอกุศลจิต เพราะฉะนั้น ก็เป็นจิตที่เลว เพราะเหตุว่าจะทำให้เกิดผลที่เป็นความทุกข์ทรมานแสนสาหัสในอบายภูมิ

ด้วยเหตุนี้ เรื่องของจิตก็เป็นเรื่องที่สำคัญ ถ้าปล่อยให้จิตเป็นอกุศล มีกิเลสที่มีกำลัง และกระทำอกุศลกรรม เช่น ปาณาติบาต เป็นต้น ก็จะทำให้บุคคลนั้นเองเป็นผู้ที่ได้รับผลของการกระทำของตน ซึ่งเป็นการกระทำที่เลว ก็ได้ผลที่เลวด้วย

เรื่องของปาณาติบาต ถ้าท่านผู้ฟังสนใจ ศึกษาได้ใน **มังคลัตถทีปนี วินยกถา** ก็มี และใน **พระวินยปิฎก** ก็มี

ถ. เราอาจจะต้องทำปาณาติบาตด้วยความจำเป็น อย่างเช่น เป็นตำรวจ ไปต่อสู้กับผู้ร้าย หรือเราต้องป้องกันอันตรายจากสัตว์ร้าย เช่น งูพิษ เวลาที่เราจะทำปาณาติบาต เราเจริญสติได้ไหม

สุ. หนีไม่พ้น เรื่องของปาณาติบาต เพราะว่าไม่ใช่พระโสดาบันบุคคล แต่เป็นผู้ที่กำลังเจริญกุศลธรรม เพื่อจะละคลายความเห็นผิดที่ยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เรื่องบังคับ แต่เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาด้วยตัวเอง สภาพธรรมใดเป็นกิเลส เป็นอกุศล ก็ต้องยอมรับว่าเป็นกิเลส เป็นอกุศล

ผู้ที่ยังไม่ใช่พระโสดาบันบุคคล ยังมีกิเลสที่จะทำให้กระทำปาณาติบาต แต่ก็เป็นผู้ที่รู้ว่า ขณะนั้นเป็นผู้ที่ศีล รู้ว่าขณะนั้นเป็นอกุศล เป็นปาณาติบาต ก็ยังดีกว่าไม่รู้ และเมื่อรู้แล้ว เห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ ก็ยอมจะเจริญกุศลที่จะให้ถึงความเป็นพระโสดาบัน ซึ่งจะเป็นผู้ที่ไม่กระทำปาณาติบาตเลย และทางเดียวที่จะเป็นไปได้ ก็ด้วยการเจริญสติ

ยับยั้งตัวเองไม่ให้กระทำปาณาติบาตไม่ได้ แต่ที่จะยับยั้งได้จริง คือ คุณธรรมการบรรลุเป็นพระโสดาบันบุคคลเท่านั้นที่จะละได้

ในพระไตรปิฎก ท่านผู้ฟังจะเห็นชีวิตของพระอรหันต์หลายท่าน ที่ท่านกล่าวถึงอดีตกรรมในอดีตชาติของท่าน ซึ่งท่านก็เป็นผู้ที่ฆ่าสัตว์เลี้ยวซีบบ้าง หรือว่าได้กระทำ

ปาณาติบาต แต่ก็ได้กระทำกุศล และเมื่อกุศลให้ผล ทำให้ท่านพ้นจากการที่จะต้อง
กระทำกุศลเพื่อเลี้ยงชีพ ซึ่งสำหรับผู้ที่ได้กระทำกุศลกรรมไปแล้ว จะไม่พ้นจากผล
ของกรรมนั้น ตราบใดที่ยังไม่ปรินิพพาน

พระผู้มีพระภาคนั้น ไม่มีบุคคลหนึ่งบุคคลใดสามารถที่จะปลงพระชนม์ได้เลย
นี่เป็นเพราะพระบารมีที่ได้สะสมมา แต่แม้กระนั้น พระองค์ก็ยังทรงประหาร และมี
เหตุที่จะให้เกิดทุกข์เวทนา เช่น เมื่อท่านพระเทวทัตกลิ้งหิน สะเก็ดหินกระทบ
พระบาท เป็นต้น นี่เป็นผลของอดีตอกุศลกรรม เพราะฉะนั้น ผู้ที่ยังคงมีภพชาติ
ต่อไป ก็ให้ทราบว่า ขณะใดที่เป็นอกุศลวิบาก ขณะนั้นก็เป็ผลของอกุศลกรรม
ขณะใดที่เป็นกุศลวิบาก ขณะนั้นก็เป็ผลของกุศลกรรม

ข้อความใน **ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ จัตตมานววิมาน** มีว่า

พระผู้มีพระภาคเพื่อจะทรงประกาศบุญกรรม อันฉัตตเทพบุตรนั้นทำแล้ว จึง
ได้ตรัสถามฉัตตเทพบุตรนั้นว่า

ท่านได้มาเกิดในวิมานนี้เพราะผลแห่งกรรมอะไร ก็วิมานนี้ท่านได้แล้วด้วย
ประการใด ตถาคตถามแล้ว ขอท่านจงบอกเหตุแห่งการได้วิมานนั้น ด้วยประการนั้น
เถิด

ฉัตตเทพบุตรเคยทำอกุศลกรรมใหม่ ต้องเคยแน่อน และก็เคยกระทำกุศล
กรรมด้วย แต่ผลของกุศลก็ทำให้เกิดในสวรรค์

ฉัตตเทพบุตรกราบทูลว่า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค พระองค์ได้พบกับมาณพคนหนึ่ง ชื่อฉัตตมานพ ซึ่ง
เดินทางมาในทางนี้ พระองค์ทรงเป็นครู ทรงเอ็นดูพร่ำสอนธรรมแก่เขา ฉัตตมานพ
นั้น คือ ข้าพระองค์ ได้ฟังธรรมของพระองค์ผู้เป็นรัตนอันประเสริฐแล้ว ได้ทูล
รับรองว่า จะกระทำตามที่พระองค์พร่ำสอน

อนึ่ง พระองค์ได้ตรัสบอกแก่ข้าพระองค์ว่า ท่านจงเข้าถึงพระพุทธเจ้าผู้
ประเสริฐ กับทั้งพระธรรม และพระสงฆ์ว่า เป็นที่พึงเกิด

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่แรกข้าพระองค์ทูลปฏิเสธ ภายหลังได้ทำตาม

พระดำรัสของพระองค์เหมือนอย่างนั้น

อนึ่ง พระองค์ได้ตรัสบอกว่า ท่านอย่าได้ประพฤตินิสัย มีประการต่าง ๆ อันเป็นความไม่สะอาด เพราะท่านผู้มีปัญญาทั้งหลาย ย่อมไม่สรรเสริญความไม่สำรวมในสัตว์ทั้งหลาย

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่แรกข้าพระองค์ทูลปฏิเสธ แต่ภายหลังได้ทำตามพระดำรัสของพระองค์เหมือนอย่างนั้น

อนึ่ง พระองค์ได้ตรัสบอกว่า ท่านอย่าได้ถือเอาสิ่งของที่คนอื่นรักษาหวงแหน และอย่าได้คบชู้กับภรรยาของผู้อื่น เพราะข้อนี้ไม่ประเสริฐ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่แรกข้าพระองค์ทูลปฏิเสธ แต่ภายหลังได้ทำตามพระดำรัสของพระองค์เหมือนอย่างนั้น

อนึ่ง พระองค์ได้ตรัสบอกว่า ท่านอย่าได้พูดให้คลาดเคลื่อนจากความจริง เพราะผู้มีปัญญาทั้งหลาย มิได้สรรเสริญการพูดเท็จ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่แรกข้าพระองค์ทูลปฏิเสธ แต่ภายหลังได้ทำตามพระดำรัสของพระองค์เหมือนอย่างนั้น

อนึ่ง พระองค์ได้ตรัสบอกว่า สัญญาของบุรุษย่อมผันแปรไปเพราะน้ำเมา อันได้ดื่มแล้ว ท่านจงงดเว้นน้ำเมาอันเป็นโทษทั้งหมด

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่แรกข้าพระองค์ทูลปฏิเสธ แต่ภายหลังได้ทำตามพระดำรัสของพระองค์เหมือนอย่างนั้น

๓๔๕

ข้าพระองค์นั้นได้รักษาศีล ๕ ในศาสนาของพระองค์ และได้ปฏิบัติในธรรมของพระตถาคต ได้เดินทางไปถึงระหว่างเขตบ้านทั้งสอง ในท่ามกลางหมู่โจร โจรเหล่านั้นได้ฆ่าข้าพระองค์เพราะเหตุแห่งโภคทรัพย์ ข้าพระองค์ระลึกถึงกุศลมีประมาณเท่านี้ สิ่งอื่นอันยิ่งไปกว่ากุศลตามที่กราบทูลแล้วนั้น มิได้มีแก่ข้าพระองค์ เพราะกรรมอันสุจริตนั้น ข้าพระองค์จึงได้เกิดในไตรทิพย์ พรังพร้อมด้วยกามคุณตามปรารถนา ขอพระองค์ทรงดูผลแห่งการถึงสรณคมน์ สมาทานศีล และการปฏิบัติธรรมอันสมควร สิ้นกาลเพียงครู่หนึ่ง เหมือนดังรุ่งเรืองอยู่ด้วยฤทธิ์และยศ เกินจะประมาณ

ชนทั้งหลายซึ่งมีโภคทรัพย์ด้อยกว่าสมบัติของข้าพระองค์เป็นอันมาก มาเห็นสมบัติอันมากของข้าพระองค์ ย่อมอยากได้ ขอพระองค์ทรงดูผลแห่งเทศนาอันเล็กน้อย อันข้าพระองค์ฟังแล้ว ข้าพระองค์ยังไปสู่สุคติ และได้ประสพความสุขชนเหล่าใดได้ฟังธรรมของพระองค์เนื่อง ๆ ชนเหล่านั้นเห็นจะได้บรรลุนิพพาน อันเป็นธรรมไม่ตาย เป็นธรรมเกษม เพราะกุศลมีประมาณไม่น้อย อันชนเหล่านั้นทำแล้ว ขอพระองค์ทรงดูผลอันมากมายไพบูลย์ อันข้าพระองค์ตั้งอยู่ในธรรมของพระตถาคต ทำไว้แล้ว

ฉัตตเทพบุตรยังปรูฬให้สว่างไสวดุจพระอาทิตย์ เพราะเป็นผู้มีบุญอันทำไว้แล้ว ก็ชนบางพวกได้พบได้เห็นแล้ว พวกเขาคิดว่า พวกเราจะทำกุศลอย่างไร จะประพฤติดังไร จึงจะได้ดังนี้ คิดไป คิดไป เห็นว่าทำได้แสนยาก ดุจพลิกแผ่นดิน และดุจยกเขาสีเนรราช ชนเหล่านั้นจึงคิดว่า พวกเราได้ความเป็นมนุษย์อีกแล้ว ควรเป็นผู้มีศีล ปฏิบัติ ประพฤติธรรม

พระองค์เป็นครูของข้าพระองค์ ทรงมีอุปการะ และอนุเคราะห์แก่ข้าพระองค์เป็นอันมาก เมื่อข้าพระองค์ได้พบพระองค์แล้วในวันนั้น ก็ได้ถูกพวกโจรฆ่าตายในเวลาเช้า ข้าพระองค์เป็นฉัตตมาณพได้เข้าถึงสัจจนาม ขอพระองค์ทรงอนุเคราะห์แก่

ข้าพระองค์ ข้าพระองค์จะขอฟังธรรมอีก

ชนเหล่าใดในศาสนานี้ ละกามราคะ ภวราคะ อันเป็นอนุสัย และโมหะแล้ว
ชนเหล่านั้น ย่อมไม่เข้าถึงการนอนในครรภต่อไป เพราะว่าเป็นผู้บรรลุนิพพาน มี
ความเย็นเกิดแล้ว

จบ ฉัตตมาณวกวิมานที่ ๓

ถ้าท่านได้พบ และพระผู้มีพระภาคทรงพร้าสอน ทรงแสดงธรรม ให้งดเว้น
ให้ละเว้นการฆ่าสัตว์ เป็นต้น ที่แรกจะทูลปฏิเสธหรือเปล่าว่า ทำไม่ได้ หรือว่าแสน
ยาก แต่ว่าภายหลังก็ได้กระทำตามพระดำรัสนั้น เพราะฉะนั้น ชีวิต ก็ไม่แน่ว่าพรุ่งนี้
จะมีอะไรเกิดขึ้น แต่เพียงชั่วขณะทั้งดเว้น ละเว้นทุจริตกรรม เช่น ปาณาติบาต
เป็นกุศลที่ควรจะทำ ที่จะกระทำ ซึ่งก็เหมือนข้อความในพระไตรปิฎกที่ว่า คิด ๆ
ไปเห็นว่า ทำได้แสนยาก ดุจพลิกแผ่นดิน และดุจยกเขาสีเนรุราช แต่ถ้าอบรมเจริญ
ไปเรื่อย ๆ ก็ย่อมจะถึงวันหนึ่งที่ทำได้อย่างสบาย เพราะว่าได้บรรลุดุคคุณธรรมถึงความที่
จะดับกิเลส ละอกุศลกรรมบถเหล่านั้นได้ แต่ต้องอาศัยการเจริญ การอบรม แต่ถ้าไม่
เจริญสติปัฏฐาน ไม่มีอะไรเลยที่จะดับกิเลสได้

เมื่อยังเป็นผู้ที่มีกิเลสอยู่ และทรงแสดงธรรมว่า ธรรมใดเป็นโทษ ธรรมใดเป็น
อกุศล ก็ควรละเว้น งดเว้น แม้ชั่วขณะเล็กน้อย

ถ. ท่านผู้หนึ่งที่เข้าสำนักปฏิบัติ เป็นผู้ที่ยกกับผมเองว่า เดียวนี้ท่านฟัง
อาจารย์สุจินต์ รู้สึกว่าได้ความรู้ ได้ความแตกฉานเกี่ยวกับการปฏิบัติมากกว่าที่ไปสู่
สำนักปฏิบัติ ท่านบอกว่า การไปสู่สำนักปฏิบัติ นั้น กับการปฏิบัติซึ่งเป็นปกติอยู่
เดี๋ยวนี้ การปฏิบัติอย่างนี้สะดวกสบายกว่ามากเหลือเกิน คำพูดนี้ก็เป็นอันลบล้าง
คำพูดของท่านแต่เดิมที่ว่า การไปสู่สำนักปฏิบัติ นั้น จำเป็นอย่างไรรู้ อย่างนี้

แต่ที่ผมอยากจะเรียนถามท่านอาจารย์ เป็นปัญหาที่เขากันทางวิทัญ เรื่อง
ปาณาติบาต การฆ่าสัตว์ เขายกตัวอย่าง การฆ่าตัวเอง ทำไมจึงไม่ถึงความเป็น
กรรมบถ มีเหตุผลอย่างไร

สุ. เรื่องของอกุศลกรรมบถ เป็นเรื่องของการเบียดเบียนบุคคลอื่นให้

เดือดร้อน และเจตนาที่เป็นอกุศล รุนแรงถึงกับสามารถทำให้บุคคลอื่นเดือดร้อนได้ ก็เป็นเครื่องวัดว่า กิเลสมีกำลังแรงกล้าขึ้นแล้ว เพราะว่าอกุศลกรรมบถ คือ การกระทำ ที่เป็นเครื่องวัดกำลังของกิเลส

ธรรมดาของผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่ มีปัจจัยที่จะให้กิเลสอกุศลเกิดขึ้น กิเลสอกุศลก็เกิด และถ้าสะสม ก็เพิ่มพูนมีกำลังแรงกล้าขึ้น ซึ่งกิเลสที่มีกำลังแรงกล้านี้จะทำให้ท่านสามารถที่จะกระทำทุจริต คือ ถึงกับเบียดเบียนบุคคลอื่นให้เดือดร้อนได้ ฉะนั้น การที่ท่านจะเบียดเบียนบุคคลอื่น ก็ต้องเป็นอกุศลที่มีกำลังแรงทีเดียว ถึงกับเป็นอกุศลกรรมบถ

ท่านผู้ฟังถามว่า ตนเองไม่รักชีวิตของตนเองหรือ ซึ่งความจริงการรักชีวิตก็เป็นอนุสัย เป็นกิเลสที่ละเอียด และลึกมาก

อนุสัยกิเลสนั้น เป็นธรรมชาติที่มีประจำอยู่ในจิตสันดาน เมื่อยังไม่ได้เหตุ ยังไม่ได้ปัจจัยที่จะให้เกิดปรากฏขึ้น ก็ดูเหมือนว่าไม่มีกิเลส เมื่อบุคคลนั้นไม่ใช่พระอรหันต์ ต้องมีเชื้อของกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในจิตอย่างละเอียด ที่เป็นอนุสัยกิเลส

และการรักชีวิตนี้ รักภพ ความปรารถนาในภพ ภว ความเป็น เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ความปรารถนาในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงมีประจำอยู่ในจิตแล้ว แต่ว่าเมื่อปรารถนาที่จะได้ ในภพอย่างนั้น คือ ประกอบด้วยรูป ด้วยเสียง ด้วยกลิ่น ด้วยรส ด้วยโณภูมิจึงอย่างนั้น แล้วไม่ได้ ก็ไม่สามารถที่จะทนสภาพการไม่ได้สิ่งที่ปรารถนา แต่ยังคงมีความปรารถนาอยู่ เมื่อไม่ได้ จึงได้ฆ่าตัวเอง นั่นเป็นกิเลสที่มีกำลัง แต่ก็ไม่มีกำลังเท่ากับการฆ่าสัตว์อื่น บุคคลอื่น

ถ. ถ้าเปรียบเทียบการรักชีวิต ย่อมมีความรักชีวิตของตนเองมากกว่าชีวิตของสัตว์อื่น นี่เป็นของธรรมดา แต่การฆ่าตัวเอง ทำไมโทษจึงเบากว่าฆ่าคนอื่น ซึ่งก็อาจจะเป็นอย่างที่อาจารย์สรุปว่า เกี่ยวกับเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการฆ่านั้นต่างกัน ผู้ที่ฆ่าตนเองนี้ เป็นโทษะมูลจิตจริง เพราะว่าปัจจัยที่จะให้ฆ่าตนเองนั้น คือ ไม่พอใจในภพนี้ อยากจะไปสู่ภพที่ดีกว่างามกว่า นี่ก็เป็นเหตุหนึ่ง สำหรับการฆ่าสัตว์อื่นนั้น ไม่มีปัจจัยอย่างนี้ ปัจจัยที่จะฆ่า คือ พยายามที่จะทำลายสัตว์นั้นฝ่ายเดียว

ส. ถูกต้อง ความเป็นจริงก็เป็นอย่างนั้น เพราะเหตุว่า เมื่อมีความไม่พอใจ ไม่ปรารถนาสภาพของสัตว์อื่น บุคคลอื่น ที่จะให้เป็นอย่างนั้น ก็เลสก็รุนแรง ถึงกับสามารถที่จะทำลายในวัตถุ คือ สัตว์อื่น ซึ่งไม่เป็นที่พอใจนั้นได้ ก็เป็นกิเลสที่มีกำลังแรง และสัตว์อื่น บุคคลอื่น ก็ไม่เหมือนจิตของตนเองซึ่งต้องการที่จะทำลายสภาพนั้นของตน แต่จะไปทำลายสภาพของบุคคลอื่น โดยที่บุคคลอื่นก็รักชีวิต และไม่ได้ต้องการจะให้ถูกฆ่าด้วย

สำหรับเรื่องของการฆ่านี้ เป็นอกุศลเจตนา เป็นอกุศลกรรม เป็นเจตนาที่ต้องการทำลายชีวิตของสัตว์อื่น บุคคลอื่นให้ตกไป เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังจะพิจารณาสภาพจิตของท่านได้ ถ้าท่านเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานจริง ๆ จะทราบว่า ขณะนั้น สภาพความไม่แช่มชื่นของจิต เป็นอกุศลธรรม และถ้าท่านไม่ระลึกรู้ว่าเป็นนามธรรมและรูปธรรม กิเลสก็จะเพิ่มกำลังขึ้น จนถึงกับเป็นโทสะกล้า และทำการประหารสัตว์อื่น บุคคลอื่นได้

เพราะฉะนั้น แม้แต่ในการฆ่า ซึ่งสำหรับผู้ที่ยังไม่ใช่พระโสดาบันบุคคล ก็ยังมีอยู่ ถ้ามีความจำเป็นเกิดขึ้น ซึ่งทุกท่านก็บอกว่า เป็นความจำเป็นในการทำมาหาเลี้ยงชีพบ้าง เป็นความจำเป็นเวลามีศัตรู หรือสัตว์ร้ายเผชิญหน้าบ้าง มีเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ท่านกล่าวว่า เป็นความจำเป็นที่จะต้องมีการประทุษร้าย หรือว่ามีการฆ่าสัตว์อื่น บุคคลอื่น

แต่ว่า ขอให้ท่านพิจารณาสภาพจิตของท่าน ถ้ามีการฆ่าสัตว์ หรือบุคคลหนึ่ง บุคคลใดก็ตาม ขณะนั้นเป็นเพราะอะไร เป็นเพราะความจำเป็นจริง ๆ เกี่ยวกับการทำมาหาเลี้ยงชีพ หรือว่ายังแฝงไปด้วยความพยาบาทในการที่จะปองร้าย ในการที่จะเบียดเบียนสัตว์นั้น บุคคลนั้น ซึ่งเจตนาที่มีกำลังต่างกันแล้วใช่ไหม

ถ้าผู้ที่ฆ่าสัตว์อื่น บุคคลอื่น เพราะมีเหตุการณ์ที่จำเป็น เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ไม่ประกอบด้วยความพยาบาทอาฆาต ปองร้าย ก็ไม่มีกำลังแรงเท่ากับขณะที่แฝงด้วยความพยาบาท ความอาฆาต หรือความปองร้าย

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ศึกษาสภาพธรรมแล้ว ก็รู้กำลังของกิเลส ก็ยอมเป็นผู้ที่เพียร

ละ ชัดเกลากิเลสส่วนที่มีกำลัง เช่น ความพยาบาท ความอาฆาต ความปองร้าย เป็นต้น แต่เมื่อเป็นการกระทำที่ท่านจำเป็นจะต้องกระทำ เพราะว่ายังไม่ได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคล ก็ให้จิตของท่านตั้งไว้ชอบ ด้วยการที่จะไม่ให้จิตนั้นกำเริบ หรือว่าแผ่ไว้ด้วยความอาฆาต ความพยาบาท ความปองร้าย แต่กระทำไปด้วยความจำเป็นจริง ๆ ที่จะต้องกระทำอย่างนั้น เพื่อประโยชน์ของการอาชีพ หรือว่าเพื่อประโยชน์ของหมู่คณะซึ่งเป็นส่วนรวม ถ้าเป็นอย่างนี้ อกุศลกรรมนั้นจะไม่มีกำลังเท่ากับขณะที่แผ่ด้วยความอาฆาต พยาบาท ปองร้าย ซึ่งเป็นการที่จะชัดเจน บรรเทากิเลสของท่านให้ลดน้อยลง จนกว่าท่านจะได้เจริญธรรมบรรลุคุณธรรม ถึงความเป็นพระโสดาบันบุคคลเมื่อไร เมื่อนั้นจะไม่มีแม้เจตนาที่จะฆ่าหรือเบียดเบียนบุคคลอื่น สัตว์อื่น และจะไม่ล่วงศีล ๕ ไม่กระทำอกุศลกรรมบถที่จะให้ไปสู่ทุกคติ อบายภูมิเลย

ขณะนี้ท่านเป็นผู้ที่รู้จักตัวของท่านดีขึ้น ละเอียดขึ้น ด้วยการเจริญสติปัฏฐาน และด้วยการรู้สภาพจิตของท่านว่า กิเลสมีกำลังถึงกับทำการฆ่าสัตว์อื่น บุคคลอื่นบ้างหรือไม่ หรือว่าเจตนาที่จะฆ่านั้น ลดลง น้อยลง ละคลายลงบ้างแล้ว

สัทธัมมปกาสินี อรรถกถา ปฏิสัมภิตามรรค สิลมยญาณนิเทศ
วรรณนา มีข้อความว่า

ปาณาติบาต โดยเวทนา เป็นทุกขเวทนา

ข้อความต่อไปมีว่า

จริงอยู่ พระราชาทั้งหลายทรงเห็นใจแล้ว แม้จะทรงพระราชารำเริงอยู่ก็จริง ก็ยังตรัสว่า ขอพวกเจ้าทั้งหลายจงไปฆ่ามันเสีย แม้ก็จริง ถึงกระนั้น เจตนาที่เป็นเหตุให้ตกลงใจแห่งพระราชาทั้งหลายเหล่านั้น ก็ยังสัมปยุตต์อยู่ด้วยทุกขนั้นเอง

นี่เป็นสภาพของจิตที่ละเอียด ขณะที่กำลังหัวเราะว่าเริง แต่สั่งให้ฆ่า ถ้าไม่มีทุกข์ โทมนัสเวทนา ไม่พอใจในบุคคลนั้นแล้ว จะสั่งให้ฆ่าไม่ได้ ซึ่งทั้ง ๆ ที่กำลังหัวเราะว่าเริง แต่สั่งให้ฆ่า เป็นสภาพของจิตที่ต่างกัน แต่เกิดดับสืบทอดกันอย่าง

รวดเร็วมากจนดูเหมือนกับว่า ไม่ใช่ประกอบด้วยโทมนัสเวทนา หรือทุกขเวทนา

แม้ผู้ที่กำลังล่าสัตว์ตัดชีวิตด้วยความสนุกสนานอยู่ก็ตาม ดูเหมือนเป็นความสนุกสนานที่ได้ล่าสัตว์ ตัดชีวิต แต่เมื่อมีการฆ่าขณะใด ขณะที่ฆ่านั้นต้องเป็นเวทนาที่ไม่พอใจ ไม่แช่มชื่น เป็นทุกข์ เป็นโทมนัส ในสภาพของสัตว์ที่กำลังถูกฆ่านั้น การฆ่าจึงจะสำเร็จลงไปได้ นี่เป็นสภาพของจิต เป็นสภาพธรรมที่ต่างกัน แต่เกิดดับสืบต่อกันอย่างรวดเร็วมาก

เพราะฉะนั้น การที่จะละเจตนาฆ่าได้เด็ดขาด ได้เป็นสมุจเฉท จึงต้องบรรลुकุณธรรมถึงความเป็นพระอรียเจ้า คือ ความเป็นพระโสดาบันบุคคล เพราะว่าเป็นผู้ที่เจริญสติ อบรมเจริญปัญญา ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ต่างประเภทกัน แม้ว่าจะเกิดดับสืบต่อกันอย่างรวดเร็วก็รู้ว่า สภาพธรรมใดเป็นกุศล สภาพธรรมใดเป็นอกุศล และปัญญาที่สมบูรณ์นั้น จึงดับสภาพธรรมที่เป็นอกุศล ที่เป็นเจตนาฆ่าได้โดยเป็นสมุจเฉท ไม่เกิดอีกเลย

แต่แม้ว่าเป็นเวทนา เป็นความรู้สึกของท่านเอง ถ้าไม่เจริญสติ จะทราบได้ไหมว่า ขณะที่จะฆ่ามีความไม่พอใจ มีความไม่แช่มชื่นในสัตว์ ในวัตถุที่กำลังจะถูกฆ่า จึงได้มีเจตนาที่จะฆ่าสัตว์นั้น บุคคลนั้นได้

สำหรับความละเอียดในข้ออื่น ท่านสามารถศึกษาได้ใน **สัทธัมมปกาสินี อรรถกถา ปฏิสัมภีทามรรค**

ส่วนบุคคลที่ฆ่าตัวเอง ก็เพราะกิเลสมีกำลัง แต่ไม่ใช่การประทุษร้ายบุคคลอื่น ให้เดือดร้อน แม้ผู้ที่เจริญอบรมคุณธรรมเพื่อบรรลุความเป็นพระอรียเจ้า เมื่อกิเลสมีกำลัง ก็อาจจะมีการฆ่าตนเองได้

ขุททกนิกาย เถรีคาถา ปัญจกนิบาต สีหาเถรีคาถา มีข้อความว่า

เมื่อก่อนเราเป็นผู้ถูกกามราคะเบียดเบียน มีจิตฟุ้งซ่าน จึงทำจิตให้อยู่ในอำนาจไม่ได้ เพราะไม่มนสิการโดยอุบายอันแยบคาย เป็นผู้อันกิเลสทั้งหลายหลุ่มหลุมแล้ว มีปกติเป็นไปตามความเข้าใจในกามคุณว่าเป็นสุข ตกอยู่ในอำนาจแห่งจิตอันสัมปยุตต์ด้วยราคะ จึงไม่ได้ความสงบแห่งจิต เราจึงเป็นผู้ผอมเหลือง มีผิวพรรณไม่

ผ่องใสอยู่ตลอด ๗ ปี เราเป็นผู้อันทุกข์ครอบงำแล้ว ไม่ได้ความสบายใจทั้งกลางวัน กลางคืน เพราะเหตุนั้น เราจึงถือเอาเชือกเข้าสู่ราวป่า ด้วยคิดว่าจะผูกคอตายเสียในที่นี้ดีกว่าที่จะกลับไปสู่ความเป็นคนทุกข์อีก พอเราทำบ่วงให้มันคง ผูกที่กิ่งไม้แล้ว สวมบ่วงที่คอ ในทันใดนั้น จิตของเราก็หลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งหลาย

เพียรที่จะรักษาศีลด้วยความเป็นภิกษุณี ไม่ทำลายสัตว์อื่น ชีวิตของสัตว์อื่น แต่ยังมีกิเลสแรงกล้าที่คิดจะทำลายชีวิตของตนเอง แต่เพราะว่าท่านเป็นผู้ที่อบรม อุปนิสัยในการที่จะบรรลุดุคคุณธรรม เป็นพระอริยเจ้า ท่านจึงได้บรรลุดุคคุณธรรมเป็น พระอริยเจ้าในขณะที่กำลังจะฆ่าตัวตาย

สำหรับเรื่องของศีลทั้งหมด เป็นเรื่องของทาน การให้ ที่ยิ่งใหญ่มากกว่าการให้วัตถุ เป็นมหาทานทีเดียว เพราะเหตุว่าท่านไม่ได้เบียดเบียนสัตว์อื่นให้เดือดร้อนด้วยเจตนา ที่จะฆ่า หรือเจตนาที่จะถือเอาโมคสมบัติของบุคคลนั้น หรือกระทำทุจริตประการอื่น ก็เท่ากับเป็นการให้สิ่งที่มีประโยชน์แก่บุคคลนั้น คือ ท่านไม่ได้ให้การเบียดเบียนบุคคล นั้นให้เดือดร้อน

๓๔๖

อังคตตรนิกาย อัฐกนิบาต ปุญญาภิสันทสูตร มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญห้วงกุศล ๘ ประการนี้ นำความสุขมาให้ ให้
อารมณ์เลิศ มีสุขเป็นผล เป็นไปเพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อสิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่
น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข

ห้วงบุญห้วงกุศล ๘ ประการ เป็นइन

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ
นี้เป็นห้วงบุญห้วงกุศล ประการที่ ๑ นำความสุขมาให้ ให้อารมณ์เลิศ มีสุขเป็นผล
เป็นไปเพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อสิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์
เกื้อกูล เพื่อความสุข

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ถึงพระธรรมเป็นสรณะ นี่เป็น
ห้วงบุญห้วงกุศล ประการที่ ๒

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ นี่เป็น
ห้วงบุญห้วงกุศล ประการที่ ๓

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ทาน ๕ ประการนี้ เป็นมหาทานอันบัณฑิตพึงรู้ว่า
เป็นเลิศ มีมานาน เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยะ เป็นของเก่า ไม่กระจัดกระจาย ไม่
เคยกระจัดกระจาย อันบัณฑิตไม่รังเกียจอยู่ จักไม่รังเกียจ อันสมณพราหมณ์ผู้เป็น
วิญญูไม่เกลียด

ทาน ๕ ประการ เป็นइन

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละปาณาติบาต งดเว้น
จากปาณาติบาต ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้งดเว้นจากปาณาติบาต ชื่อว่าให้
ความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียนแก่สัตว์หาประมาณมิได้ ครั้นให้
ความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียนแก่สัตว์หาประมาณมิได้แล้ว ย่อม
เป็นผู้มีส่วนแห่งความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียน หาประมาณมิได้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นทานประการที่ ๑ ที่เป็นมหาทาน บัณฑิตพึงรู้ว่าเป็นเลิศ มีมานาน เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยะ เป็นของเก่า ไม่กระจัดกระจาย ไม่เคยกระจัดกระจาย อันบัณฑิตไม่รังเกียจ จักไม่รังเกียจ อันสมณพราหมณ์ผู้เป็นวิญญูไม่เกลียด ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นห้วงบุญห้วงกุศล ประการที่ ๔

ท่านที่เคยถวายสังฆทาน ก็ทราบว่สังฆทานนั้นมีอนิสงส์มาก แต่ว่าสิ่งที่เป็นมหาทานนั้น คือ ศีล การงดเว้นจากปาณาติบาต เพราะเหตุว่าในขณะนั้น ชื่อว่าให้ความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียนแก่สัตว์หาประมาณมิได้

ข้อความต่อไปมีว่า

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกละอทินนาทาน งดเว้นจากอทินนาทาน นี่เป็นทานประการที่ ๒ นี่เป็นห้วงบุญห้วงกุศล ประการที่ ๕

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกละกาเมสุมิจฉาจาร งดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร นี่เป็นทานประการที่ ๓ นี่เป็นห้วงบุญห้วงกุศล ประการที่ ๖

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกละมุสาวาท งดเว้นจากมุสาวาท นี่เป็นทานประการที่ ๔ นี่เป็นห้วงบุญห้วงกุศล ประการที่ ๗

อีกประการหนึ่ง อริยสาวกละการตีม้้ำมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท งดเว้นจากการตีม้้ำมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้งดเว้นจากการตีม้้ำมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทแล้ว ชื่อว่าให้ความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียนแก่สัตว์หาประมาณมิได้ ครั้นให้ความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียนแก่สัตว์หาประมาณมิได้แล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียน หาประมาณมิได้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นทานประการที่ ๕ ที่เป็นมหาทาน บัณฑิตพึงรู้ว่าเป็นเลิศ มีมานาน เป็นเชื้อสายแห่งพระอริยะ เป็นของเก่า ไม่กระจัดกระจาย ไม่เคยกระจัดกระจาย อันบัณฑิตไม่รังเกียจ จักไม่รังเกียจ อันสมณพราหมณ์ผู้เป็นวิญญูไม่เกลียด ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นห้วงบุญห้วงกุศล ประการที่ ๘ นำสุขมา

ให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นผล เป็นไปเพื่อสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ห้วงบุญห้วงกุศล ๘ ประการนี้แล นำสุขมาให้ ให้อารมณ์อันเลิศ มีสุขเป็นผล เป็นไปเพื่อสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า ศิลเป็นมหาทาน

เพราะฉะนั้น ท่านที่ต้องการอานิสงส์ของท่านมาก จะรักษาศีลหรือยัง เพื่อให้ครบถ้วน เพื่ออานิสงส์ เพื่อผลอันยิ่งใหญ่ เพราะเหตุว่าศีลเป็นมหาทาน

ถ้าท่านเคยล่วงศีลข้อหนึ่งข้อใด ขอให้ท่านลองย้อนพิจารณาถึงจิตของบุคคลที่ถูกท่านเบียดเบียนว่า ท่านทำให้บุคคลนั้นเดือดร้อนมากน้อยประการใด หรือว่าการกระทำอกุศลกรรมที่ล่วงศีลไปนั้นไม่ทำให้บุคคลอื่น สัตว์อื่นเดือดร้อนเลย เป็นไปได้ไหม สิ่งที่ได้กระทำไปแล้ว ที่เป็นอกุศลกรรมบถ เป็นการล่วงศีล เป็นทุจริตกรรม บุคคลที่ท่านกระทำทุจริตกรรมด้วย ได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำของท่านมากหรือน้อย ซึ่งขณะนั้นท่านเบียดเบียน ท่านไม่ได้ให้ความไม่มีเวร ไม่มีภัยแก่เขา แต่เมื่อท่านได้กระทำอกุศลกรรมไปแล้ว ทำให้บุคคลอื่น สัตว์อื่นเดือดร้อน เป็นทุกข์ ฉะนั้น ท่านย่อมมีเวร มีภัย ที่จะต้องได้รับผลของกรรมนั้น โดยที่ชีวิตวันหนึ่ง ๆ ก็ต้องได้รับผลของอกุศลกรรมที่ได้กระทำไว้แล้วทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ในสังสารวัฏฏ์ ตราบเท่าที่ยังไม่ถึงปรินิพพาน

ถ้าท่านเป็นผู้ที่จะละเวรภัยทั้งสิ้น ก็ต้องด้วยการเป็นผู้ที่ให้ความไม่มีเวร ไม่มีภัยแก่สัตว์อื่น คือ ไม่กระทำทุจริตอกุศลกรรมบถ

เรื่องของศีล เป็นเรื่องชีวิตประจำวัน ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติตามให้ยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้น พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงในเรื่องศีล จุดประสงค์ก็เพื่ออนุเคราะห์ให้พุทธบริษัทได้เห็นเหตุและผลโดยละเอียด

เรื่องการรับผลของอกุศลกรรม ไม่ว่าจะเป็นการที่เคยฆ่าสัตว์ตัดชีวิตในอดีตที่ผ่านมา หรือว่าการถือเอาทรัพย์ของบุคคลอื่นที่ไม่ได้ให้ก็ตาม ท่านก็ได้รับผลของกรรม

นั่นโดยที่ไม่ทราบเลยว่า กรรมที่ได้กระทำไปแล้วนั้นให้ผลหมดสิ้นหรือยัง และอกุศลกรรมที่ได้กระทำไปแล้วนั้น ก็จะเป็นปัจจัยทำให้ปฏิสนธิในอบายภูมิ ให้เกิดในนรก เป็นสัตว์ดิรัจฉาน เป็นเปรต เป็นอสุรกายได้ด้วย

แม้ท่านได้มาเกิดเป็นมนุษย์แล้ว แต่ผลของอกุศลกรรมนั้นยังไม่สิ้น ยังไม่หมดไป การฆ่าสัตว์ก็จะให้ผลโดยการทำให้ท่านเป็นบุคคลที่อายุสั้น หรือว่าเป็นผู้ที่มีโรคมาก หรือว่าแม้อุบัติเหตุที่จะเกิดขึ้น เมื่อมีเหตุสมควรที่จะให้ผลเกิดเมื่อไร ผลก็เกิดเมื่อนั้น โดยที่ทุกท่านไม่สามารถที่จะรู้ล่วงหน้าได้เลยว่า ท่านจะได้รับผลของปาณาติบาตเมื่อไรบ้าง

แต่ว่าการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานนั้น ไม่ต้องรอโอกาส แม้ว่าท่านกำลังได้รับผลของอกุศลกรรม จะเป็นทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย จะเป็นการเจ็บไข้ได้ป่วย จะเป็นโรคภัยไข้เจ็บประการใดก็ตาม สติสามารถที่จะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมในขณะนั้นได้ เพราะเหตุว่าเป็นสภาพธรรมจริง ๆ ที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ใน **อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต กุสืตวัตตสูตร** ซึ่งหมายความว่าถึงสภาพธรรมที่ทำให้จมอยู่ อันบัณฑิตพึงเกลียด มีข้อความที่จะเกื้อกูลให้ท่านผู้ฟังมีวิริยะในการที่สติจะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม

ข้อความในพระสูตรมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย กุสืตวัตต ๔ ประการนี้

๔ ประการเป็นไฉน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ต้องทำงาน เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า เราจักต้องทำงาน ก็เมื่อเราทำงานอยู่ กายจักลำบาก ผิดะนั้น เราจะไม่นอน เธอนอนเสียไม่ปรารถนาความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลु เพื่อกระทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี่เป็นกุสืตวัตตประการที่ ๑

อย่าลืมนะ เป็นสิ่งที่บัณฑิตพึงเกลียด เพราะเหตุว่ามีใครบ้างไหมที่ไม่ทำงาน แม้แต่ภิกษุก็มีกิจการงานที่จะต้องกระทำ

ข้อความต่อไปมีว่า

อีกประการหนึ่ง ภิกษุทำงานแล้ว เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า เราแลทำงานแล้ว ก็เมื่อเราทำงานอยู่ กายลำบากแล้ว ผิฉะนั้น เราจักนอน เธอนอนเสีย ไม่ปรารถนาความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อกระทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี่เป็นกุสิดัตถุประการที่ ๒

ทุกท่านทำงานแล้ว เหนื่อย นอนเสีย ไม่ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมนั้น ก็เป็นสิ่งที่บังเกิดขึ้นได้ง่าย แม้สภาพธรรมนั้นจะเป็นความเหนื่อย หรือว่าความเมื่อย ความง่วง ความอ่อนเพลีย ล้วนเป็นนามธรรมทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น สติก็ควรที่จะระลึกถึง เพื่อจะได้บรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อกระทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง ซึ่งท่านก็ตรวจสอบตัวท่านเองได้ว่า ท่านเป็นผู้ที่มีธรรมที่บังเกิดขึ้นได้ง่ายหรือไม่

ข้อความต่อไปมีว่า

อีกประการหนึ่ง ภิกษุต้องเดินทาง เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า เราจักต้องเดินทาง ก็เมื่อเราเดินทางอยู่ กายจักลำบาก ผิฉะนั้น เราจักนอน เธอนอนเสีย ไม่ปรารถนาความเพียรเพื่อถึงทางที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุทางที่ยังไม่บรรลุเพื่อทำให้แจ้งทางที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี่เป็นกุสิดัตถุประการที่ ๓

ทุกท่านก็เดินทาง เพราะฉะนั้น ก็ระลึกถึงลักษณะของนามธรรม และรูปธรรม อย่างคิดว่า กายจักลำบาก ผิฉะนั้น จะนอนเสีย ซึ่งขณะที่หลับไป สติไม่สามารถจะระลึกถึงลักษณะของนามธรรม และ รูปธรรม ในขณะนั้นได้

ข้อความต่อไปมีว่า

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเดินทางแล้ว เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า เราได้เดินทางแล้ว ก็เมื่อเราเดินทางอยู่ กายลำบากแล้ว ผิฉะนั้น เราจักนอน เธอนอนเสีย ไม่ปรารถนาความเพียรเพื่อถึงทางที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุทางที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งทางที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี่เป็นกุสิดัตถุประการที่ ๔

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเที่ยวบิณฑบาตตามบ้านหรือนิคม ไม่ได้โภชนะอันเศร้าหมองหรือประณีตพอแก่ความต้องการ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า เราเที่ยวเดินบิณฑบาตตามบ้านหรือนิคม ไม่ได้โภชนะอันเศร้าหมองหรือประณีตพอแก่ความต้องการ กายของเรานั้นลำบากแล้ว ไม่ควรแก่การงาน ฉะนั้น เราจักนอน เธอนอนเสีย ไม่ปรารถนาความเพียร ฯลฯ นี่เป็นกุสितวัตตูปการที่ ๕

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเที่ยวบิณฑบาตตามบ้านหรือนิคม ได้โภชนะเศร้าหมองหรือประณีตพอแก่ความต้องการ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า เราเที่ยวบิณฑบาตตามบ้านหรือนิคม ได้โภชนะเศร้าหมองหรือประณีตพอแก่ความต้องการแล้ว กายของเรานั้นหนัก ไม่ควรแก่การงาน เหมือนถั่วชุ่มด้วยน้ำ ฉะนั้น เราจักนอน เธอนอนเสีย ไม่ปรารถนาความเพียร ฯลฯ นี่เป็นกุสितวัตตูปการที่ ๖

ข้อความต่อไป เป็นเรื่องจริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งทุกท่านจะต้องได้รับผลของอกุศลกรรม คือ ปาณาติบาตที่ได้เคยกระทำมาแล้ว

อีกประการหนึ่ง อาพาธเล็กน้อยเกิดขึ้นแก่ภิกษุ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า อาพาธเล็กน้อยนี้เกิดแก่เราแล้ว มีข้ออ้างเพื่อจะนอน ฉะนั้น เราจักนอน เธอนอนเสีย ไม่ปรารถนาความเพียร ฯลฯ นี่เป็นกุสितวัตตูปการที่ ๗

อีกประการหนึ่ง ภิกษุหายจากอาพาธแล้ว แต่ยังหายไม่นาน เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า เราหายจากอาพาธแล้ว แต่ยังหายไม่นาน กายของเราอ่อนเพลีย ไม่ควรแก่การงาน ฉะนั้น เราจักนอนเสียก่อน เธอนอนเสีย ไม่ปรารถนาความเพียรเพื่อถึงการทำงานที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลुการทำงานที่ยังไม่บรรลु เพื่อทำให้แจ้งการทำงานที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้งนี้ เป็นกุสितวัตตูปการที่ ๘

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย กุสितวัตต ๘ ประการนี้แล

ถ้าพิจารณาจากพระสูตรนี้ มีเวลาไหนบ้างที่จะเจริญสติปัฏฐาน หรือว่าจะอบรมปัญญา ไม่มีเลย ก่อนจะทำงานก็ไม่มี ความเพียรที่จะระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ทำการงานแล้ว ก็ไม่ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม บิณฑบาตได้โภชนะที่ประณีตและไม่ประณีตไม่พอแก่ความต้องการ สติก็ไม่ระลึกถึง

ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม หรือว่าจะเดินทาง ก่อนจะเดินทาง ก็ไม่ระลึกรู้
ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม เดินทางแล้ว สติก็ไม่ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรม
และรูปธรรม เจ็บไข้ สติก็ไม่ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม หายเจ็บไข้ สติก็
ไม่ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ซึ่งพระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่า การเจริญ
สติปัฏฐาน การอบรมเจริญปัญญา เป็นปกติในชีวิตประจำวัน

อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต อารัพวัตถุสูตร

อารัพะ การปรารภแล้ว คือ การที่สติเริ่มระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและ
รูปธรรม

มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อารัพวัตถุ ๘ ประการนี้

๘ ประการเป็นไฉน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ต้องทำงาน เธอมีความคิดอย่าง
นี้ว่า เราจักต้องทำงานแล ก็เมื่อเราทำงานอยู่ ไม่พึงมโนสิการคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ง่าย ฉะนั้น เราจะรีบปรารภความเพียรเสียก่อนเพื่อถึงธรรม
ที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง เธอ
ปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้ง
ธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี่เป็นอารัพวัตถุประการที่ ๑

ถ้าท่านเข้าใจเรื่องของการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน จะเข้าใจข้อความ
ตอนนี้ สติจะต้องระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่เป็นของจริง ที่เกิดขึ้นแล้ว
ตามเหตุปัจจัยที่ได้สะสมมา ไม่ว่าสภาพธรรมนั้นจะเป็นขณะไหน มีลักษณะอย่างไรก็
ตาม สติก็ควรจะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น
ไม่ใช่หมายความว่า จะเจริญปัญญาวิปัสสนาเฉพาะในเวลาที่ไม่ประกอบกิจการงาน

ข้อความต่อไปมีว่า

อีกประการหนึ่ง ภิกษุที่ทำงานแล้ว เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า เราได้ทำการ

งานแล้ว ก็เมื่อเราทำการงานอยู่ ไม่สามารถจะมนสิการคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ ฉะนั้น เราจะปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง เธอปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี่เป็นอาร์พภวัตตูปการที่ ๒

แล้วแต่อุปนิสัยปัจจุบัน อินทรีย์ที่สะสมมาว่า ขณะนั้นสติจะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้มากแล้วหรือยัง ถ้าผู้นั้นเป็นผู้ที่เข้าใจเรื่องของการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน เมื่อได้กระทำการงานเสร็จ ก็ไม่ละเลยโอกาสที่สติจะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรม และรูปธรรมต่อไป

ท่านเป็นอย่างนี้หรือเปล่า หรือผ่านไปอีก ไม่ได้ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม แต่ถ้าเป็นผู้ที่ระลึกบ่อย ๆ เหนือ ๆ ถึงประโยชน์ ถึงหนทางที่เป็นทางเดียวเท่านั้นที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ และก็รู้ว่าการที่สติเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม แต่ละขณะ เพียงแต่ละขณะจริง ๆ นั้น ก็มีประโยชน์มาก เพราะว่าเป็นการสะสมให้ปัญญาสามารถที่จะรู้ชัดในสภาพของนามธรรมและรูปธรรมได้ตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น แม้แต่เพียงชั่วขณะ สองขณะ สติก็ควรระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทันที แม้ในขณะนี้เอง

ข้อความต่อไปมีว่า

อีกประการหนึ่ง ภิกษุต้องเดินทาง เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า เราจะต้องเดินทาง ก็เมื่อเราเดินทางอยู่ ไม่พึงกระทำมนสิการคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ง่าย ฉะนั้น เราจะปรารภความเพียร ฯลฯ นี่เป็นอาร์พภวัตตูปการที่ ๓

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเดินทางแล้ว เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า เราได้เดินทางแล้ว ก็เมื่อเราเดินทางอยู่ ไม่สามารถมนสิการคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ ฉะนั้น เราจะปรารภความเพียร ฯลฯ นี่เป็นอาร์พภวัตตูปการที่ ๔

๓๔๗

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเที่ยวบิณฑบาตตามบ้านหรือนิคม ไม่ได้โกชนะเศร้า หมองหรือประณีตพอแก่ความต้องการ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า เราเที่ยวบิณฑบาตตามบ้านหรือนิคม ไม่ได้โกชนะเศร้าหมองหรือประณีตพอแก่ความต้องการ ผิดฉะนั้น เราจะปรารภความเพียร ฯลฯ นี่เป็นอาร์พวัตถุประการที่ ๖

(ในพระสูตรไม่ได้กล่าวถึงประการที่ ๕)

อีกประการหนึ่ง อาพาธเล็กน้อยเกิดขึ้นแก่ภิกษุ เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า อาพาธเล็กน้อยนี้เกิดขึ้นแก่เรา การที่อาพาธของเราจะพึงกลับกำเริบนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ผิดฉะนั้น เราจะปรารภความเพียร ฯลฯ นี่เป็นอาร์พวัตถุประการที่ ๗

ถ้าเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยบ้าง สติก็ควรที่จะได้ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม เพราะไม่แน่ว่าความเจ็บไข้ได้ป่วยนั้นจะมากขึ้นเมื่อไร หรือจะทำให้ชีวิตสั้นสุดลงเมื่อไร ซึ่งถ้าชีวิตสั้นสุดลงและยังไม่มีพระโสดาบันบุคคล ก็ไม่ทราบว่าจะภพภูมิต่อไปนั้น ท่านมีโอกาสที่จะเจริญอบรมเจริญสติปัฏฐานเพิ่มพูนขึ้นได้หรือไม่

ข้อความต่อไปมีว่า

อีกประการหนึ่ง ภิกษุหายจากอาพาธแล้ว แต่ยังหายไม่นาน เธอมีความคิดอย่างนี้ว่า เราหายจากอาพาธแล้ว แต่ยังหายไม่นาน การที่อาพาธของเราจักพึงกลับกำเริบนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ผิดฉะนั้น จะรีบปรารภความเพียรเสียก่อนเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อกระทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง เธอปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง นี่เป็นอาร์พวัตถุประการที่ ๘

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อาร์พวัตถุ ๘ ประการนี้แล

ถ้าท่านยังไม่ได้เป็นผู้ที่เจริญสติปัฏฐานด้วยตนเอง และยังไม่ทราบว่า การยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนเหนียวแน่น หนาแน่น

มากมายสักเท่าไร ก็อาจจะเข้าใจข้อความในพระสูตรนี้คลาดเคลื่อนไปได้ ท่านอาจจะเข้าใจว่า ข้อความที่ว่า จะรีบปรารภความเพียรเสียก่อนเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อกระทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ทำให้แจ้ง

เมื่อได้ฟังข้อความนี้ ท่านผู้ฟังอาจจะคิดว่า ท่านจะต้องรีบไปกระทำความเพียร เพื่อที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่ขอให้ท่านคิดว่า ถ้าสติไม่เกิดขึ้น ไม่ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมว่า เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมจริง ๆ ทันทีในแต่ละขณะ ปัญญาก็ไม่เกิด เมื่อปัญญาไม่ถึงความสมบูรณ์ที่จะละกิเลส อะไรอื่นจะละกิเลสได้ไหม จะเอาความพากเพียรอะไร อย่างไรที่จะละกิเลส โดยที่ปัญญาไม่รู้ชัดในสภาพของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ในขณะนี้

ท่านจะอยู่ที่ไหนก็ตาม เมื่อไรก็ตาม อีกพันปี สองพันปี ที่ไหนก็ตาม ถ้าสติไม่ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมว่า กำลังเห็นนี้เป็นเพียงสภาพรู้ เป็นนามธาตุ เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ไม่ปะปนกับสี กับเสียง กับกลิ่น กับรส กับรูปใด ๆ เลย เป็นสภาพของนามธรรมล้วน ๆ ที่เป็นแต่เพียงลักษณะรู้เท่านั้น ซึ่งในขณะที่เห็นเป็นลักษณะที่รู้ทางตา ในขณะที่ได้ยินเป็นลักษณะที่รู้ทางหู คือ รู้เสียง ถ้าปัญญายังไม่สามารถที่จะรู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ โดยแยกขาดสภาพของนามธรรมจากรูปธรรมจริง ๆ ถ้าปัญญาไม่สมบูรณ์ถึงอย่างนี้ ท่านจะรีบไปปรารภความเพียรที่ไหน โดยวิธีไหน อย่างไร

การที่ปัญญาจะถึงความสมบูรณ์รู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทางตาในขณะนี้ หรือทางหูในขณะที่ได้ยิน ทางจมูกในขณะที่ได้กลิ่น ทางลิ้นในขณะที่ลิ้มรส ทางกายในขณะที่รู้ไผ่รู้พุพะ เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว ก็ด้วยการที่สติระลึกรู้จนชินที่ละขณะตามปกติตามธรรมดา

ถ้าไม่เป็นการสะสมอบรมอย่างนี้ ท่านจะพากเพียรโดยวิธีไหน ที่จะให้ปัญญาสามารถบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ รู้แจ้งธรรมที่ยังไม่รู้แจ้งได้ ก็ไม่มีวิธีอื่นเลย ไม่ว่าท่านจะอยู่ที่ไหน นอกจากท่านจะฟัง มนสิการ เข้าใจในลักษณะของนามธรรมที่กำลังปรากฏ ในลักษณะของรูปธรรมที่กำลังปรากฏ และสติก็ปรารภ เริ่มที่จะระลึกรู้ตรง

ลักษณะที่เป็นนามธรรมว่าเป็นนามธรรม เป็นธาตุรู้ เป็นเพียงสภาพรู้ และสิ่งที่ปรากฏ ก็เป็นแต่เพียงรูปธรรมที่ปรากฏ

ถ้าเป็นทางตา ก็เป็นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ถ้าเป็นทางหู รูปธรรมก็เป็นสิ่งที่กำลังปรากฏทางหู เป็นเสียงต่าง ๆ ถ้าเป็นปัญญาที่สมบุรณ์ ประจักษ์ชัดจริง ๆ ก็เพราะได้อบรมเจริญสติ ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่ปรากฏอยู่แล้วในขณะนี้ตามปกติ จึงจะถึงวิปัสสนาญาณที่เป็นปัญญาที่สมบุรณ์ แต่ไม่ใช่ไปพากเพียรอย่างอื่น นี่เป็นสิ่งที่จะต้องเข้าใจ และสามารถจะสอบทานได้ว่าเป็นปัญญาจริง ๆ ไม่สงสัยในสภาพรู้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ หรือว่าในลักษณะของรูปที่ปรากฏ

มีหลายท่านที่กล่าวว่า ความนึกคิดซึ่งเป็นนามธรรมนี้ ที่จะให้ละคลาย ไม่ยึดถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน ยาก ซึ่งก็จริงใช่ไหม

เพราะเหตุว่า ทุกขณะมีลักษณะของจริงของนามธรรมและรูปธรรมปรากฏอยู่แล้ว เป็นปกติ แต่พอสติระลึกลักษณะหนึ่ง ความคิดเกิดแทรกขึ้นด้วยความเป็นตัวตนในขณะนั้นว่า นี่เป็นนามธรรม นี่เป็นรูปธรรม ซึ่งขณะที่ความคิดเกิดขึ้น บังลักษณะของรูปธรรมที่ปรากฏ

ขณะที่สติกำลังระลึกรู้ลักษณะของความอ่อน หรือความแข็ง หรือความเย็น หรือความร้อน ขณะที่กำลังมีลักษณะปรากฏ ความคิดนึกยังไม่ปรากฏขึ้นแทรก นั่นเป็นลักษณะปรมาัตถธรรมที่เกิดขึ้นและดับไป แต่ห้ามความคิดไม่ได้

ความคิดก็เกิดแทรก บังลักษณะอ่อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อน เพราะว่าในขณะนั้นจิตกำลังรู้ค่า ว่าขณะนั้นเป็นแต่เพียงรูปธรรมที่ปรากฏทางกาย ในขณะนั้นสติไม่ได้รู้ลักษณะของรูปแข็งหรือรูปอ่อนที่ปรากฏ เพราะว่าความคิดเกิดแทรก และบังลักษณะของรูปธรรม

ถึงแม้ว่าความคิดนึกเป็นสิ่งที่รู้ไม่ยากว่าเป็นนามธรรม ไม่ใช่รูปธรรม แต่แม้กระนั้น การที่จะละความยึดถือว่า ความคิดนึกเป็นเราคิดในขณะนั้น ก็ยากที่จะละ เพราะเหตุว่าสติยังไม่ได้ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรม และรูปธรรมอื่น ๆ ปัญญา

ไม่ได้อบรมเจริญจนกระทั่งสมบุรณ์ ถึงการที่จะประจักษ์ชัดในสภาพของนามธรรม และรูปธรรมตามความเป็นจริง เป็นขั้น ๆ

ทางตา ถ้าเพียงแต่ฟัง โดยการศึกษา รู้สึกว่าไม่ยากที่จะรู้ว่า กำลังเห็นเป็นนามธรรม และสิ่งที่กำลังปรากฏเป็นรูปธรรม แต่ที่จะให้สติระลึกจริง ๆ คือ ระลึกลักษณะของรูปธรรมว่า เป็นส่วนที่ปรากฏทางตา และขณะที่กำลังเห็นเป็นเพียงสภาพรู้ ซึ่งถ้าสติไม่น้อมระลึกบ่อย ๆ เนือง ๆ จนชิน จนแยกขาดออกจากกันได้จริง ๆ ก็จะทำให้เกิดความสงสัยอยู่ว่า นามธรรมที่เป็นสภาพรู้นี้ แยกขาดออกจากรูปธรรมแล้วต่างกันอย่างไร ปรากฏลักษณะของธาตุรู้เท่านั้น เป็นอย่างไร ไม่ว่าจะทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น หรือทางกาย ก็ยากทั้งนั้น

เพราะฉะนั้น การปรารภความเพียร อย่าคิดที่จะกระทำอย่างอื่น นอกจากสติระลึกทันทีในขณะนี้ ที่กำลังเห็น ที่กำลังได้ยิน เพื่อที่จะอบรมให้ปัญญาสามารถที่จะรู้ชัด ประจักษ์ชัด และแทงตลอดได้ในสภาพที่ต่างกัน ซึ่งเป็นธาตุรู้ เป็นนามธรรมที่รู้ และในลักษณะของสิ่งที่ป็นรูปธรรม ที่ไม่ใช่สภาพรู้

เวลาที่สติระลึกถึงลักษณะที่อ่อนหรือที่แข็ง ลักษณะที่อ่อนหรือแข็งปรากฏในขณะที่สติระลึก รู้ แต่เวลาที่ความคิดเกิดแทรก ช่วงขณะนั้นที่คิด ไม่รู้ลักษณะที่อ่อนหรือแข็ง ผู้ที่จะเป็นพระอริยเจ้า เป็นบุคคลที่ตรง ต้องรู้หนทางและวิธีว่า จะเจริญอบรมอย่างไรจึงจะเกิดปัญญาที่สมบุรณ์ ที่สามารถจะรู้ชัดในลักษณะของนามธรรม และรูปธรรมได้

มีท่านหนึ่งอุปมาความเข้าใจของท่าน และการปฏิบัติของท่านว่า ขณะที่ท่านมีความเข้าใจเรื่องการเจริญสติปัฏฐานนี้ เหมือนกับว่า ท่านได้เห็นแสงไฟที่อยู่ไกล ความสว่างนั้น หรือความแจ่มกระจ่างชัดที่เป็นปัญญาโดยสมบุรณ์นั้น ยังไม่ถึง แต่ตราบใดที่ยังมีแสง คือ ความเข้าใจถูก ก็ย่อมจะน้อมนำ ทำให้ไปถึงความสว่าง หรือความรู้ชัดแจ้งที่จะประจักษ์ในสภาพของนามธรรมและรูปธรรมได้ โดยไม่หลงไปทางอื่นที่ไม่ปรากฏแม้แต่แสงของความเข้าใจ เพราะฉะนั้น ถ้ามีความเข้าใจเรื่องลักษณะของสติ ขณะใดที่มีสติ ก็รู้ตรงลักษณะที่กำลังปรากฏ ขณะที่หลงลืมสติ ก็รู้ แต่การที่

จะให้ผลเกิดขึ้นทันที เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะคำว่าภาวนา คำว่าปฏิบัติ คือ อบรมเจริญเรื่อย ๆ เอง ๆ เพื่อให้ถึงความสมบูรณ์ของปัญญา เมื่อเหตุสมควรแก่ผล แล้ว ผล คือ ปัญญาที่จะประจักษ์แจ้งในสภาพนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดขึ้นและดับไป ก็ย่อมจะมีได้

ถ. เรื่องวิปัสสนาที่กำลังสนทนากันนี้ ผมมีความเข้าใจว่า นี่ก็ง่าย ๆ ในการปฏิบัติว่า รู้รูป ไม่ใช่ รู้รูป ไม่ใช่ จะได้ไหม

ส. เป็นอย่างไร รู้รูป ไม่ใช่

ถ. รู้ คือ นาม รูป คือ รูป ๒๘ ไม่ใช่ คือ ตัวตนไม่ใช่ อย่างนี้จะได้ไหม

ส. ที่คิดว่าไม่ใช่ ไม่ใช่ นั่นเป็นตัวตนคิดหรือเปล่า

ถ. ตัวตน คือ เราคิด ผิดแล้ว

ส. ที่ว่าไม่ใช่ ๆ เป็นตัวตนที่กำลังว่าไม่ใช่ ๆ

เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องที่ละเอียด เป็นเรื่องที่สติจะต้องระลึกรู้ และมีลักษณะที่ปรากฏว่าไม่ใช่ตัวตนจริง ๆ เช่น ทางกาย กำลังรู้ลักษณะสภาพที่แข็ง ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล แต่เพราะสติไม่ระลึกรู้ จึงไม่รู้ ซึ่งสติจะต้องระลึกรู้ จนรู้

ธรรมเป็นเรื่องที่ยาก เป็นเรื่องที่ลึกซึ้ง เพราะว่าเป็นการประจักษ์ชัดของผู้ที่ได้ อบรมเจริญพระบารมี จนได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น เรื่องที่จะศึกษา ก็เป็นเรื่องที่ละเอียด และเรื่องที่จะปฏิบัติตาม ก็ต้องเป็นเรื่องที่ละเอียด และละเอียดยิ่งขึ้นด้วย ซึ่งโอกาสที่จะได้ฟังธรรมและปฏิบัติธรรม ที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้ให้ประพฤติปฏิบัติตามนั้น เป็นโอกาสที่ยากอย่างยิ่ง

อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต อัคขณสูตร มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ปุณฺณผู้ไม่ได้สดับ ย่อมกล่าวว่า โลกได้ขณะจึงทำกิจ ๆ แต่เขาไม่รู้ขณะหรือมิใช่ขณะ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย กาลมิใช่ขณะ มิใช่สมัยในการอยู่ ประพฤติพรหมจรรย์ ๘ ประการนี้

๘ ประการเป็นไฉน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตอุบัติขึ้นแล้วในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เอง

โดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปได้แล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึก
บุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิก
บานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม และธรรมอันพระผู้มีพระภาคย่อมนำมาแสดง นำความ
สงบบำเพ็ญ เป็นไปเพื่อปรินิพพาน ให้ถึงการตรัสรู้ อันพระสฤตเจ้าประกาศแล้ว แต่
บุคคลผู้นี้ เข้าถึงนรกเสีย ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี้มิใช่ชณะ นี้มิใช่สมัยในการอยู่
ประพฤติพรหมจรรย์ข้อที่ ๑

โอกาสยากใหม่ที่จะได้ฟังพระธรรม ที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
ทรงตรัสรู้ ทรงประกาศ ทรงแสดง ถ้าไม่ได้เกิดเป็นมนุษย์ และไม่ได้อยู่ในสมัยที่
พระธรรมยังสมบูรณ์อยู่ครบถ้วน ไม่มีโอกาสที่จะได้ศึกษาให้เข้าใจในเหตุผลที่จะ
ประพฤติปฏิบัติตาม สติจะเกิดระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ในขณะนี้ได้
ใหม่ ก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี้มิใช่ชณะ
นี้มิใช่สมัยในการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ข้อที่ ๑ คือ เมื่อบุคคลผู้นี้เข้าถึงนรกเสีย

ข้อความต่อไปมีว่า

อีกประการหนึ่ง ตถาคตอุบัติขึ้นในโลก ฯลฯ เป็นผู้จำแนกธรรม และธรรม
อันพระผู้มีพระภาคย่อมนำมาแสดง ... แต่บุคคลผู้นี้เข้าถึงกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานเสีย ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย นี้มิใช่ชณะ มิใช่สมัยในการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ข้อที่ ๒

ถ้าเป็นสัตว์ดิรัจฉาน ฟังแล้วก็ไม่เข้าใจ ไม่รู้เรื่อง สติไม่สามารถจะเกิดขึ้นระลึก
ถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้

ข้อความต่อไปมีว่า

อีกประการหนึ่ง ฯลฯ แต่บุคคลนี้เข้าถึงปิตวิสัยเสีย ดูกร ภิกษุทั้งหลาย
นี้มิใช่ชณะ มิใช่สมัยในการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ข้อที่ ๓

อีกประการหนึ่ง ฯลฯ แต่บุคคลนี้เข้าถึงเทพนิกายผู้มีอายุยืน ชั้นใดชั้นหนึ่ง
เสีย ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี้มิใช่ชณะ มิใช่สมัยในการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ข้อที่ ๔

อีกประการหนึ่ง ฯลฯ แต่บุคคลนี้กลับมาเกิดในปัจฉินตชนบท และอยู่ในพวก

มีลักษณะ ไม่รู้ดีรู้ชอบ อันเป็นสถานที่ไม่มีภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาไปมา
ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี่มิใช่ขณะ มิใช่สมัยในการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ข้อที่ ๕

เลือกไม่ได้เลยว่า ท่านจะอยู่ในสมัยไหน ในขณะไหน ขณะนี้อยู่ในสมัยที่
พระธรรมของพระผู้มีพระภาคยังครบถ้วนสมบูรณ์อยู่ ที่จะได้ศึกษาปฏิบัติตาม แต่
ต่อไปไม่ทราบว่า จะเป็นขณะและสมัยที่ท่านจะได้ประพฤติพรหมจรรย์ คือ การอบรม
เจริญสติปัฏฐานมรรคมงคล ๘ หรือไม่

ข้อความต่อไปมีว่า

อีกประการหนึ่ง ฯลฯ แต่บุคคลนี้กลับมาเกิดในมัชฌิมชนบท แต่เขาเป็น
มิจฉาทิฎฐิ มีความเห็นวิปริตว่า ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยนต์ที่บูชาแล้วไม่มีผล การ
บวงสรวงไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดา
ไม่มี บิดาไม่มี สัตว์ทั้งหลายที่ผุดเกิดขึ้นไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติดีประพฤติ
ชอบ กระทำให้แจ้งซึ่งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วสั่งสอนประชุมชน
ให้รู้ตาม ไม่มีในโลก ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี่มิใช่ขณะ มิใช่สมัยในการอยู่ประพฤติ
พรหมจรรย์ข้อที่ ๖

ถ้าท่านจะพิจารณาบุคคลบางท่านในสมัยนี้ ใกล้ต่อการที่จะคิดและเชื่อว่า
ผลวิบากแห่งกรรมดี กรรมชั่วไม่มี ถ้าเป็นอย่างนี้ ไม่ใช่ขณะ ไม่ใช่สมัย ในการอยู่
ประพฤติพรหมจรรย์ คือ ไม่มีโอกาสที่จะได้อบรมเจริญมรรคมงคล ๘

ข้อความต่อไปมีว่า

อีกประการหนึ่ง ฯลฯ แต่บุคคลนี้กลับมาเกิดในมัชฌิมชนบท แต่เขามีปัญญา
ทราวม บำ ใ้ ไม่สามารถรู้orroแห่งสุภาสิตและทุภาสิต ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี่มิใช่
ขณะ มิใช่สมัยในการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ข้อที่ ๗

การที่จะทราบว่า บุคคลใดมีปัญญาทราวม หรือว่าไม่มีปัญญาทราวม คือ
พิจารณาสภาพธรรมที่เป็นเหตุเป็นผล สามารถที่จะรู้ในสุภาสิตและทุภาสิตได้หรือไม่
ถ้าเข้าใจผิด เห็นว่า คำพูดที่ไม่ถูกต้องเป็นทุภาสิตนั้น เป็นของจริง ของถูก ก็เป็น

เครื่องชี้ว่า เป็นผู้ที่มีปัญญาทราวม ซึ่งก็ไม่ใช่ขณะ ไม่ใช่สมัย ในการที่จะเจริญอบรมมรรคมงคล ๘ ได้

ข้อความต่อไปมีว่า

อีกประการหนึ่ง ตถาคตอุบัติแล้วในโลก เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปได้แล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม ธรรมอันนำความสงบมาให้ เป็นไปเพื่อปรินิพพาน ให้ถึงการตรัสรู้ อันพระสูตรเจ้าทรงประกาศแล้ว แต่พระตถาคตมิได้แสดง ถึงบุคคลผู้นี้จะเกิดในมัชฌิมชนบท และมีปัญญา ไม่บ้าใบ้ ทั้งสามารถจะรู้ธรรมแห่งสุภาสิตและทุภาสิต ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี่มิใช่ขณะมิใช่สมัยในการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ข้อที่ ๘

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย กาลอันมิใช่ขณะ มิใช่สมัยในการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ ๘ ประการนี้แล ฯ

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ส่วนขณะและสมัยในการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ มีประการเดียว ประการเดียวเป็นไฉน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตอุบัติขึ้นแล้วในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปได้แล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม และธรรมอันตถาคตทรงแสดง เป็นธรรมนำความสงบมาให้ เป็นไปเพื่อปรินิพพาน ให้ถึงการตรัสรู้ พระสูตรเจ้าทรงประกาศแล้ว และบุคคลนี้เกิดในมัชฌิมชนบท ทั้งมีปัญญา ไม่บ้าใบ้ สามารถเพื่อจะรู้ธรรมแห่งสุภาสิตและทุภาสิตได้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นขณะและสมัยในการอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ประการเดียว.

๓๔๘

ข้อความต่อไปมีว่า

ชนเหล่าใด เกิดในมนุษย์โลกแล้ว เมื่อพระตถาคตทรงประกาศสัทธรรม ไม่เข้าถึงขณะ ชนเหล่านั้น ชื่อว่าล่วงขณะ

ชนเป็นอันมากกล่าวเวลาที่เสียไปว่า กระทำอันตรายแก่ตน พระตถาคตเจ้า เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ในกาลบางครั้ง บางคราว การที่พระตถาคตเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ๑ การได้กำเนิดเป็นมนุษย์ ๑ การแสดงสัทธรรม ๑ ที่จะพร้อมกันเข้าได้ หายากในโลก

ชนผู้ใคร่ต่อประโยชน์ จึงควรพยายามในกาลดังกล่าวมานั้น ที่ตนพอจะรู้ จะเข้าใจสัทธรรมได้ ขณะอย่าล่วงเลยท่านทั้งหลายไปเสีย เพราะบุคคลที่ปล่อยเวลา ให้ล่วงไป พวกกันยัดเยียดในนรก ย่อมเศร้าโศกอยู่ หากเขาจะไม่สำเร็จจริยมรรค อันเป็นธรรมตรงต่อสัทธรรมในโลกนี้ได้ เขาผู้มีประโยชน์อันล่วงเสียแล้ว จักเดือดร้อน สิ้นกาลนาน เหมือนพ่อค้าผู้ปล่อยให้ประโยชน์ล่วงไป เดือดร้อนอยู่ ฉะนั้น

คนผู้ถูกอวิชชาหุ้มห่อไว้ พราจากจากสัทธรรม จักเสวยแต่สังสาร คือ ชาติ และมรณะสิ้นกาลนาน

ส่วนชนเหล่าใด ได้ธำรงภาพเป็นมนุษย์แล้ว เมื่อพระตถาคตประกาศสัทธรรม ได้กระทำแล้ว จักกระทำ หรือกระทำอยู่ ตามพระดำรัสของพระศาสดา ชนเหล่านั้น ชื่อว่าได้ประสบขณะ คือ การประพาสพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยมในโลก

ชนเหล่าใด ดำเนินไปตามมรรคาที่พระตถาคตเจ้าทรงประกาศแล้ว สำรวมใน ศีลสังวรที่พระตถาคตเจ้าผู้มีจักขุเป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์ ทรงแสดงแล้ว คุ่มครองอินทรีย์ มีสติทุกเมื่อ ไม่ชุ่มด้วยกิเลส ตัดอนุสัยทั้งปวงอันแล่นไปตามกระแส ปวงแห่งมาร ชนเหล่านั้นแล บรรลุความสิ้นอาสวะ ถึงฝั่ง คือ นิพพานในโลกแล้ว

จบสูตรที่ ๙

ทุกท่านกำลังอยู่ในขณะที่สามารถจะอบรมเจริญสติปัฏฐานได้ แต่ชาติต่อไปไม่ทราบใช้ไหมว่าจะอยู่ในขณะ ในสมัยที่จะอบรมเจริญสติปัฏฐานได้หรือไม่ แต่ถ้าท่านเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติธรรม ตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ทั้งขั้นของท่านศีล และการเจริญสติปัฏฐานด้วย ก็ย่อมเป็นปัจจัยที่จะทำให้เกิดในสุคติภูมิ และสามารถที่จะอยู่ในขณะ และสมัยที่จะอบรมเจริญมรรคมรรคมีองค์ ๘ ต่อไปได้

ปัญญาจะต้องเจริญอบรม จนกระทั่งเป็นความรู้อันชัด และผลของการอบรมเจริญปัญญานั้น คือ ละคลายความไม่รู้ในสภาพธรรมที่ปรากฏเป็นปกติในชีวิตประจำวัน และเพิ่มความรู้ชัดขึ้นในลักษณะของสภาพธรรมที่สติกำลังระลึก

ถ. คำว่า สติ ถ้าจะแปลกันอย่างที่ท่านเจ้าคุณเทพ หรือที่ใคร ๆ เขาแปลกัน ที่ศึกษาเล่าเรียนกันมาก็ว่า ระลึกได้ทั้งนั้น แต่ท่านอาจารย์สุจินต์กล่าวว่า รู้สึกตัว ผมรู้สึกว่าคุณอาจารย์จะขยายคำว่าสติ เพื่อต้องการให้ท่านผู้ฟังเข้าใจชัดเจนขึ้น จึงใช้คำว่า รู้สึกตัวแทน

ที่จริงคำว่า รู้สึกตัว มีอีกคำหนึ่ง เช่น สัมปชัญญะ ใช้ว่ารู้สึกตัวก็ได้ หรือใช้ว่ารู้ตัวก็ได้ สัมปชัญญะเป็นนามธรรมอีกชนิดหนึ่งซึ่งเป็นปัญญา แต่ถ้าไปใช้คำนั้นก็จะเป็นเข้าใจคลาดเคลื่อนเป็นปัญญาไปอีก ท่านก็เลยขยายคำว่าสติ ว่ารู้สึกตัว รู้สึกตัว ก็คือสตินั่นเอง แต่มีวิธีอธิบายให้ท่านผู้ฟังเข้าใจชัดเจนขึ้น แต่ไม่ใช่แปลว่า รู้สึกตัว

คำว่ารู้สึกตัวนี้ ใคร ๆ ก็รู้สึกได้ คนที่ไปจับน้ำร้อนก็รู้สึกไม่ใช่ไม่รู้สึกรู้สึกอย่างนี้เป็นสติหรือเปล่า ก็เป็นปัญหาที่จะต้องใคร่ครวญ ถ้าเป็นสติ ก็ต้องรู้จักว่าเป็นอย่างไร รู้จักในฐานะเป็นรูป เป็นนาม อย่างนั้นจึงจะเรียกว่าเจริญสติ แต่ถ้ารู้เพียงว่าร้อนก็ร้อน เย็นก็เย็น ถ้าอย่างนี้ ใคร ๆ ก็รู้ ที่ผมนำมาเรียนท่าน ก็ไม่ใช่จะมีเรื่องอะไร เพียงแต่ว่า การนำพญานาฬิกามาอธิบายกัน เพื่อที่จะให้ผู้ฟังได้เข้าใจ ได้ซาบซึ้ง ได้เจริญสติ ให้มีความหลุดพ้นเกิดขึ้น

อย่างไรก็ตาม ถ้าท่านผู้ฟังเข้าใจเรื่องของสติ ใช้คำว่าสติ และไม่เข้าใจไปในทางโลก ก็ใช้คำว่า สติ ดีที่สุด

ใช้คำว่ารู้สึกตัว หรืออะไรต่ออะไรต่าง ๆ นี้ หรือว่าจะระลึกได้ ความจริงแปลออกมาแล้ว ถ้าท่านเข้าใจ ก็เป็นประโยชน์มหาศาล แต่ท่านก็ถามอีกว่า สติเป็นอย่างไร ก็ต้องอธิบายกันอยู่อย่างนี้ สติเป็นอย่างไร ท่านก็อธิบายมากมาย คือ การอธิบายรูปศัพท์มาก ๆ เข้า

ได้ยินมาอีกต่อหนึ่งว่า อาจารย์สุจินต์ พยายามยึดเยียดปริยัติให้เป็นสติปัฏฐานให้ได้ ว่ามาอย่างนี้ เป็นเรื่องที่สับสนอลหม่านกันพิลึก ถ้าไม่มีปริยัติแล้ว แล้ว ใครล่ะจะเป็นผู้เจริญสติ หรือเจริญวิปัสสนาให้รู้ว่าอะไรเป็นรูป อะไรเป็นนาม ก็อาศัยปริยัตินี่เอง ถ้าอาจารย์ไม่เอาปริยัติมาใช้แล้วจะเจริญสติกันอย่างไร ก็ไม่รู้อีก แม้พระพุทธองค์เอง ท่านก็ต้องใช้ปริยัติมาอธิบายความหมายต่าง ๆ

สุ. เรื่องของพยัญชนะเป็นเรื่องที่เข้าใจยาก ในการที่จะให้ท่านได้รู้ถึงอรรถ หรือสภาพธรรมด้วยคำเพียงคำเดียว อย่างคำว่า สติ ภาษาไทยก็มี สติ ทุกคนก็พูด แต่ถ้าถามท่านว่า สติเป็นอย่างไร บางท่านอาจจะตอบไม่ได้ คล้าย ๆ กับว่า ก็เข้าใจกันอยู่แล้วว่าสติเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้น ก็ดูเหมือนว่าไม่สงสัย

แต่เวลาที่เป็นเรื่องของ การอบรมเจริญปัญญาซึ่งเป็นสติปัฏฐาน ที่จะให้ท่านผู้ฟังได้เข้าใจความหมายของสติปัฏฐาน คือ สภาพธรรมที่ไม่หลงลืม เพราะรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง เพราะเหตุว่า ลักษณะของสภาพธรรมมีสองอย่าง คือ สภาพธรรมที่เป็นสภาพรู้ เป็นนามธรรมอย่างหนึ่ง และสภาพธรรมที่ไม่ใช่สภาพรู้ เป็นรูปธรรมอีกอย่างหนึ่ง เวลานี้มีทั้งนามธรรมและรูปธรรมเกิดขึ้นสืบต่อปรากฏให้รู้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แต่เวลาที่พูดถึงเรื่องสติ ระลึกรู้ที่กาย ที่เวทนา ที่จิต ที่ธรรม เพียงพูดสั้น ๆ อย่างนี้ บางท่านไม่ทราบว่าจะสติระลึกรู้ลักษณะของกาย ของเวทนา ของจิต ของธรรมนั้น คืออย่างไร ขณะไหน

ทั้ง ๆ ที่ท่านก็ทราบคำว่าสติ เคยได้ยินได้ฟังบ่อย ๆ แต่เวลาที่เป็นสติ ที่เป็นไปในกาย ในเวทนา ในจิต ในธรรม หลายท่านไม่เข้าใจในอรรถว่า ขณะไหนมีสติ ขณะไหนหลงลืมสติ ด้วยเหตุนี้ จึงได้ใช้คำพูด หรือพยัญชนะหลาย ๆ คำ เพื่อเกื้อกูลให้ท่านได้พิจารณา ได้เข้าใจถึงอรรถของความหมายของสติ โดยเฉพาะที่เป็นสติปัฏฐาน

คือ ขณะที่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ถ้าพูดอย่างนี้ ท่านยังไม่เข้าใจอีก ท่านอาจจะระลึกยาวมากเหลือเกิน เช่น ระลึกเป็นถ้อยคำ หรือเป็นคำพูดว่า ขณะที่กำลังเห็นเป็นสภาพรู้ทางตา บางท่าน ระลึกอย่างนี้ ระลึกไปเรื่อย เวลาโกรธก็ระลึกขึ้นมาได้ว่า ขณะที่โกรธ สภาพโกรธนั้นก็เป็นสภาพที่รู้ เป็นสภาพที่หยาบกระด้าง คือ ท่านเอาปริยัติที่ท่านได้ศึกษา ระลึกขึ้นในถ้อยคำนั้น ในขณะที่สภาพนั้นกำลังปรากฏ แต่นั่นยังไม่ใช่อสติปัฏฐาน

ถ้าเป็นสติปัฏฐาน หมายความว่า ขณะนั้นไม่หลงลืม และกำลังรู้ในลักษณะที่เป็นนามธรรมที่เป็นสภาพรู้ และรู้ด้วยว่าขณะนั้นเป็นสภาพรู้ เพราะฉะนั้น ในขณะนั้นเป็นสติปัฏฐาน ซึ่งบางครั้งใช้คำว่ารู้สึกตัว สำหรับบางท่านที่เข้าใจความหมายของคำว่ารู้สึกตัว ว่าเป็น ชณะที่นิ่ง นอน ยืน เดิน พุด นิ่ง คิด ระลึกได้ ซึ่งไม่ใช่ระลึกเป็นคำพูด แต่หมายความว่า รู้สึกตัว รู้ พิจารณาสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

และบางทีถ้าใช้คำว่าพิจารณา บางท่านก็เคยชินกับการพิจารณาเป็นถ้อยคำ เป็นเรื่องยาว ๆ ท่านก็พิจารณาอีกว่า สภาพรู้เป็นนามธรรม สภาพที่ไม่รู้เป็นรูปธรรม นี่เป็นเรื่องของชื่อ เป็นเรื่องของคำ แต่ไม่ใช่สติปัฏฐานที่กำลังรู้ตรงลักษณะที่เป็นสภาพรู้ หรือว่ารู้ตรงลักษณะของสิ่งที่ปรากฏที่ไม่ใช่สภาพรู้

เพราะฉะนั้น จึงต้องใช้พยัญชนะ และพยายามใช้คำหลาย ๆ คำ ที่จะช่วยให้ท่านผู้ฟังได้เข้าใจลักษณะของสติ และรู้ด้วยตัวของท่านเองว่า ขณะใดสติเกิด ไม่หลงลืม และกำลังรู้ลักษณะของสภาพนามธรรม หรือรูปธรรมที่กำลังปรากฏ

และถ้าท่านสามารถเข้าใจลักษณะของสติ ขณะที่มีสติ และขณะที่หลงลืมสติ ได้ถูกต้อง ท่านจะใช้คำอะไร หรือไม่ใช้คำอะไรก็ได้ เพียงแต่ว่า ให้รู้ธรรมชาติของสติ รู้ลักษณะของสติ และก็รู้ว่า ขณะไหนมีสติ ขณะไหนหลงลืมสติ ขณะไหนเป็นสติปัฏฐาน ก็ต้องทราบด้วย เพราะเหตุว่าถ้าเป็นสติปัฏฐานแล้ว จะต้องรู้ในลักษณะของนามธรรม และรูปธรรม

สำหรับเรื่องของปริยัติกับปฏิบัติ มีท่านที่ได้ยินมาว่า ดิฉันพยายามที่จะรีดปริยัติให้ออกมาเป็นปฏิบัติ ท่านใช้คำนี้

เรื่องของสภาพธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดง เป็นของจริงที่กำลังปรากฏ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นสภาพธรรมที่ละเอียดและลึกซึ้ง ที่เกิดดับสืบต่อปรากฏ แล้วก็หมดไป และสภาพธรรมแต่ละขณะที่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็เป็นสภาพธรรมที่วิจิตรตามเหตุตามปัจจัย

ถ้าสติเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมเหล่านั้น จะประจักษ์ว่า สภาพธรรมแต่ละขณะที่เกิดขึ้นนั้น ต่างกันตามปัจจัยที่ทำให้เกิดขึ้น แต่ตราบใดที่สติไม่เกิดขึ้น ไม่ระลึกถึงว่า ขณะนั้น สภาพนั้นเป็นนามธรรมหรือรูปธรรม จะไม่ประจักษ์ถึงความละเอียด ความลึกซึ้งของสภาพธรรมที่เป็นของจริง และเกิดดับอยู่ แม้ในขณะนี้ได้เลย

การประพฤติปฏิบัติธรรม ก็เพื่อที่จะได้รู้ชัดในสภาพธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดงว่า เป็นสภาพธรรมอย่างนั้นจริง ๆ ซึ่งแม้ว่าเป็นของที่ละเอียดและลึกซึ้ง แต่เมื่อเป็นความจริง ผู้ที่จะรู้แจ้ง รู้ชัดในสภาพธรรมนั้น ก็จะต้องรู้ตรงตามความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้น ๆ ด้วย

เพราะฉะนั้น ถ้าการปฏิบัติของท่านผู้ใดไม่ตรงกับปริยัติ หรือว่าความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติไม่ตรงกับปริยัติ นั้นไม่ใช่ปัญญาที่แท้จริง ไม่สามารถที่จะทำให้ท่านละคลายความไม่รู้ และการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้

แต่ถ้าท่านเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน มีอะไรใหม่ที่จะต่าง หรือผิดจากพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของนามธรรม หรือรูปธรรมก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เพียงแต่ว่า ปัญญาของท่านได้อบรมเจริญสมบุรณ์ ถึงกับจะแทงตลอดประจักษ์ในความเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรม ตามที่พระผู้มีพระภาคและพระอริยสาวกได้ประจักษ์แล้วหรือยังเท่านั้น

แต่ไม่ว่าสติจะระลึกถึงนามธรรมใด รูปธรรมใด ไม่ผิดจากปริยัติธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้เลย

เพราะฉะนั้น การปฏิบัติธรรมต้องตรงกับปริยัติที่ได้ศึกษาแล้วด้วย ถ้าผิด หรือคลาดเคลื่อน จะถูกได้อย่างไร ถ้าท่านผู้ใดปฏิบัติแล้ว ความรู้ของท่านไม่ตรงกับปริยัติ

ที่ได้ศึกษามา ท่านจะถือว่าถูกไหม อย่าลืม มีจกัญญาณ ความรู้ผิดมี มีจกามิุตติมี พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดง เป็นขณะ และเป็นสมัย ที่ยากที่จะมีได้ ถ้าบังเอิญบุคคลหนึ่งบุคคลใดเกิดในนรก เป็นเปรต เป็นสัตว์ดิรัจฉาน ในอบายภูมิ ซึ่งไม่สามารถที่จะฟังเข้าใจในอรรถ ในธรรม ไม่สามารถที่จะอบรมเจริญ ปัญญาให้รู้ชัดในสภาพธรรมตามความเป็นจริงได้ ขณะนั้นก็เป็นที่น่าเสียดาย ที่ไม่ใช่ ขณะ ไม่ใช่สมัยในการที่จะได้อบรมธรรม ซึ่งการที่จะรู้ธรรมก็เป็นเรื่องที่ยาก และ ละเอียดจริง ๆ เพราะเหตุว่าเป็นการรู้สภาพของจริง ความจริง ตามปกติตามธรรมดา ในขณะนี้นั่นเอง

ซึ่งใน **อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต ปุณณียสูตร** มีข้อความให้ท่านได้ พิจารณาว่า การปฏิบัติของท่านนั้นควรจะตรงกับปริยัติอย่างไรบ้าง

ข้อความมีว่า

ครั้งนั้นแล ท่านพระปุณณียะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ ถวาย บังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรรหอน เป็นเหตุเป็นปัจจัย ที่บางครั้งพระธรรม เทศนาจะพระตถาคตแจ่มแจ้ง บางครั้งไม่แจ่มแจ้ง

ท่านผู้ฟังเองก็คงจะเป็นอย่างนี้ใช่ไหม เวลาที่ฟังธรรม บางครั้งรู้สึกว่าเข้าใจ ชัดเจนแจ่มแจ้ง แต่ว่าบางครั้ง ก็ไม่เข้าใจชัดเจนแจ่มแจ้ง

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกร ปุณณียะ ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา แต่ไม่เข้าไปหาเพียงใด ธรรมเทศนาของ ตถาคตย่อมไม่แจ่มแจ้งเพียงนั้น แต่เมื่อใด ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธาและเข้าไปหา เมื่อนั้น ธรรมเทศนาของตถาคตย่อมแจ่มแจ้ง

การเข้าไปหา ในที่นี้หมายความว่าถึงการฟังธรรม ไม่ใช่เข้าไปหาเฉย ๆ แต่เพื่อ ฟังธรรม เพื่อสนทนาธรรม เพื่อเสพธรรมที่ได้ยินได้ฟังนั้น เพราะถ้าฟังเพียงครั้งเดียว ลืมไปแล้วบ้าง หรือว่ามีเรื่องอื่นที่เป็นที่สนใจ ทำให้ไม่ระลึกถึงธรรมที่ได้ยินได้ฟังบ้าง

ซึ่งการที่จะให้มีความเข้าใจละเอียดชัดเจนนั้น ต้องอาศัยการเสพให้คุ้น คือ ฟังบ่อย ๆ ด้วยเหตุนี้ ถึงแม้ว่าท่านจะเป็นผู้ที่มีศรัทธาแล้ว ก็ไม่ควรจะขาดการเข้าไปหา ซึ่งหมายความว่า การเสพคุ้น การฟังบ่อย ๆ นั้นเอง

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร ปุณณิยะ ภิกษุผู้มีศรัทธา และเข้าไปหา แต่ไม่เข้าไปนั่งใกล้เพียงใด ธรรมชาติของตถาคตย่อมไม่แจ่มแจ้งเพียงนั้น แต่เมื่อใด ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา เข้าไปหา และเข้าไปนั่งใกล้ เมื่อนั้น ธรรมชาติของตถาคตย่อมแจ่มแจ้ง

ถึงแม้ว่าจะมีศรัทธา เข้าไปหาแล้ว ก็เข้าไปนั่งใกล้ เพื่อที่จะได้ยินได้ฟัง ชัดเจน แจ่มแจ้งในความละเอียดของธรรมนั้น ๆ ด้วย

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ปุณณิยะ ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา เข้าไปหา เข้าไปนั่งใกล้ แต่ไม่สอบถาม เพียงใด ธรรมชาติของตถาคตย่อมไม่แจ่มแจ้งเพียงนั้น แต่เมื่อใด ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา เข้าไปหา เข้าไปนั่งใกล้ และสอบถาม เมื่อนั้น ธรรมชาติของตถาคตย่อมแจ่มแจ้ง

เพียงแค่ฟังก็ไม่พอ ถ้าจะมีอะไรที่ข้องใจหรือสงสัย ก็ควรที่จะได้ถาม เพื่อให้หายความสงสัย ให้หายความข้องใจ เพื่อที่จะได้รู้ชัดในความละเอียดแบบกายของธรรมยิ่งขึ้นด้วย

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ปุณณิยะ ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา เข้าไปหา เข้าไปนั่งใกล้ แล้วสอบถาม แต่ไม่เจียสโตลงสดับธรรมเพียงใด ธรรมชาติของตถาคตย่อมไม่แจ่มแจ้งเพียงนั้น แต่เมื่อใด ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา เข้าไปหา เข้าไปนั่งใกล้ สอบถาม และเจียสโตลงสดับธรรม แต่ฟังธรรมแล้วไม่ทรงจำไว้เพียงใด ธรรมชาติของตถาคตย่อมไม่แจ่ม

แจ้งเพียงนั้น แต่เมื่อใดภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา เข้าไปหา เข้าไปนั่งใกล้ สอบถาม เจีย
โสตกลงสดับธรรม และฟังแล้วทรงจำไว้ เมื่อนั้น ธรรมเทศนาของตถาคตย่อมแจ่มแจ้ง

ถ้าท่านฟัง และทรงจำข้อความที่ท่านได้ฟังไว้ได้มาก ก็จะเป็นเหตุให้ท่าน
สามารถที่จะเข้าใจในสภาพธรรมนั้นได้ชัดเจน แต่ถ้าฟังและสอบถาม แต่ยังไม่ทรงจำ
สิ่งที่ได้สอบถามและเข้าใจไว้ ภายหลังย่อมหลงลืม และไม่เข้าใจชัดในสภาพธรรมนั้น

๓๔๙

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ปุณณิยะ ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา เข้าไปหา เข้าไปนั่งใกล้ สอบถาม เจีย
โสตกลงดับธรรม และฟังแล้วทรงจำไว้ แต่ไม่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้
เพียงใด ธรรมเทศนาของตถาคตย่อมไม่แจ่มแจ้งเพียงนั้น แต่เมื่อใด ภิกษุเป็นผู้มี
ศรัทธา ฯลฯ และพิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ เมื่อนั้น ธรรมเทศนาของ
ตถาคตย่อมแจ่มแจ้ง

ดูกร ปุณณิยะ ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา ฯลฯ และพิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่
ทรงจำไว้ แต่ไม่รู้ธรรมรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมเพียงใด ธรรมเทศนา
ของตถาคตย่อมไม่แจ่มแจ้งเพียงนั้น แต่เมื่อใด ภิกษุเป็นผู้มีศรัทธา ฯลฯ พิจารณา
เนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ และรู้ธรรมรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม
เมื่อนั้น ธรรมเทศนาของตถาคตย่อมแจ่มแจ้ง

ดูกร ปุณณิยะ ธรรมเทศนาของตถาคต ผู้มีปฏิภาณโดยส่วนเดียว อัน
ประกอบด้วยธรรมเหล่านี้แล ย่อมแจ่มแจ้ง

ประการสุดท้าย ข้อความที่ว่า พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ และรู้
ธรรมรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เมื่อนั้น ธรรมเทศนาของตถาคตย่อมแจ่ม
แจ้ง ไม่ใช่เพียงแต่ฟังเฉย ๆ หรือไม่ใช่ว่าเพียงแต่ฟัง สอบถาม แต่ไม่ทรงจำ หรือ
ถึงแม้ว่าจะฟัง สอบถาม ทรงจำ แต่ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ถ้าไม่ปฏิบัติธรรม
สมควรแก่ธรรม จะเข้าใจธรรมในธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงได้แจ่มแจ้งไหม

ถึงแม้ว่าท่านจะท่องได้ หรือจะรู้ว่าจักขุวิญญาณเป็นนามธรรม ไม่ใช่สัตว์
ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นอนัตตา ในขณะที่กำลังเห็นขณะนี้ เป็นอนัตตาหรือยัง
ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนหรือยัง เป็นสภาพธรรมที่เป็นสังขารธรรมเกิดขึ้น

แล้วก็ดับไปหรือยัง เพราะฉะนั้น แจ่มแจ่มหรือยัง ธรรมที่ได้ศึกษาทั้งหมดที่เป็นปริยัติ ธรรม ถ้าไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม จะไม่ประจักษ์ชัดในสภาพธรรมตามความเป็นจริง ก็ชื่อว่า ยังไม่รู้แจ่มแจ่มในสภาพธรรมที่ได้ศึกษา

เพราะฉะนั้น การปฏิบัติธรรม กับการศึกษาธรรมนั้น จะต้องเป็นการรู้แจ่มแจ่ม ในสภาพธรรมที่เป็นของจริง ที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดงไว้นั่นเอง

ท่านที่เข้าใจว่า การปฏิบัติธรรม กับการศึกษาธรรม คือ ปริยัติธรรมนั้น ไม่ตรงกัน หรือว่าการปฏิบัติ ไม่ใช่ให้รู้อย่างปริยัติที่ได้ศึกษามา ถ้าเป็นอย่างนั้น จะไม่มีประโยชน์เลย เพราะว่าไม่มีอะไรที่จะทำให้สามารถรู้แจ่มแจ่มในปริยัติที่ได้ศึกษา

เพราะฉะนั้น หนทางเดียวที่จะทำให้รู้ธรรม รู้รรถ เข้าใจแจ่มแจ่มในพระธรรม ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ก็ด้วยการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมเท่านั้น

การปฏิบัติธรรมต้องตรงกับปริยัติ ซึ่งการปฏิบัติธรรมที่ตรงกับปริยัติ จะทำให้รู้แจ่มแจ่มในธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดงแล้ว

สำหรับเรื่องการเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ก็แล้วแต่แต่ละท่าน ที่มีชีวิตต่างกันไป โดยที่ชีวิตของท่านเป็นอย่างไร ก็เป็นไปตามเหตุปัจจัยทั้งสิ้น ไม่ใช่ที่ท่านพยายามพากเพียรที่จะไปรู้ชีวิตอื่นที่ไม่ใช่ชีวิตจริง ๆ ของท่าน ซึ่งพุทธบริษัทที่เป็นผู้ทอบรมเจริญสติปัฏฐานนั้น ก็มีตั้งแต่ผู้ที่เป็นพระราช ทาส กรรมกร ตลอดจนผู้มีอาชีพต่าง ๆ กันไป และการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานนั้น ไม่ว่าท่านจะเป็นบุคคลใด มีอาชีพใดก็ตาม จะทำให้การดำเนินชีวิตของท่านเป็นไปในทางที่ถูก เป็นไปในทางที่ควร พร้อมกับการเป็นผู้ที่ทอบรมเจริญสติปัฏฐานด้วย

ถ้าท่านพิจารณาชีวิต จะเห็นได้ว่า บางครั้งก็มีการกระทำผิด มีการปฏิบัติผิด มีการประพฤติผิดหลายอย่าง แต่ถ้าท่านเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน สติจะมีความชำนาญขึ้น ในการที่จะเกิดระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมที่เป็นกุศล เป็นอกุศล และละเว้นสภาพธรรมที่เป็นอกุศล อบรมเจริญสภาพธรรมที่เป็นกุศลได้ยิ่งขึ้น แม้ไม่ถึงกับเป็นสติที่ระลึกรู้ในลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม แต่สติก็เกื้อกูล และมีประโยชน์ในการดำเนินชีวิตในทางกุศลได้มากขึ้น

ขอล่าวถึง ขุททกนิกาย ชาดก วิสูตรชาดก

ท่านผู้ฟังอาจจะสงสัยว่า ชาดกต่าง ๆ จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเจริญสติปัฏฐานอย่างไรหรือไม่ ซึ่งก่อนที่พระผู้มีพระภาคจะตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงบำเพ็ญพระบารมีเพื่อที่จะให้ได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ทรงบำเพ็ญบารมี คือ การเจริญสติปัฏฐานในอดีตด้วย ถ้าเพียงแต่ทรงปรารถนาที่จะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระอริยเจ้า เพราะฉะนั้น ในพระชาติต่าง ๆ ที่ทรงบำเพ็ญบารมี ท่านผู้ฟังจะเห็นข้อความที่มีประโยชน์มากในการดำเนินชีวิตของพุทธบริษัท ซึ่งเป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน เพราะถ้าท่านเพียงแต่จะเจริญสติปัฏฐานโดยไม่สำรวจชีวิตของท่านเลยว่า ชีวิตของท่านนั้นเป็นกุศลอย่างไร หรือว่าเป็นอกุศลอย่างไร แม้ว่าท่านพากเพียรที่จะดับกิเลส ท่านอาจจะเพิ่มกิเลสให้หนาแน่น ซึ่งยากแก่การที่จะละคลาย ยากแก่การที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม

ข้อความโดยย่อใน วิสูตรชาดก มีว่า

พระนางวิมลมา มเหสีของท้าววรุณนคราช ปรารถนาหทัย คือ หัวใจของวิฐรบัณทิต

เรื่องของปาณาติบาต เป็นเรื่องที่ต้องการหัวใจของบัณทิต เพราะรู้ว่ายากอย่างยิ่งที่จะได้มา เพราะว่าบัณทิตยอมเป็นผู้ที่ฉลาด เพราะฉะนั้น การที่จะได้หทัย หรือหัวใจของบัณทิต ก็เป็นสิ่งที่ยากที่สุดที่จะได้

และปุณณกยักร์ก็มีความปรารถนาในธิดาของท้าววรุณนคราชผู้มีนามว่า อีรันทตี ท้าววรุณนคราชได้ให้ปุณณกยักร์ไปเอาหัวใจของวิฐรบัณทิตมาให้ก่อน จึงจะยกธิดาให้ปุณณกยักร์

นี่เป็นชีวิตธรรมดาปกติ เมื่อครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังทรงบำเพ็ญพระบารมี และในพระชาตินั้น เป็นวิฐรบัณทิต

เมื่อได้ทราบเงื่อนไขอย่างนี้ ปุณณกยักร์ก็ได้ไปทำพนันสะกากับพระราชา

เพราะว่าวิสูตรบัณฑิตเป็นผู้ทำการสั่งสอนอรรถธรรมแก่พระเจ้าธัญชัยโกวัฏยราช เพราะฉะนั้น ปุณณกยักราก็ได้ไปทำพินนสะกากับพระราชา เมื่อชนะพระราชาแล้ว ก็ได้ทูลขอพระราชทานทรัพย์อันประเสริฐของพระองค์ คือ วิสูตรบัณฑิต

ขอกล่าวถึงข้อความในพระไตรปิฎก

ปุณณกยักราทูลพระราชาว่า

ข้าง ม้า โค แก้วมณี กุณฑล และแก้วอื่นใดที่มีอยู่ในแผ่นดินของพระองค์ บัณฑิตมีนามว่าวิสูตร เป็นแก้วอันประเสริฐกว่าทรัพย์เหล่านั้น ข้าพระองค์ชนะ พระองค์แล้ว โปรดพระราชทานวิสูตรบัณฑิตแก่ข้าพระองค์เถิด

พระราชาตรัสตอบว่า

วิสูตรบัณฑิตนั้นเป็นตัวของเรา เป็นที่พึง เป็นคติ เป็นเกาะ เป็นที่เร้น และเป็น ที่ไปในเบื้องหน้าของเรา ท่านไม่ควรจะเปรียบวิสูตรบัณฑิตนั้นกับทรัพย์ของเรา วิสูตรบัณฑิตนั้นเช่นกับชีวิตของเรา คือ เป็นตัวเรา

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังก็ควรจะได้ทราบว่ ทรัพย์ของท่านทั้งหมดที่มีอยู่ กับ ปัญญา ทรัพย์อะไรจะประเสริฐกว่ากัน สำหรับผู้ที่เห็นค่าของปัญญา ย่อมเห็นว่า ปัญญานั้นประเสริฐกว่าทรัพย์ทั้งหมด

ปุณณกยักราทูลว่า

การได้เถียงกันของข้าพระองค์และพระองค์ จะพึงเป็นการช้านาน ขอเชิญ เสด็จไปถามวิสูตรบัณฑิตกันดีกว่า ให้วิสูตรบัณฑิตนั้นแล ชี้แจงเนื้อความนั้น วิสูตรบัณฑิตจะกล่าวคำใด คำนั้นจงเป็นอย่างนั้นแก่เราทั้งสอง

พระราชาตรัสว่า

ดูกร มานพ ท่านพูดจริงแท้ทีเดียว และไม่ผลุนผั่น เราไปถามวิสูตรบัณฑิตกันเถิดนะ เราทั้งสองคนจงยินดีตามคำที่วิสูตรบัณฑิตพูดนั้น

ปุณณกยักราก็เมื่อได้พบวิสูตรบัณฑิตแล้ว ได้ถามว่า

เทวดาทั้งหลายย่อมรู้จักอำมาตย์ในแคว้นกุรุรัฐชื่อวิสูตร เป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรมจริงหรือ การบัญญัติชื่อว่าวิสูตรในโลกนั้น ท่านเป็นอะไร คือ เป็นทาส หรือเป็นพระ

ประยูรญาติของพระราชา

ผู้ที่ต้องการ ต้องเป็นผู้ที่ฉลาดพอที่จะถามให้บุคคลนั้นตอบ เพื่อจะได้สิ่งที่ตนต้องการ

วิสูตรบัณฑิตตอบว่า

ในหมู่บ้านชน ทาสมี ๔ จำพวก คือ ทาสครอกจำพวก ๑ ทาสไถ่จำพวก ๑ ทาสที่ยอมตัวเป็นข้าเฝ้าจำพวก ๑ ทาสเชลยจำพวก ๑ แม้ข้าพเจ้าก็เป็นทาสโดยกำเนิดแท้ทีเดียว ความเจริญก็ตาม ความเสื่อมก็ตาม จะมีแก่พระราชา แม้ข้าพเจ้าจะไปยังที่อื่นก็คงเป็นทาสของสมมติเทพนั่นเอง ดูกร มานพ พระราชาเมื่อจะทรงพระราชทานข้าพเจ้าให้เป็นค่าพนนแก่ท่าน ก็พึงพระราชทานโดยธรรม

นี่คือผู้ที่เป็นบัณฑิต คือ เป็นผู้รู้สภาพธรรมตรงตามความเป็นจริง แต่ละท่านจะเป็นใคร มีภาระ มีกิจ มีหน้าที่อย่างไร มีฐานะ สภาพความเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นอย่างไร ผู้ที่รู้สภาพธรรมตรงตามความเป็นจริง ก็รู้ตามสภาพความเป็นจริงนั้น

ปุณณกยักรับได้กราบทูลพระราชาว่า

วันนี้ ความชนะได้มีแก่ข้าพระองค์เป็นครั้งที่ ๒ เพราะว่าวิสูตรบัณฑิตผู้เป็นปราชญ์อันข้าพระองค์ถามแล้ว ได้ชี้แจงปัญหาแจ่มแจ้ง พระราชาผู้ประเสริฐไม่ทรงตั้งอยู่ในธรรมหนอ ไม่ทรงยอมให้วิสูตรบัณฑิตแก่ข้าพระองค์

พระราชานั้นเห็นว่า วิสูตรบัณฑิตเป็นผู้ที่มีค่าที่สุด เพราะฉะนั้น ก็ไม่ทรงให้วิสูตรบัณฑิตแก่ปุณณกยักรับ แต่เมื่อวิสูตรบัณฑิตกราบทูลพระราชาว่า พระราชาควรที่จะให้วิสูตรบัณฑิตเป็นค่าพนนแก่ปุณณกยักรับ

พระราชาตรัสว่า

ดูกร กัจจანะ ถ้าวิสูตรบัณฑิตชี้แจงปัญหาแก่เราทั้งหลายอย่างนี้ว่า เราเป็นทาส เราหาได้เป็นญาติไม่ ท่านจงรับเอาวิสูตรบัณฑิตผู้เป็นทรัพย์อันประเสริฐกว่าทรัพย์ทั้งหลาย พาไปตามที่ท่านปรารถนาเถิด

แต่ก่อนที่จะไป เนื่องจากว่า วิสูตรบัณฑิตก็เป็นปราชญ์ฉลาดอย่างยิ่งในธรรม

พระราชาก็ได้ตรัสถามธรรมก่อนที่วิรูปัณทิตจะจากไปว่า

ท่านวิรูปัณทิต คฤหัสถ์ผู้ครองเรือน จะพึงมีความประพฤติดันปลอดภัยได้อย่างไร จะพึงมีความสงเคราะห์ได้อย่างไร จะพึงมีความไม่เบียดเบียนได้อย่างไร และอย่างไรมาณพจึงชื่อว่ามียกติกาล่าวดำสัถย์ จากโลกนี้ไปยังโลกหน้าแล้วจะไม่เศร้าโศกได้อย่างไร

การดำเนินชีวิตปกติประจำวันเป็นสิ่งที่สำคัญ ท่านจะต้องจากโลกนี้ไปโลกหน้า แต่ว่าจะไปอย่างไร ปลอดภัยหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับ การดำเนินชีวิตเป็นปกติประจำวันนี้เอง

ข้อความต่อไปมีว่า

ท่านวิรูปัณทิต ผู้มีคติ มีความเพียร มีปัญญา เห็นอรรถธรรมอันสุขุม กำหนดรู้ธรรมทั้งปวง ได้กราบทูลพระราชานในโรงธรรมสถานนั้นว่า

ผู้ครองเรือนไม่ควรคบหญิงสาธารณะเป็นภรรยา ไม่ควรบริโภคอาหารมีรสอร่อยแต่ผู้เดียว ไม่ควรชั่งเสพถ้อยคำอันให้ติดอยู่ในโลก ไม่ให้สรวลขันปนพาน เพราะถ้อยคำเช่นนั้น ไม่ทำให้ปัญญาเจริญ ผู้ครองเรือนพึงเป็นผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยวัตร ไม่ประมาท มีปัญญาเครื่องสอดส่องเหตุผล มีความประพฤติก่อมนตน ไม่เป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น เป็นผู้สงบเสงี่ยม กล่าวถ้อยคำจับใจ อ่อนโยน ผู้ครองเรือนพึงเป็นผู้สงเคราะห์มิตร จำแนกแจกทาน รู้จักจัดทำ พึ่งบำรุงสมณพราหมณ์ด้วยข้าว น้ำทุกเมื่อ ผู้ครองเรือนถึงเป็นผู้ไคร้ธรรม จำทรงอรรถธรรมที่ได้สดับมาแล้ว หมั่นไต่ถาม พึ่งเข้าไปหาท่านผู้มีศีลเป็นพหูสูตโดยเคารพ

คฤหัสถ์ผู้ครองเรือน จะพึงมีความประพฤติดันปลอดภัยได้อย่างไร จะพึงมีความสงเคราะห์ได้อย่างไร จะพึงมีการไม่เบียดเบียนกันได้อย่างไร และมาณพพึงปฏิบัติอย่างนี้ จึงจะชื่อว่ามียกติกาล่าวดำสัถย์ จากโลกนี้แล้วไปยังโลกหน้า จะไม่เศร้าโศกได้ด้วยอาการอย่างนี้ พระเจ้าข้า

(นี้) ชื่อสมรवासปัญหา

ถ้าทุกท่านจำได้ทั้งหมด และประพฤติดังตามได้ทั้งหมด ท่านจะเป็นผู้ที่ปลอดภัย

จริง ๆ เริ่มตั้งแต่ ผู้ครองเรือนไม่ควรคบหญิงสาวฐานะเป็นภรรยา ไม่ควรบริโภคอาหารมีรสอร่อยแต่ผู้เดียว เคยเป็นอย่างนี้ไหม บริโภคอาหารมีรสอร่อยแต่ผู้เดียว ซึ่งไม่สมควรสำหรับผู้ครองเรือน แต่ควรเป็นผู้ที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เพราะว่าท่านไม่สามารถจะอยู่ได้ลำพังคนเดียวในโลก

ไม่ควรช่องเสฟถ้อยคำอันให้ติดอยู่ในโลก เป็นเรื่องของธรรมทั้งนั้น ซึ่งถ้อยคำที่ให้ติดอยู่ในโลกนั้น ไม่ให้สรวรค์นิพพาน เพราะถ้อยคำเช่นนั้น ไม่ทำให้ปัญญาเจริญ

ผู้ครองเรือนพึงเป็นผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยวัตร ไม่ประมาท มีปัญญาเครื่องสอดส่องเหตุผล มีความประพฤติถ่อมตน ไม่เป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น

นอกจากนั้นยัง เป็นผู้สงบเสงี่ยม กล่าวถ้อยคำจับใจ อ่อนโยน ผู้ครองเรือนพึงเป็นคนสงเคราะห์มิตร จำแนกแจกทาน รู้จักจัดทำ พึ่งบำรุงสมณพราหมณ์ด้วยข้าวน้ำทุกเมื่อ

นอกจากนั้น ผู้ครองเรือนพึงเป็นผู้ไคร้ธรรม จำทรงอรรถธรรมที่ได้สดับมาแล้ว หมั่นได้ถาม พึ่งเข้าไปหาท่านผู้มีศีลเป็นพหูสูตโดยเคารพ นี่ชื่อว่าฆราวาสปัญหาทั้งหมดนี้เป็นฆราวาสธรรม

ข้อความต่อไป เป็นเรื่องของธรรมที่ควรจะได้พิจารณารับฟัง และประพฤติปฏิบัติตามทั้งสิ้น

ปุณณกยักษได้กล่าวกับวิรุบบัณฑิตว่า

เราจะไปกันเดี๋ยวนี้แหละ พระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นอิสราธิบดี ทรงพระราชทานท่านให้แก่ข้าพเจ้าแล้ว ขอท่านจงปฏิบัติประโยชน์แก่ข้าพเจ้า ธรรมนี้เป็นของเก่า

คือ เมื่อให้แล้ว ก็ควรที่จะไปกันได้แล้ว

วิรุบบัณฑิตตอบว่า

ดูกร มานพ ข้าพเจ้าย่อมรู้ว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้ของท่านได้แล้ว ข้าพเจ้าเป็นผู้อันพระราชผู้เป็นอิสราธิบดีพระราชทานแก่ท่านแล้ว แต่ว่าข้าพเจ้าขอให้ท่านพักอยู่ในเรือนสัก ๓ วัน ขอให้ท่านยับยั้งอยู่ ตลอดเวลาที่ข้าพเจ้าสั่งสอนบุตรภรรยา ก่อน

ในเมื่อจะต้องจากไป อย่างที่ต้องการหัวใจด้วย ก็คงจะไปสู่ความตาย

เพราะฉะนั้น เป็นการจากครั้งสุดท้าย ก็ควรที่จะได้สังเคราะห์บุตรภรรยาด้วยการสั่งสอนธรรมเสียก่อน ซึ่งปณณกยักรักก็ยินยอม

ปราสาทของวิรุばんตติมีอยู่ ๓ คือ โกฎจาปราสาท ๑ มยุรปราสาท ๑ ปิยเกตปราสาท ๑ ในปราสาททั้ง ๓ นั้น วิรุばんตติก็ได้พาปณณกยักรักเข้าไปยังปราสาทอันเป็นที่น่ารื่นรมย์ และต้อนรับอย่างดี แล้วท่านเองก็ได้กล่าวสั่งสอน บุตรธิดาของท่านว่า

พระราชานในพระนครอินทปัตถ์นี้ พระราชทานพอให้แก่มาณพแล้ว พอพึงมีความสุขของตนเองได้เพียง ๓ วัน ตั้งแต่วันนี้ไป พ้นจากนั้นไป พ่อก็ต้องเป็นไปตามอำนาจของมาณพนั้น เขาจะพาพ่อไปตามที่เขาปรารถนา ก็พ่อกับแม่ส่งสอนลูกทั้งหลาย พ่อยังไม่ได้ทำเครื่องป้องกันให้แก่ลูกทั้งหลายแล้ว จะพึงไปได้อย่างไร

ถ้าว่าพระราชผู้ปกครองกรุงรัฐ ผู้มีพระราชสมบัติอันน่าใคร่เป็นอันมาก ทรงต้องการกัลยาณมิตร จะพึงตรัสถามลูกทั้งหลายว่า เมื่อก่อนเจ้าทั้งหลายย่อมรู้เหตุเก่า ๆ อะไรบ้าง พ่อของเจ้าทั้งหลายได้พรา้สอนอะไรไว้ในกาลก่อนบ้าง ถ้าแหละพระราชจะพึงมีพระราชโองการตรัสว่า เจ้าทั้งปวงเป็นผู้มีอาสนะเสมอกันกับเรา ในราชสกุลนี้ มนุษย์คนใดซึ่งจะมีชาติสกุลสมควรกับพระราชามี ลูกทั้งหลายพึงถวายบังคมกราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ พระองค์อย่าได้รับสั่งอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า เพราะข้อนี้มีใช้ธรรมเนียม ขอเดชะ ข้าพระองค์ทั้งหลายมีชาติต่ำต้อย ไม่สมควรมีอาสนะเสมอด้วยพระองค์ผู้สูงศักดิ์ เหมือนสุนัขจึงจอกผู้มีชาติต่ำต้อย จะพึงมีอาสนะเสมอด้วยพระยาไกรสรราชสีห์ได้อย่างไรได้ พระเจ้าข้า

จบ ลักขกัณฑ์

ดูเหมือนกับว่าเป็นคำสอนธรรมดา แต่ท่านจะพิจารณาได้ว่า เพื่อให้ได้รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงนั่นเอง เพราะเหตุว่าในราชสกุลนี้ มนุษย์คนใดซึ่งจะมีชาติสกุลสมควรกับพระราชามี

๓๕๐

ข้อความต่อไป จะมีประโยชน์กับชีวิตประจำวันของท่าน

วิสูตรบัณฑิตนั้น มีความดำริแห่งใจอันไม่หวั่น ได้กล่าวกับบุตร ธิดา ภรรยา มิตรและเพื่อนที่สนิทว่า

ดูกร ลูกรักทั้งหลาย ลูกทั้งหลายจงมานั่งฟังราชวงศ์ธรรม อันเป็นเหตุให้ บุคคลผู้เข้าไปสู่ราชสกุลได้ยศ

เป็นเรื่องชีวิตประจำวันของผู้ที่มีชีวิตอยู่ในสมัยนี้หรือเปล่า ที่จะต้องเกี่ยวข้องกับ บุคคลทั้งหลายเหล่านี้

ข้อความต่อไปมีว่า

ผู้เข้าไปสู่ราชสกุล พระราชายังไม่ทรงทราบความสามารถ ย่อมไม่ได้ยศ ราชเสวกไม่ควรกล้าเกินไป ไม่ควรขลาดเกินไป ควรเป็นผู้ไม่ประมาทในกาลทุกเมื่อ เมื่อใดพระราชาทรงทราบความประพฤติปกติ ปัญญา และความบริสุทธิ์ของราชเสวก นั้น เมื่อนั้น ย่อมทรงวางพระทัย และไม่ทรงรักษาความลับ

เฉพาะราชเสวกหรือเปล่า หรือว่าตัวท่านทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่ควรกล้าเกินไป ไม่ควรขลาดเกินไป ควรเป็นผู้ไม่ประมาทในกาลทุกเมื่อ

ข้อความต่อไปมีว่า

ราชเสวกอันพระราชาไม่ตรัสใช้ ไม่พึงหวั่นไหวด้วยอำนาจฉันทาคติเป็นต้น ดังตราฐที่บุคคลประคองให้มีคันเสมอเที่ยงตรง ฉะนั้น ราชเสวกนั้นพึงอยู่ในราชสำนัก ได้ ราชเสวกพึงตั้งใจกระทำราชกิจทุกอย่างให้เสมอต้นเสมอปลาย เหมือนตราฐที่ บุคคลประคองให้มีคันเสมอเที่ยงตรงดี ฉะนั้น ราชเสวกนั้นพึงอยู่ในราชสำนักนั้นได้

นี่ไม่ใช่สำหรับราชเสวกเท่านั้น ราชเสวกอันพระราชาไม่ตรัสใช้ ไม่พึงหวั่นไหว ด้วยอำนาจฉันทาคติเป็นต้น บางเรื่องท่านผู้ฟังมีความห่วงใย มีความกังวล ใครที่จะ

ให้เป็นไปตามใจ ตามความหวังโยของท่านผู้ฟังเอง แต่ถ้าบุคคลนั้นไม่ใช่ หรือไม่ไหว้วาน หรือว่าไม่ขอรับรอง หรือว่าไม่ขอคำแนะนำ จะไม่มีประโยชน์เลยในการที่ท่านจะทำสิ่งที่ท่านคิดว่ามีประโยชน์ กับบุคคลที่ไม่เห็นประโยชน์ในสิ่งที่ท่านกระทำให้ เพราะฉะนั้น ข้อความทั้งหมด เป็นเรื่องที่ควรประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

ข้อความต่อไปมีว่า

ราชเสวกต้องเป็นคนฉลาดในราชกิจอันพระราชดำรัสใช้ กลางวัน หรือ กลางคืนก็ตาม ไม่พึงหวาดหวั่นในการกระทำราชกิจนั้น ๆ ราชเสวกนั้นพึงอยู่ในราชสำนักได้ ทางใดที่เขาตกแต่งไว้เรียบร้อยดี สำหรับเสด็จพระราชดำเนิน ถึงพระราชทรงอนุญาต ราชเสวกก็ไมควรเดินโดยทางนั้น ราชเสวกนั้นพึงอยู่ในราชสำนักได้

นี่เป็นเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณีที่ทุกคนประพฤติปฏิบัติตามได้ ในเมื่อ เป็นสิ่งที่ควร

ข้อความต่อไปมีว่า

ราชเสวกไม่พึงบริโภคสมบัติที่นำใคร่ทัดเทียมกับพระราชาในกาลไหน ๆ ควรเดินหลังในทุกสิ่งทุกอย่าง ราชเสวกนั้นพึงอยู่ในราชสำนักนั้นได้

ราชเสวกไม่ควรใช้สอยประดับประดาเสื้อผ้า มาลา เครื่องลูบไล้ทัดเทียมกับพระราชา ไม่พึงประพฤติกฎาภิกริยา หรือพูดจาทัดเทียมกับพระราชา ควรทำอาภักภิกริยาเป็นอย่างหนึ่ง ราชเสวกนั้นพึงอยู่ในราชสำนักได้

เมื่อพระราชาทรงพระสำราญอยู่กับหมู่อำมาตย์ อันพระสนมกำนัลในเฝ้าแหนอนอยู่ เสวกอำมาตย์เป็นคนฉลาด ไม่พึงการทอดสนิทแม้ในข้าสนมกำนัลใน ราชเสวกไม่ควรเป็นคนฟุ้งซ่าน ไม่คะนองกาย วาจา มีปัญญาเครื่องรักษาตน สำรวมอินทรีย์ สมบูรณ์ด้วยการตั้งใจไว้ดี ราชเสวกนั้นพึงอยู่ในราชสำนักได้

ราชเสวกไม่ควรเล่นหัว เจรจาปราศรัยในที่ลับกับพระสนมกำนัลใน ไม่ควรถือเอาทรัพย์สินจากพระคลังหลวง ราชเสวกนั้นพึงอยู่ในราชสำนักได้

ราชเสวกไม่พึงเห็นแก่การหลบนอนมากนัก ไม่พึงดื่มสุราจนเมามาย ไม่พึงฆ่าเนื้อในสถานที่พระราชทานอภัย ราชเสวกนั้นพึงอยู่ในราชสำนักได้

ราชเสวกไม่พึงขึ้นร่วมพระที่นั่ง ราชบัลลังก์ พระราชาอาสน์ เรือ และรถพระที่นั่ง ด้วยอาการทงนงตนว่า เป็นคนโปรดปราน ราชเสวกนั้นพึงอยู่ในราชสำนักได้

ราชเสวกต้องเป็นผู้มีปัญญาเครื่องพิจารณา ไม่ควรเฝ้าให้ไกลนัก ใกล้นัก ควรยืนเฝ้าพอให้ท้าวเธอทอดพระเนตรเห็นถนัด ในสถานที่ ๆ พอจะได้ยินพระราชดำรัสเบื้องพระพักตร์ของพระราชา ราชเสวกไม่ควรทำความวางใจว่า พระราชาเป็นเพื่อนของเรา พระราชาเป็นคู่กันกับเรา พระราชาทั้งหลายย่อมทรงพระพิโรธได้เร็วไว เหมือนนัยน์ตาอันผกกระทบ ราชเสวกไม่ควรถือตัวว่าเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต พระราชาทรงบูชา ไม่ควรเพ็ดทูลถ้อยคำหยาบคายกับพระราชาซึ่งประทับอยู่ในราชบริษัท

เป็นเรื่องของวิสุจริต ซึ่งก็มีการควร และไม่ควร ในขณะใด อย่างไร

ข้อความต่อไปมีว่า

ราชเสวกผู้ได้รับพระราชทานพระทวารเป็นพิเศษ ก็ไม่ควรวางใจในพระราชาทั้งหลาย พึงเป็นผู้สำรวมดำรงตนไว้เพียงดังไฟ ราชเสวกนั้นพึงอยู่ในราชสำนักได้

พระเจ้าอยู่หัวจะทรงยกย่องพระราชโอรสหรือพระราชวงศ์ ด้วยบ้าน นิคม แวนแคว้น หรือชนบท ราชเสวกควรนิ่งดูก่อน ไม่ควรเพ็ดทูลคุณหรือโทษ

ข้อนี้ ถึงแม้ว่าจะไม่ใช้กับราชเสวก หรือพระราชา แต่จะใช้กับวงศาคณาญาติ ได้ไหม ก็ได้ เมื่อเวลาที่บุคคลใดจะมอบสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้กับญาติมิตรสหาย ก็ไม่ควรเพ็ดทูลคุณหรือโทษ

ข้อความต่อไปมีว่า

พระราชาจะทรงบูนบำเหน็จรางวัลให้แก่กรมช้าง กรมม้า กรมรถ กรมเดินเท้า ตามความชอบในราชการของเขา ราชเสวกไม่ควรทัดทานเขา ราชเสวกนั้นพึงอยู่ในราชสำนักได้

ราชเสวกผู้เป็นนักปราชญ์ พึงโอนไปเหมือนคันธนู แล้วพึงไหวไปตามเหมือนไม้ไผ่ ไม่ควรทูลทัดทาน ราชเสวกนั้นพึงอยู่ในราชสำนักได้

ราชเสวกพึงเป็นผู้มีท้องน้อยเหมือนคันธนู พึงเป็นผู้ไม่มีลิ้นเหมือนปลา พึงเป็น

ผู้รู้จักประมาณในโภชนะ มีปัญญาเครื่องรักษาดน แกล้วกล้า ราชเสวกนั้นพึงอยู่ในราชสำนักได้

ข้อความต่อไปมีว่า

ราชเสวกไม่พึงสัมผัสผืนญิงนัก ซึ่งเป็นเหตุให้สิ้นเดช ผู้สิ้นเดชย่อมได้ประสบโรค ไอมองคร้อ ความกระวนกระวาย ความอ่อนกำลัง ราชเสวกไม่ควรพูดมากเกินไป ไม่ควรนิ่งทุกเมื่อ เมื่อถึงเวลาพึงเปล่งวาจาพอประมาณ ไม่พรั่นพร้อ เป็นคนไม่มักโกรธ ไม่กระทบกระเทียบ เป็นคนพูดจริง อ่อนหวาน ไม่ส่อเสียด ไม่ควรพูดถ้อยคำเพื่อเจ้อ ราชเสวกนั้นพึงอยู่ในราชสำนักได้

ท่านผู้ฟังเองก็ควรจะเป็นอย่างนี้ใหม่ ไม่ควรพูดมากเกินไป ไม่ควรนิ่งทุกเมื่อ เมื่อถึงเวลาพึงเปล่งวาจาพอประมาณ ไม่พรั่นพร้อ เป็นคนไม่มักโกรธ ไม่กระทบกระเทียบ เป็นคนพูดจริง อ่อนหวาน ไม่ส่อเสียด ไม่ควรพูดถ้อยคำเพื่อเจ้อ

ถ้าไม่เจริญสติปัฏฐาน จะเป็นอย่างนี้ได้ไหม สติไม่เกิด พูดมากเกินไปเสียแล้ว หรือว่าสิ่งที่ควรพูดก็นิ่งเสีย หรือว่าเป็นคนที่มักโกรธ ถ้าสติไม่เกิดก็จะเป็นคนที่มักโกรธต่อไป หรือว่าในขณะนั้นก็อาจจะเป็นผู้ที่กระทบกระเทียบบุคคลอื่น แต่ถ้าสติเกิดรู้ว่าเป็นอกุศล เป็นสิ่งที่ไม่สมควร เพราะฉะนั้น กิริยาดูการที่จะกระทบกระเทียบบุคคลอื่นได้ นี่เป็นคุณสมบัติ และจะเกิดขึ้นได้สำหรับผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน

ข้อความต่อไปมีว่า

ราชเสวกพึงเลี้ยงดูมารดาบิดา พึงประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้เจริญในสกุล มีวาจา อ่อนหวาน กล่าววาจากลมเกลี้ยง ราชเสวกนั้นควรอยู่ในราชสำนักได้

ราชเสวกพึงเป็นผู้ได้รับแนะนำดีแล้ว มีศิลปะ ฝึกฝนแล้ว เป็นผู้ทำประโยชน์ เป็นผู้คงที่ อ่อนโยน ไม่ประมาท สะอาดหมดจด เป็นคนขยัน ราชเสวกนั้นควรอยู่ในราชสำนักได้

ราชเสวกพึงเป็นผู้มีความประพฤติอ่อนน้อม มีความเคารพยำเกรงในท่านผู้เจริญ เป็นผู้สงบเสงี่ยม มีการอยู่ร่วมเป็นสุข ราชเสวกนั้นควรอยู่ในสำนักได้

ราชเสวกพึงเว้นให้ห่างไกลซึ่งเหตุ ที่ส่งมาเกี่ยวข้องด้วยความลับ พึงดูแลแต่เจ้านายของตน ไม่ควรพูดเรื่องลับในสำนักของพระราชารอื่น ราชเสวกพึงเข้าหาสมาคมกับสมณะ และพราหมณ์ผู้มีศีล เป็นพหูสูตโดยเคารพ ราชเสวกนั้นควรอยู่ในราชสำนักได้

ราชเสวกเมื่อได้เข้าหาสมาคมกับสมณะ และพราหมณ์ผู้มีศีล เป็นพหูสูตแล้ว พึงสมทานรักษาอุบาสกศีลโดยเคารพ ราชเสวกนั้นควรอยู่ในราชสำนักได้

ไม่ใช่เพียงเข้าไปหาเฉย ๆ แต่ต้องเจริญกุศลให้ยิ่งขึ้น นอกจากนั้นมีข้อความว่า

ไม่ควรตั้งบุตรธิดา พี่น้อง หรือวงญาติ ผู้ไม่ตั้งอยู่ในศีลให้เป็นใหญ่ เพราะคนเหล่านั้นเป็นคนพาล ไม่จัดว่าเป็นพี่น้อง คนเหล่านั้นเป็นเหมือนคนที่ตายไปแล้ว แต่เมื่อเขาเหล่านั้นมาหาถึงสำนัก ก็ควรให้ผ้าห่ม ผ้าห่ม และอาหาร ควรตั้งพวกทาส หรือกรรมกรผู้ตั้งมั่นอยู่ในศีล เป็นคนขยันหมั่นเพียร ให้เป็นใหญ่

เป็นเรื่องชีวิตประจำวัน ที่บางท่านอาจจะไม่ทราบ ว่า ควรจะปฏิบัติอย่างไรกับญาติ มิตรสหายของท่านที่ไม่ตั้งอยู่ในศีล ซึ่งถ้าบุคคลเหล่านั้นเป็นผู้ที่ไม่ตั้งอยู่ในศีล ท่านก็ไม่ควรที่จะตั้งให้บุคคลเหล่านั้นเป็นใหญ่ เพราะเหตุว่าบุคคลเหล่านั้นเป็นพาล ไม่จัดว่าเป็นพี่น้อง ถ้าเป็นพาลก็ย่อมนำแต่ความเดือดร้อน หรือว่าสิ่งที่เป็นโทษต่าง ๆ มาให้ เพราะฉะนั้น คนเหล่านั้นถึงแม้ว่าจะเป็นญาติ ก็เหมือนคนที่ตายไปแล้ว แต่ว่าเมื่อเขาเหล่านั้นมาหาถึงสำนัก ก็ควรให้ผ้าห่ม ผ้าห่ม และอาหาร

เมื่อวิรุณบัณฑิตกล่าวสั่งสอนบุตรธิดาแล้ว ก็ได้ไปกับปุณณกัษัถึงสำนักของท้าววรุณนาคราช เมื่อท่านไปถึงสำนักของท่านท้าววรุณนาคราชแล้ว ท่านเป็นผู้ที่มีจิตใจไม่หวั่นไหวเลย เพราะเหตุว่า ท่านเป็นผู้ที่มีปัญญา และเป็นผู้ที่เจริญกุศล เพราะฉะนั้น ก็ไม่หวั่นกลัวต่ออกุศล ซึ่งเมื่อท่านได้ไปเฝ้าท้าววรุณนาคราช ท่านไม่อภิวัตทำวรุณนาคราชทั้ง ๆ ที่เป็นพระราช เป็นใหญ่ แต่ก็ไม่ไหว ซึ่งเป็นสิ่งที่แปลกพระทัยของท้าววรุณนาคราชมาก ท้าววรุณนาคราชก็ตรัสถามว่า

ท่านวิรุณบัณฑิตนั้น เป็นผู้ถูกภัย คือ ความตาย คุกคามแล้ว เป็นผู้ไม่กลัว และไม่อภิวัต อากาโรเช่นนี้ดูเหมือนจะไม่มีแก่ผู้มีปัญญา

คือ คนฉลาดทำอะไรก็ควรทำถูกในกาลเทศะและเหตุผล แต่เพราะเหตุใด
วิรูปบัณฑิตซึ่งเป็นผู้ที่มีปัญญากลับไม่อภิวัตพระราชา ซึ่งเหมือนกับการกระทำของ
บุคคลผู้ไม่มีปัญญา

วิรูปบัณฑิตได้กราบทูลว่า

นักโทษประหารไม่พึงกราบไหว้เพชรฆาต หรือเพชรฆาตก็ไม่พึงให้นักโทษ
ประหารกราบไหว้ตน อย่างไรก็ตามอนรชนจะพึงกราบไหว้บุคคลผู้ปรารถนาจะฆ่าตน
และผู้ปรารถนาจะฆ่าเขาจะพึงให้บุคคลที่ตนพึงจะฆ่ากราบไหว้ตนอย่างไรเล่า กรรม
นั้นย่อมไม่สำเร็จประโยชน์เลย

เป็นเรื่องของการที่ควรอ่อนน้อมต่อกุศลธรรม ไม่ใช่ต่ออกุศลธรรม

เพราะฉะนั้น ถ้าจิตใจของใครขณะนี้เป็นอกุศล และต้องการที่จะให้บุคคลอื่น
กราบไหว้ แสดงความนอบน้อมในอกุศล ผู้ที่เป็นบัณฑิตย่อมจะไม่กระทำการนอบ
น้อมต่ออกุศลธรรม ด้วยเหตุนี้ เมื่อวิรูปบัณฑิตรู้ว่าพระราชามีความปรารถนาที่จะฆ่า
ตน เพราะฉะนั้น ก็ไม่อภิวัต เพราะหาจิตที่คิดจะฆ่า หรือจิตที่คิดจะประหารบุคคล
อื่นนั้นเป็นอกุศลจิต

พระราชาทรงเห็นด้วยกับถ้อยคำของบัณฑิตนั้น วิรูปบัณฑิตได้แสดงธรรมแก่
ท้าววรุณนคราช โดยได้กราบทูลถามว่า วิมาน ความสุข ความสบายทั้งหมดที่ทำ
วรุณนคราชได้นี้ มาจากไหน

ท้าววรุณนคราชได้ตรัสว่า

เราและภรรยาเมื่อยังอยู่ในมนุษยโลก เป็นผู้มีศรัทธา เป็นทานบดี ในครั้งนั้น
เรือนของเรเป็นดังบ่อน้ำของสมณพราหมณ์ทั้งหลาย และเราได้บำรุงสมณพราหมณ์
ให้อิ่มหนำสำราญ เราทั้งสองได้ถวายทาน คือ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้
เครื่องประทีป ที่นอน ที่พักอาศัย ผ้านุ่ม ผ้าห่ม ผ้าปูนอน ข้าว และน้ำโดยเคารพ
ทานที่ได้ถวายโดยเคารพนั้น เป็นวัตรของเรา และการสมาทานวัตรนั้น เป็น
พรหมจรรย์ของเรา

ดูกร ท่านผู้เป็นปราชญ์ ฤทธิ์ ความรุ่งเรือง กำลังกาย ความเพียร การเกิด

ในภาคพิภพ และวิมานใหญ่ของเรา นี่ เป็นวิบากแห่งวัตรและพรหมจรรย์นั้น อันเรา
ประพฤติดีแล้ว

ผู้ที่ฉลาด เมื่อได้ย้อนระลึกถึงบุญของตนเองที่ได้กระทำไว้ในอดีต ที่เป็นเหตุให้
ได้ผลที่น่ารื่นรมย์พอใจต่าง ๆ ก็ทำให้ระลึกได้ว่า ไม่ควรที่จะฆ่าผู้ที่เป็นบัณฑิต

ดังนั้น ทำวรุณนาคราชก็ได้พาวิรุณบัณฑิตไปเฝ้าพระชายา คือ พระนาง
วิมลวิรุณบัณฑิตก็ไม่อภิวาทเช่นเดิม (ข้อความซ้ำเหมือนกัน) และวิรุณบัณฑิตก็ได้
แสดงธรรมแก่พระนางวิมลด้วย ซึ่งเมื่อพระนางได้เข้าใจธรรม ได้เห็นคุณและโทษ
ของกุศลและอกุศลกรรม ได้ระลึกถึงบุญในอดีตที่ได้กระทำไว้ ที่ทำให้ได้รับรูป เสียง
กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และวิมานที่น่ารื่นรมย์

พระนางวิมลได้ตรัสว่า

ปัญญานั้นเองเป็นเหตุของบัณฑิตทั้งหลาย เราทั้งสองนั้นยินดีด้วยปัญญา
ของท่านยิ่งนัก

และได้ส่งวิรุณบัณฑิตกลับคืนไปสู่แคว้นกुरुรัฐในวันนั้น

เป็นสิ่งที่เห็นได้ว่า ปัญญา ความรู้ ว่า อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศลนั้น ย่อม
สามารถทำให้ผู้ที่ดำเนินชีวิตในทางกุศลพ้นภัยได้

ข้อความตอนท้ายของวิรุณชาดกมีว่า

เมื่อพระราชาได้วิรุณบัณฑิตกลับคืนแล้ว ทรงปลาบปลื้มโสมนัสอย่างยิ่ง ยิ่ง
กว่าที่จะได้สิ่งอื่นใด พระราชาตรัสว่า

มีต้นไม้ต้นหนึ่ง เกิดริมประตูวังของเรา ลำต้นประกอบด้วยปัญญา กิ่งแล้ว
ด้วยศีล ต้นไม้นั้นตั้งอยู่ในอรรถและธรรม มีผลเต็มไปด้วยเบญจโคธ ดารดาชไป
ด้วยช้าง ม้า และโค เมื่อมหาชนทำการบูชาต้นไม้ นั้น เล่นเพลินอยู่ด้วยการฟ้อนรำ
ขับร้อง และดนตรี มีบุรุษมาไล่เสนาที่ยืนแวดล้อมต้นไม้ นั้นให้หนีไป แล้วถอนต้นไม้
ไป ต้นไม้นั้นกลับมาตั้งอยู่ที่ประตูวังของเราตามเดิม

วิรุณบัณฑิต เช่นกับต้นไม้ใหญ่นี้ กลับมาสู่ที่อยู่ของตนแล้ว ท่านทั้งหลายจง
กระทำการเคารพนอบน้อมแก่ต้นไม้ คือ วิรุณบัณฑิตนี้เถิด ขอเชิญอำมาตย์ผู้มีความ

ปลื้มใจด้วยยศที่ได้เพราะอาศัยเราทุก ๆ ท่านเที่ยว จงแสดงจิตของตนให้ปรากฏในวันนี้ ท่านทั้งหลายจงกระทำบรรณาการให้มาก จงกระทำการเคารพนบถนอบแก้ต้นไม้อคือ วิรุฏฐณตตินี้ สัตว์เหล่าใดเหล่าหนึ่งที่ถูกลูกไม้ และที่ถูกรังไขว้ ซึ่งมีอยู่ในแวนแคว้นของเรา จงปล่อยไปให้หมด วิรุฏฐณตติหลุดพ้นจากเครื่องผูก ฉนั้นใด สัตว์เหล่านั้นก็จงหลุดพ้นจากเครื่องผูก ฉนั้น

ต่อจากนั้นก็เป็นการที่จะให้ประชาชนทั้งหลาย ได้มารื่นเริงยินดีด้วยการที่วิรุฏฐณตติได้กลับมาสู่พระนครอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งประชาชนทั้งหลายต่างก็มีจิตโสมนัสพากันโบกผ้าขาว ให้องขึ้นเสียงอึงมี่ ด้วยประการฉะนี้แล

นี่เป็นข้อความธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ไม่อยากให้ท่านผู้ฟังผ่านสิ่งที่ท่านควรจะได้พิจารณา ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของท่านเองในทางกุศลยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้น ไม่ว่าท่านจะเป็นบุคคลใดก็ตาม มีชีวิตอย่างไรก็ตาม ธรรมย่อมเกื้อกูลท่านทั้งสิ้น

สำหรับเรื่องของศีล ๕

ศีลข้อที่ ๑ ได้แก่ การงดเว้น ละเว้นการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิต ท่านยังล่องศีลข้อนี้บ้างหรือเปล่า มีหลายท่านที่ต้องการจะดำเนินชีวิตในทางสุจริต ในทางสัมมาอาชีพ ซึ่งท่านก็มีพระรัตนตรัยเป็นสรณะ แต่ก็อาจจะมีเหตุการณ์ที่ท่านล่องศีล เป็นทุจริต หรือแม้ว่าท่านอาจจะมีชีวิตในทางมิจฉาอาชีพะ เป็นอาชีพที่ทุจริต ไม่สุจริตก็ตาม พระธรรมของพระผู้มีพระภาคที่ได้ทรงแสดงไว้ ก็เกื้อกูลไม่ให้งกรรมของท่านเป็นกรรมที่หนัก และได้รับผลที่สาหัส ทนทุกข์ทรมานมาก แต่ว่าจะเกื้อกูลให้กรรมนั้นผ่อนคลายเบาลง รวมทั้งบุคคลที่ได้รับการเบียดเบียนจากท่านด้วย พระธรรมของพระผู้มีพระภาคก็จะทำให้บุคคลที่ได้รับการเบียดเบียนนั้น ได้รับการเบียดเบียนที่ลดน้อยลง

